

Ročník XIV.

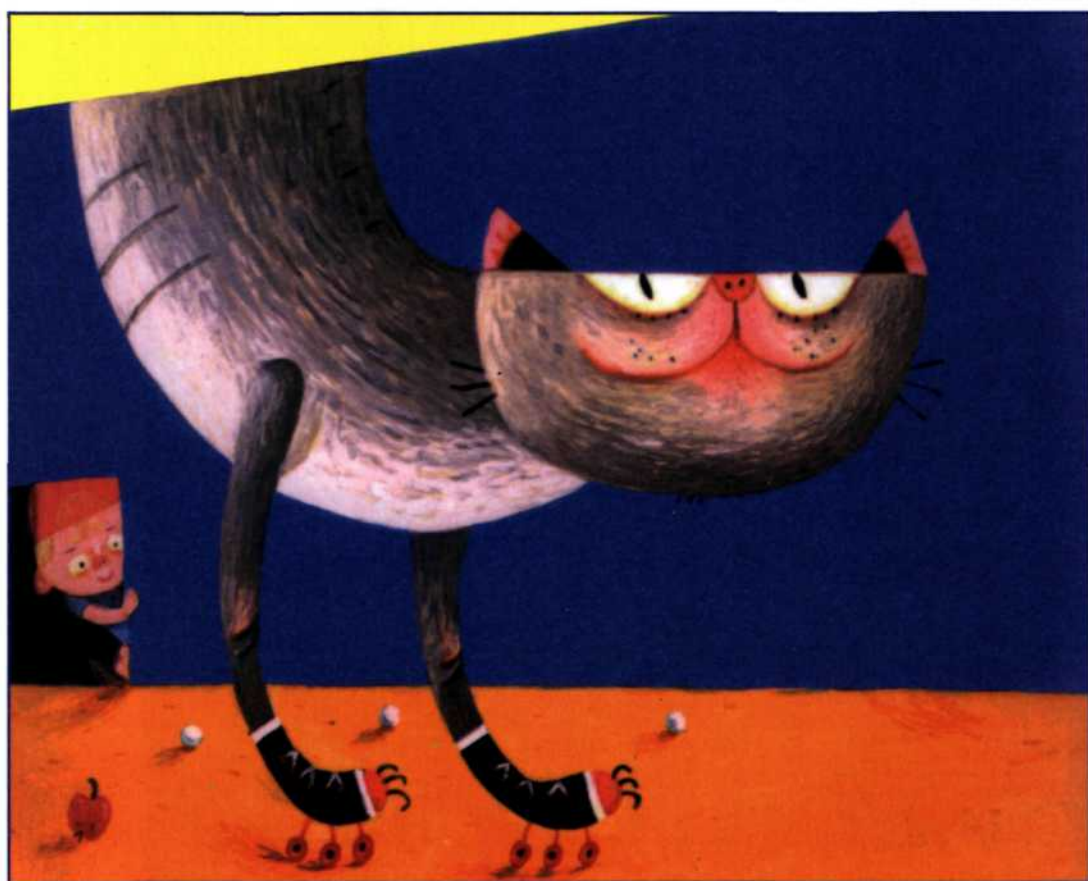
2/2007

Cena 20 Sk

BIBIANA

**REVUE
O UMENÍ PRE DETI A MLÁDEŽ**

Dni detskej knihy 2007 ✧ M. Žilková / Začiatok konca ✧
J. Beňo / Naša pani Klára Jarunková ✧ B. Brathová / Myslím,
že môže byť... ✧ J. M. Rydlo / Slovenský ústav sv. Cyrila
a Metoda v Ríme a literatúra pre deti a mládež ✧
A. Gundová-Jergová / Žoly bol ohňový pes ✧ Z. Stanislavová /
Partner v hre a v smiechu ✧ T. Janovic / Ne/ukradni tri vajcia

OBSAH

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Nádej na radosť

(Literatúra pre deti a mládež 2006) / 1

JÁN BEŇO

Metóda na úspech

(Dni detskej knihy 2007) / 13

MARTA ŽILKOVÁ

Začiatok konca?

(Dramatická tvorba pre deti 2006) / 20

EVA VITÉZOVÁ

Svetové dni slovinskej literatúry / 27

JÁN BEŇO

Naša pani Klára Jarunková

(K nedožitým 85. narodeninám) / 28

BARBARA BRATHOVÁ

Myslím, že môže byť...

(Slovenská ilustrácia 2006) / 32

JOZEF M. RYDLO

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda

v Ríme a literatúra pre deti

a mládež / 37

AGNEŠA GUNDOVÁ-JERGOVÁ

Žoly bol ohňový pes / 41

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Partner v hre a v smiechu

(K 70. narodeninám

Tomáša Janovica) / 44

TOMÁŠ JANOVIC

Ne/ukradni tri vajcia / 46

PETER KARPINSKÝ

Zlo ako konštrukčný prvok

komiksu / 50

RECENZIE / 60

R. Rusňák / *Peter Gajdošík: Zverinec na siedmom poschodí*; E. Vitézová/

Bibiana Hlebová: Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením;

A. Lazurová / *Poletíme za dúhou 2*;

G. Magálová / *Marta Žilková: Vplyv globalizácie na mediálnu kultúru*;

R. Rusňák / *Svatava Urbanová –*

Zuzana Stanislavová: Současná slovenská literatúra pro děti a mládež;

J. Beňo / *Igor Gallo: Rozprávočky z kolibôčky*

EVA CÍFERSKÁ

Stretnutie s Klárou Jarunkovou / 69

NAJKRAJŠIE KNIHY

SLOVENSKA / 71

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY, vydáva BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti. Panská 41, 815 39 Bratislava, tel. 02/54 41 84 88.

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s.r.o., Banšellova 4, 821 04 Bratislava, tel. 02/43 41 46 65.

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pošt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994.

MK SR 2139/99

Číslo je ilustrované ukážkami ilustračnej tvorby 2006. 1. str. obálky: Miloš Kopták / Ján Uličiansky: Kocúr na kolieskových korčuľoch. 4. str. obálky: Dušan Kállay / Vladimír Hulpach: Príbeh zo Shakespeara.

ISSN 1335-7263

Nádej na radosť

Literatúra pre deti a mládež 2006

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Zvykli sme si už, že v pôvodnej knižnej produkcii pre deti a mládež v ostatných desiatich rokoch výrazne prevažuje epická línia a v jej rámci zasa fantazijne ladená alebo aspoň fantáziou imaginovaná tvorba. Táto tvorba je potom dvojakej proveniencie: v jednom prípade ide o autorské spracúvanie folklórnych látok, resp. o autorskú tvorbu s afirmatívnym vzťahom k folklórnemu žánru (t.j. nový sujet vzniká na motívy či podľa vzoru ľudových sujetov), čo nemusí vždy viesť k umeleckému efektu; v druhom prípade ide o fantazijnú tvorbu s kontroverzným, resp. nulovým vzťahom k folklórnym látkam.

Pristavme sa najskôr pri folklórnej motivovanej epickej tvorbe, čo znamená, že si všimneme dva žánre: rozprávku a povesť. V posledných desaťročiach sú obidva v bibliografii tvorby pre deti a mládež bohato zastúpené. Pri povestiach je jedným z dôvodov ich frekventovanosti v celoročnej produkcii zaiste aj vzťah tvorcov k histórii a tradíciám svojho regiónu, aj potreba preniesť tento vzťah na deti, a formovať tak v globálnom svete fenomén vlastenectva. Rozprávková tvorba sledovaného časového úseku je pomerne pestrá z poetologického i hodnotového hľadiska. Spomedzi autorských adaptácií ľudových rozprávok k najhodnotnejším patrí kniha *Panička v ľščej koži*. *Slovenské ľudové rozprávky zo zbierky Sama Czambela v podaní Ondreja Sliacke-*

ho (Vydavateľstvo Maticy slovenskej). Czambelove rozprávky patria k tomu typu folklórnej epiky, ktorý, skôr než sa dostane do rúk deťom, nevyhnutne potrebuje úpravu motívickú (vzhľadom na početné drastické, démonologické a inak nevhodné motívy), estetizujúcu a jazykovo-kompozičnú (vzhľadom na výsostne jazykovedné priority Sama Czambela pri zápise sujetov, a teda jeho úsilie zachovať jazykovo-štylistickú i sujetovú autenticitu ľudového rozprávania). S Czambelovými rozprávkami má už Ondrej Sliacky skúsenosť (Zlatá panna, 1993). K špecifikám jeho prístupu k folklórnej látke patrí vernosť folklórnemu archetypu, bohaté fabulovanie, vďaka ktorému text nadobúda potrebnú epickú šírku, sujetová „hladkosť“ aj dramatizmus rozprávania, ktorý dosahuje jednak zdôraznením emocionálneho rozmeru postáv, jednak inklinovaním k potrojnej stavbe výpovede. Rozprávačskou dikciou a funkčnou expresivitou podania vstupuje Sliacky do príbuzenstva s rozprávkou Jozefom Cígerom Hronským (najmä jeho Brondových rozprávok, ktoré boli v roku 2006 vydané v reedícii pod názvom *O neviditeľnom Tomášovi*, Vydavateľstvo Maticy slovenskej). Vo Vydavateľstve Maticy slovenskej vyšli v minulom roku aj ďalšie knihy ľudových rozprávok: **Hronského** autorsky modifikovaný rozprávkový triptych *Traja hrdinovia* a výber z *Dobšinské-*

ho rozprávok pod názvom *Soľ nad zlatom*. Výbery z rozprávok Pavla Dobšinského ilustrované viacerými ilustrátormi vydali vydateľstvá Perfekt (*Moje najmilšie rozprávky. Z klenotnice Pavla Dobšinského*, bez vročenia) a Belimex (*Slovenské ľudové rozprávky*; vybrala, usporiadala, úvod a poznámky napísala Jana Pácalová, ilustrovalo viacero ilustrátorov), päť slovenských ľudových rozprávok pre malých čitateľov vydalo pri 15. výročí svojho založenia vydateľstvo Buvik s názvom *Tri holičky*.

Folklorne ladenú rozprávkovú žatvu rozmnožil **Štefan Moravčík** knihou *Ako klobúk stratil hlavu* (Vydateľstvo Maticy slovenskej). S väčšinou jeho textov sa čitateľ mohol stretnúť už skôr (napr. v rozprávkovej knihe *Oženil sa Haťapať*). Pre Štefana Moravčíka je charakteristický rozprávač, ktorý neskrýva pôžitok z hravého rozprávania a zmysel pre žartovnosť. Vtipné сюжety majú niekedy blízko k povesti alebo báji, inokedy k démonologickej rozprávke, v niektorých prípadoch ide o zepizovaný piesňový сюжет alebo o сюжет vytvorený metódou moravčíkovskej hry s jazykom (t.j. vyrozprávaný rytmizovanou a rýmovanou rečou, resp. prostredníctvom slov začínajúcich sa na rovnaké písmeno a pod.).

V ďalšej folklorne motivovanej rozprávkovej tvorbe afirmatívneho typu prevažuje v roku 2006 skôr diletantstvo ako seriózne literárne umenie. V tomto kontexte medzi literárne štylizovanejšie publikácie patria rozprávky novej knihy **Danice Pauličkovej** *Žiarivý kameň* (Seneca Publishing Company). Mnohé сюжety, resp. motívy jej rozprávok môžu byť čitateľovi známe z iných spracovaní. Pauličková ich však zliterárnila po svojom, fabulačne bohato a tentoraz

väčšinou bez hypertrofie sentimentaliti. Ornamentálnosť rozprávania však pretrváva. Rozprávky debutantky **Jany Dallosovej** *Ježibabka Celestínka a iné rozprávky* (Vydateľstvo Služba architektu) sú už poznamenané voľnejším vzťahom k folklórnym rozprávkovým archetypom a diskutabilné sú aj z hodnotového hľadiska. Lubovôľa motivických konštrukcií a hromadenie motívov vyvolávajú občas (najmä v poslednej rozprávke) dojem kvetnatosti sujetu a komplikujú aj jeho prehľadnosť. Vyslovene diletantsky si v tvorbe sledovaného typu rozprávok počínal **Pavol Paulenda** v knihe *Rozprávkový ostrov* (Knížne centrum Žilina) alebo **Jozef Zrnek** v knihe *Rozprávky o studených a teplých krajinách* (Slneč). V podstate ide o využívanie a kombinovanie rôznorodých rozprávkových motívov a сюжетov a vytváranie nových napodobnenín ľudových rozprávok s efektom triviálnosti.

Podobnú hodnotovú situáciu ako vo folklorizovanej rozprávke možno evidovať aj v povestovej tvorbe, hoci v roku 2006 sa povestových opusov neobjavilo veľa. Svoju druhú knihu tohto žánru publikoval **Peter Urban** pod názvom *Kamenná žena. Povesti, rozprávky a príbehy z Krupinskej planiny* (Vydateľstvo Maticy slovenskej). Ide jednak o literárne spracovanie pôvodných príbehov, ktoré autor v regióne zozbieral, jednak o autorské podanie viacerých už známych miestnych povestí. Podtitul signalizuje určitú žánrovú nejednoznačnosť textov (tento príznak je inak už dlhodobjšie charakteristickou vlastnosťou povestových kníh), ale poznámkový aparát, ktorým je kniha vybavená, a aj rozprávačská úroveň sú indíciou serióznosti zámeru. Takúto faktografickú výbavu čitateľ nenájde

v knihe **Milana Igora Chovana Sokolčianska mladucha, povesti a báje z horného a stredného Liptova** (EPOS), ktorá je jeho druhou publikáciou tohto žánrového zamerania viazanou na región Liptova. Väčšine príbehov však nechýba elementárna čitateľská príťažlivosť. K povestiam kreolizovaného typu bude mať podľa všetkého blízko aj kniha **Andreja Bednára Za kopcom Spišskej Magury, veselé rozprávkové príbehy zo Zamaguria** (ViViTA, s.r.o.) a kniha **Evy Siegelovej O spanilej Kataríne, povesti, príbehy a obrázky z Handlovej a okolia** (Eva Siegelová), ktoré však zostali distribuované zrejme len v regióne. Najskôr pôjde o žánrovo hybridné útvary.

Okrem rozprávok a povestí sa na knižných pulkoch každý rok objavujú aj početné komerčné vydania riekaniak,

hádaniek a iných drobných nesujetových folklórnych žánrov; spravidla v malých obmenách opakujú tie isté texty (napr. leporelová tvorba z vydavateľstva Matys). Spofahlivou hodnotou je v tomto smere publikácia **Daj ma, mamička, do školy** (Buvik). Ludové riekanky, hádanky, pesničky, detské hry aj jednoduché rozprávky sú tematicky usporiadané do kapitoliek nadpísaných ako Veselé čítanie (o písmenách, o menách, o číslach, o zvieratkách, o deťoch). Texty teda tematizujú rudimentárne oblasti záujmu detí predškolského a prvočitateľského veku: čítanie a písanie, počítanie, tajomstvá pomenovania sveta, živá príroda, život a hry detí. Prívlastok „veselý“ je vskutku signifikantným označením príjemnej, úsmevnej atmosféry tejto knihy, ktorá sa ukazuje byť ideálnou pre počúvanie i pre samo-

LUBA KONČEKOVÁ-VESELÁ / Panička v líščej koži

statnú čitateľskú percepciu prvočitateľov.

V oblasti pôvodnej modernej autor-skej rozprávky sa už tradične každý rok objaví aspoň jeden pozoruhodný opus. Výnimkou nebol ani rok 2006. Víťaným obohatením boli tentoraz početnejšie zastúpené rozprávkové „bilderbuchy“. V podobe obrázkovej knižky vyšla rozprávka **Luboslava Paľa Haló, haló, pani Mačka!** (Artfórum). V pozadí jednoduchého sujetu cítiť jednak skúsenosť šantivého dieťaťa, ktoré vykonalo prečin a teraz uteká pred trestom, ešte viac však cítiť inšpiráciu rozprávkou Tom a Jerry. Sujet je jednoduchý: dvaja myši bračkovia Tím a Tom objavia jedného dňa NIEČO a usúdia, že takýto ná-lez treba potiahnuť. A keďže to NIEČO je mačkin chvost, od toho momentu sa začína naháňačka. Z ťažkostí im po-môže jež a krt. Rozprávka sa tak stáva tematizáciou idey vzájomnej pomoci v núdzi, ale tiež radosti z pohybu a več-ne sa opakujúcej hry. Text je členený na krátke, relatívne uzavreté sekvencie umiestnené vždy na jednej dvojstrane. V každej sekvencii je zdôraznené jedno kľúčové slovo, čím vzniká akási „osno-va“ príbehu stimulujúca jeho napätie a inšpirujúca prednes interpreta. V jed-note s ilustráciami vznikol pôvabný va-riant špeciálnej knihy pre deti.

Druhá obrázková kniha minuloročnej produkcie, publikácia **Erika Jakuba Grocha** a **Jany Kiselovej-Sitekovej Píšťalkár** (Občianske združenie Slnieč-kovo), patrí k lyricko-imaginatívnemu typu rozprávok. Už typografia textu (sekvencie formou podobné básnickej strofe) zdôrazňuje lyrickú náladu rozprávok. Ich posolstvo je vyjadrené prostredníctvom rafinovane jednodu-chého príbehu. V krátkej próze *Píšťal-kár* o putovaní nahého človeka na vrch

hory v sprievode hry na svojej píšťalke a o jeho stretnutí s chválenkárskymi an-jelmi sa skrývajú otázky týkajúce sa slobody človeka, ľudského šťastia a ži-votných hodnôt. Próza *Dievčatko so zá-palkami* je alúziou, či skôr lyricko-filo-zofickou parafrázou rovnomennej Andersenovej rozprávky. Ukazuje na to názov prózy, jej motivická štruktúra i signifikantný čas príbehu (Vianoce). Grochovo riešenie príbehu je naplne-ním motta knihy: „*Nikdy som sa ne-zmieril s tvou smrťou*“. Princíp meta-morfózy, teda premena dievčatka na dreveného Ježiška ležiaceho v jaslič-kách v izbe pod stromčekom, a odkaz dievčatka „*Stále tu niekde som. Diev-čatko so zápalkami*“, ktorý je napísaný neviditeľným písmom, a nie každý ho teda dokáže prečítať, posilňuje filozo-ficko-duchovný rozmer prózy i Ander-senovho prototextu. Ilustrátorka Grochove príbehy interpretuje pomocou krehkej kresby a jemnej farebnosti. Jemnosť kresby, náladovosť a motivic-ké filiácie (človečiek s píšťalkou pri ús-tach vykračujúci si šírim svetom a vo svojej nahej slobode pôsobiaci zraniteľ-ne a dojímavo, motív anjelov, vianočné motívy, prírodné momentky, postava brodiaca sa v snehu s bremenom v ná-ručí a pod.) sú tým, čo text s ilustráciou najzreteľnejšie zjednocuje.

Do tretice charakter obrázkovej kni-hy má aj poetická rozprávka **Jany Bod-nárovej O strome, ktorý bol na ceste** (BAUM), vydaná v brožovanej podobe, v slovensko-anglickej jazykovej mutá-cii. Filozoficko-reflexívny príbeh o dl-hej púti, ktorú prichodí prekonať zr-niečku, kým zapustí korene a vyrastie do podoby stromu, aby napriek všetké-mu zostal navždy tak trocha cudzincom v krajine, do ktorej doputoval, príbeh o plynutí času a o zmenách, ktoré čas

prináša, má skrytú ľudskú paralelu a hlbokú symboliku; rovnako ako i forma príbehu – štylizovaný rozhovor starého muža s písťalkou a rozprávačky.

Pre mladších čitateľov vyšlo viacero ďalších vydarených rozprávkových kníh. Bezo sporu k nim patrí nová kniha **Jána Uličianskeho Kocúr na kolieskových korčuliach** (Perfekt). Ústredný sujetový konflikt tvorí túžba chlapca po kolieskových korčuliach a živom zvieratku. Magický rozmer Uličianskeho rozprávok sa začína odvíjať od rozhodnutia kocúra, ktorého Martin priniesol domov nie celkom v súlade s rodičovským prianím deň pred Štedrým večerom a ktorý si potajomky prečíta rozprávku Kocúr v čižmách, „že aj on začne nový život. Zaopatrí si kolieskové korčule – a bude tiež svetu na osoh.“ Texty rozprávok potom spájajú poetickú imaginatívnosť s prostou civilnosťou, najvšednejšiu realitu s fantazijným výmyslom, racionálnu logickosť s hravým nonsensom. Rozprávkové fluidum príbehov sa na tomto základe rodí z latentne prítomného rozporu medzi žitou, v mnohom neuspokojujúcou realitou na jednej strane a detskou túžbou na strane druhej, čím prózy získavajú aj rozmer aktuálnej výpovede o problémoch súčasných detí, rodín, ľudí všeobecne. K Uličianskeho rozprávkarskému majstrovstvu patrí schopnosť inkorporovať do textov fantazijného charakteru autentického „ducha“ súčasnej doby a ponúknuť tak (paradoxne) presnejšiu predstavu o stave vnútorného sveta súčasných detí, než to dokáže väčšina produkcie spoločenskej prózy (v súčasnosti aj tak skôr absentujúcej než rozvinutej). Keďže kocúr sa objaví vždy v momente vyvrcholenia sujetových konfliktov, a tie vznikajú i riešia sa prostredníctvom intertextových prepojení so sujetmi zná-

mych ľudových i autorských rozprávok, stávajú sa Uličianskeho príbehy zároveň aj zaujímavou parodickou hrou s prototextom.

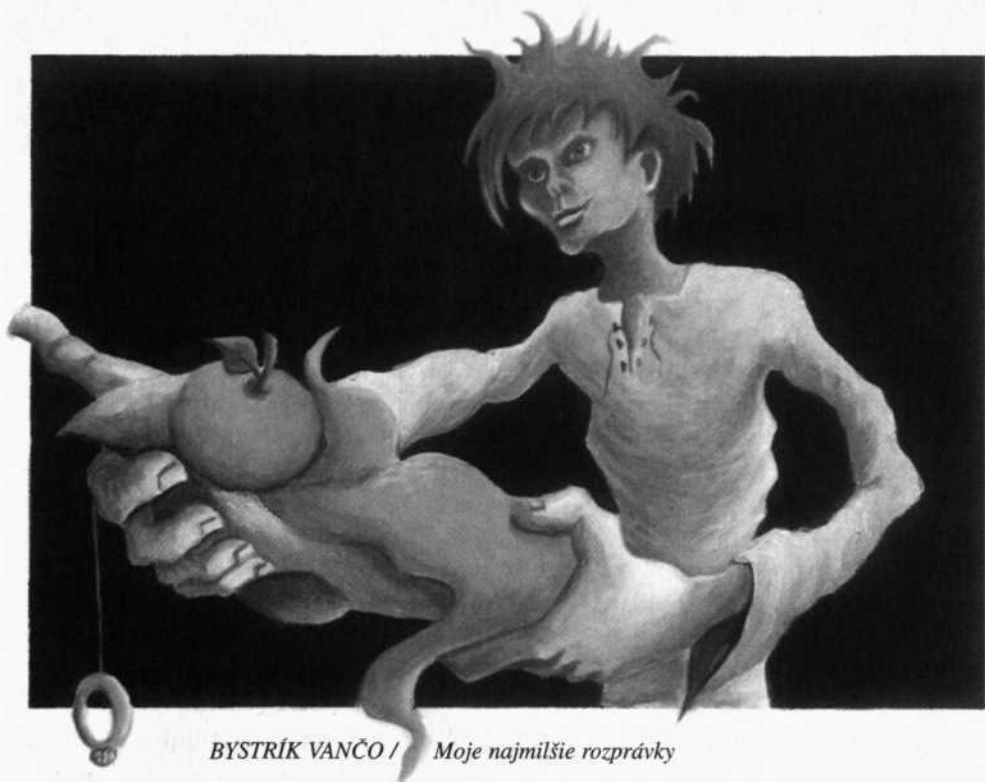
Príjemným prevapením roka 2006 je knižný debut **Petra Gajdošika Zverinec na siedmom poschodí alebo x dôvodov na to, prečo nechovať zvieratá v byte** (Slovart). Ide o rozprávky vybudované na realistickom, takmer poviedkovom princípe a spojené motívom túžby panelákového dieťaťa po zvieratách. Príhody dievčatka Dominiky a jej rodiny, v ktorej sa stále objaví nejaké zviera a prítomnosť každého z nich sa vyvinie ako problém najmä pre rodičov, sú vybudované s porozumením voči detskej túžbe vlastniť živého tvora – a zároveň s taktným, esteticky stvárným upozornením na obmedzenia, ktoré zviera v byte prináša. Vtipné, nápadité príbehy vychádzajú z dobrej znalosti detského sveta a zo zmyslu pre humor založeného na nadsádzke, resp. na kontextovej disproporcii (krava v spálni na siedmom poschodí). Autor vie dynamicky a napínavo rozohrať sujet, pričom príbehy zostávajú zároveň školou citlivosti a chápatosti civilizovaného človeka voči prírode.

Hrový princíp pri tvorbe prozaických a veršovaných rozprávok využil iný debutant, **Peter Paďour**, v knihe **Pestrofarebné rozprávky** (KVARFOLIO, s.r.o.). Hra s kombináciou poézie a prózy (O tom, ako si basa chcela zahrať a ako sa to skončilo), s motívami (Tom a Jerry), s jazykom (pravopis slov s y-i) aj hra so sujetom a rolou postáv (aplikovaná na rozprávke O Červenej Čiapke) nie je pravdaže objavom autora, ba v súčasnej literatúre je to postup skôr častý než zriedkavý. Napriek tomu a napriek skutočnosti, že autor miestami pristúpil na neprimeranú mieru au-

torskej licencie (vmestnať – namiesto vmestiť sa) a že texty nemajú relevantnejšiu sociálnovýpovednú hodnotu, je to sľubný debut prozaickou aj veršovanou časťou. Sympatický je predovšetkým pôžitkom z hry, partnerským postojom k dieťaťu a výmyselníctvom, ktoré má najbližšie k typu jednoduchých rozprávkových výmyslov Jozefa Pavloviča. Pravdaže, ambíciu autora stať sa spisovateľom pre deti môže potvrdiť (vyvrátiť) až jeho prípadná ďalšia kniha. Apropos **Jozef Pavlovič**. V kontexte rozprávkovej tvorby roka 2006 sa objavil publikáciou *Prózy kozy Rózy aj riadky zo záhradky* (SPN-Mladé letá). Kniha je jednak reedíciou rozprávkovej knižky *Prózy kozy Rózy*, jednak v druhej časti (*Riadky zo záhradky*) prináša nové rozprávky motivované druhmi zeleniny. V jednom i druhom prípade sa pripomenul v pozícii tvorca rozprávkových príbehov „špeciálne“ jednoadresnej detskej literatúry. Reedícia rozprávok **Olgy Harmanovej** *Cupinôžka* (Tranoscius) v súčasnom rozprávkovom kontexte vyznieva už celkom anachronicky. Zásluhou vydavateľstva sa však pripomenula tvorba dnes už vlastne zabudnutej detskej autorky z polovice 20. storočia.

Nová rozprávková kniha **Benjamína Tináka** *Johanes zo záračného buša* (Vydavateľstvo Matica slovenskej) nesie stopy spisovateľskej skúsenosti. Autor zostal verný zábavným príbehom s exotickými motívmi a s prvkami mágie africkej kultúry, ktoré implementuje do rozprávkovej látky. Jeho najväčší problém bude zrejme v technike rozprávania: napr. v nekoncepčnom strieďaní préterita s historickým prézensom, alebo v rýchlom nahadzovaní sujetových zauzlení a ich nedostatočnom fabulovaní, v dôsledku čoho dochádza k poklesu

sujetového napätia, príbeh sa stáva rozvlácnym a neprehľadným a mnohokrát prebieha skôr ako komentár, než ako epické rozprávanie. Evidentný sociálno-poznávací charakter a rozprávačskú zručnosť má rozprávkový príbeh skúsenej prozaičky **Jany Juráňovej** *Ježibaby z Novej Baby* (Aspekt) a nie je to v jej tvorbe pre deti a mládež prípad ojedinelý. Vo svojej novej próze autorka reaguje na životný štýl v mestských sídliskových konglomeráciách: na neporiadok, chýbajúce alebo nefungujúce prvky infraštruktúry, nekompetentnosť predstaviteľov samosprávy, bezmocnosť občanov voči ich rozhodnutiam, bezohľadnosť motoristov voči chodcom, starým a bezvládnym občanom a mihnú sa tu aj problémy drogových dílerov. Tieto ekologické a morálne problémy (mnohé z nich svojou podstatou pomerne vzdialené záujmu mladých čitateľov) autorka zatriktívnila fantazijským ladením rozprávania: tri bosorky sa po stáročnom zakliatí do podoby líp (zakliate boli preto, lebo ako malé strigy boli veľmi neposlušné) ocitnú na jednom mestskom sídlisku. Zoznamujú sa postupne s ľudským svetom – najprv s jeho realiami, potom aj so sociálnymi vzťahmi. Stratégia založená na pohľade nepoučeného, pomerov neznaleho prizerača umožňuje použiť ozvláštnený a v mnohom satirický pohľad na realitu. Autorkina schopnosť individualizovať postavy (jedna je malá, okrúhla a naivná, druhá vysoká, tenká a rozvážna, tretia je temperamentná rebelka) umožňuje zasa rozvinúť dynamický sujet, v rámci ktorého sa na sídlisku v priebehu jednej jesene mnohé zmení k dobrému. Didakticky modulovaný príbeh má v pozadí prvky utopической predstavy o eliminovaní neporiadkov v súčas-

BYSTRÍK VANČO / *Moje najmilšie rozprávky*

nom civilizovanom svete a možno aj o poslaní žien pri jeho náprave.

V roku 2006 napokon nie je didaktický model rozprávky ničím zvláštnym (hoci pravda je aj to, že väčšina takýchto textov je poznamenaná diletantstvom). Do predmetnej línie patrí aj rozprávka **Zuzany Zemaníkovej** *Zuzka a robot Kazisvet* (Regent). Tradičný rozprávkový zápas medzi dobrom a zlom je tentoraz osadený do hviezdnych priestorov, do ktorých odletí protagonistka v lietajúcej polievkovej mise. Konanie miniatúrnych sprievodcov protagonistky v konfrontácii s konaním robota Kazisveta, rovnako ako konfrontácia života na Zemi so životom na Štvorlístkovej planéte sleduje popri ambícii pobaviť predovšetkým ekologické a environmentálne ciele. V novej rozprávkovej knihe východoslovenskej regionálnej autorky (inak autorky povestí) **Eriky**

Matonokovej *Doktor Mrumko od jazera* (Vydavateľstvo Cuper) ide zasa o ambíciu oboznámiť deti s vybranými liečivými rastlinami prostredníctvom rozprávok s medvedím protagonistom. Autorka však, žiaľ, neprekročila provinčnú úroveň tvorby (azda najproblematickejšími miestami konvenčných rozprávok sú statické, suché dialógy).

Pohľad na fantastickú líniu produkcie roka 2006 uzavrujú poznámky o tretej časti románového triptychu Mušky **Igora Molitorovcov** *Dievčatko z Krajiny Drakov – Chrám duchov* (Ikar). Autori pokračujú v dobrodružstvách Dievčatka v paralelnom svete a v zápase so zlom. Aj v tomto príbehu dokážu zo sledu fantastických udalostí vystavať napínavý akčný príbeh. Zápas so stelesneným zlom reprezentovaným bosorkou Hissatam sa blíži ku koncu. Riešenie, t.j. miniaturizácia tejto postavy,

a tým aj minimalizovanie jej moci, však nevyklučuje prípadné perspektívne nové otvorenie diania. Umožňuje to aj fakt, že sa odkryla pravá identita čarodejníka Merlina (ide v podstate o draka uväzneného v kameni, z ktorého ho vyslobodí Dievčatko v domnení, že oslobodzuje Merlina); drak odletí do domovskej krajiny (Krajiny Drakov) a je potenciálnym nositeľom znovuoživenia tohto zdroja zloby. Príbeh rodovo príbuzný Harrymu Potterovi napriek svojej dynamike a dobrodružnosti nevyvolal väčší čitateľský ohlas, a to aj napriek uplatneným marketingovým ťahom (odmeny horlivým čitateľom, osobitná seba propagácia webová stránka).

V porovnaní s minulými rokmi je výraznejšie reprezentovaná línia príbehov postavených na realistickom základe, hoci (najmä v tvorbe pre mladších čitateľov) je zrejme (jedným dychom podotknime, že aj prirodzené) ich imaginovanie princípmi fantastiky.

K detským poviedkovým príbehom patrí nová kniha **Gabriely Futovej** *Rozruch v škole na Kavuličovej ulici* (Regent). Futová, ktorá sa za krátkych šesť-sedem rokov tvorby zabývala v detskej literatúre ako azda najúspešnejšia súčasná autorka pre deti, tentoraz ponúkla príbeh šesťročnej Moniky a jej dvoch psov počas prvého dňa dievčatka v škole. Okrem rozprávačskej sviežosti a situačnej i charakterovej vtipnosti, na ktoré je detský čitateľ u tejto autorky už zvyknutý, sa príbeh vyznačuje aj schopnosťou podávať všednú realitu, resp. ošúchané motívy originálne ozvláštneným spôsobom (napr. pomocou jemnej nadsádzky, uvedením motívu do prekvapujúceho kontextu alebo jednoducho dôvtipnosťou rozprávačského podania), pričom sa zachováva aj presvedčivý obraz reálneho živo-

ta. Tak ako dokáže vo svojich prózach spontánne prenikať do psychologických pochodov detských postáv, tak v tomto prípade prenikla do „psychológie“ dvoch psov a na tom, na ich individualizácii (jeden je dominantný, druhý skôr submisívnejší) je postavená komika príbehu. Dobrodružná výprava dvoch dog za svojou malou paňou, ktorá prežíva (a s ňou celá rodina) svoj prvý deň v škole, spustí sériu udalostí, v rámci ktorých si dva psy „zagazdujú“ v školskom objekte, až kým svoju paniu konečne neobjavia. Znova sa potvrdilo, že Futová vie postrehnúť dobrodružnosť vo všednej každodennosti, rovnako ako to, že jej veta má dynamiku a rozprávanie dispozíciu vyjadriť komický nadhľad nad vecou: akoby sa rozprávač sám skryto, ale veľmi dobre zabával na svojom vymýšľaní a dokázal tento postoj implementovať aj do recepcie čitateľa.

Do kontextu detských príbehov patrí aj kniha **Veroniky Šikulovej** *To mlieko má horúčku* (Slovart). Krátke epizódy o dievčatke Dorotke a jej kamarátke Šermen, o chlapcoch Vecankovi, Tomáškovi a Jurkovi a o iných deťoch majú v sebe pôvab šikulovských rozprávání postavených nie na akciách, ale skôr na situáciách vnímaných ako drobné detské objavy, tak ako ony uviazli v autorkinej citovej pamäti, resp. ako boli odpozorované z okolia. Dôležité teda nie sú udalosti, ale pocity a predstavy, ktoré vyvolávajú. Rozprávač sa v tom zmysle hrá s motívom aj s postavou. Personalizuje sa, dokáže sa infiltrovať do každej svojej postavy, vnímať a cítiť udalosti jej zmyslami.

Danuša Dragulová-Faktorová, ktorá v oblasti detskej literatúry publikuje poéziu, didaktické rozprávky a poviedky, omaľovačky a detské časopisy, v ro-

ku 2006 vydala vo svojom vydavateľstve DAXE poviedkovú knihu pre mladších čitateľov *Maxík a kamaráti*. Prostredníctvom priameho detského rozprávača ponúka príbehy o bežných udalostiach odohrávajúcich sa v škole, medzi kamarátmi a doma. Hoci typ rozprávača zabezpečuje prózam istú mieru čitateľskej atraktivity a aj literárna skúsenosť autorky je zjavná, predsa len prózy zostávajú na úrovni triviálnej imitácie detského sveta, bez takej schopnosti preniknúť do podstaty problémov detí a spoločnosti, akú do slovenskej literatúry vniesla v sprievode priameho detského rozprávania povedzme Klára Jarunková.

Vyslovene didaktizujúce knihy pre deti má na konte **Milan Igor Chovan**, publikujúci v ružomberskom vydavateľstve EPOS. Vo svojej štvrtej knihe poviedok (Terezkin košíček, Kvietkovníčkovia, Maľované leto) *Deti Tatranskej* nevybočil z tematiky vzťahu detí a prírody ani zo zámeru formovať tento vzťah pomocou neživotných, príkladných detských hrdinov, ani z idylického naladenia. Didaktický zámer zdôrazňujú v tomto prípade pasáže vecného, náučného charakteru o vybraných druhoch fauny a flóry. Priamych predchodcov takýchto príbehov by sme úspešne objavili v tvorbe 19., resp. začiatku 20. storočia.

Pre starších čitateľov je už dlhý čas ponuka pôvodnej tvorby chudobnejšia. Rok 2006 znamená však v tomto smere síce mierny, ale predsa len posun. Zaslúžila sa o to iniciatíva vydavateľstva Perfekt, ktoré vypísalo už druhý ročník súťaže o najlepšie poviedky pre deti a mládež. Výsledky druhého ročníka priniesla zbierka *Poletíme za dúhou 2. Poviedky pre deti. 2. ročník* (Perfekt). Zatiaľ čo v prvom ročníku súťaže (2005)

okrem víťaznej poviedky Jany Bodnárovej bolo len málo takých prác, ktoré okrem tematickej aktuálnosti znamenali aj reálny hodnotový prínos, tentoraz je to lepšie: väčšina poviedok má dobrú úroveň. Popri známých autorských osobnostiach (R. Brat, P. Glocko, I. Popovič, J. Beňo, E. Antalová, P. Karpinský, J. Rezník a i.) sa objavujú aj celkom nové mená. V tematickej rovine zarezonuje problém hodnôt v konzumnej spoločnosti (M. Čibenkova-Nôtová, G. Majtaníková, I. Popovič), problém opustených detí, outsiderstva a priateľstva, šikanovania a rasizmu (D. Pokorná, R. Brat, M. Jedinák, P. Glocko), problém postihnutých ľudí a otázka tolerancie okolia k ich inakosti (E. Antalová), situácia súčasnej rodiny (J. Beňo) a pod. Objavia sa tu trampoty s dospievaním (J. Rezník), generačné napätia, prvé citové väzby aj niektoré ďalšie sociálne problémy dneška (bezdomovci). Viaceré prózy autenticky vyjadrujú pocity súčasného dieťaťa zoči-voči sociálnym vzťahom medzi rovesníkmi navzájom, medzi deťmi a dospelými aj medzi dospelými navzájom, tak ako ich deti majú možnosť vidieť a zažiť. Ide teda o psychologicky viac alebo menej presvedčivé (väčšinou však skôr viac ako menej) sondy do životného pocitu súčasného detstva, a tak sa zdá, že v krátkej budúcnosti by z takýchto sond mohla vyrásť presvedčivá a naliehavá výpoveď o detstve tohto času.

Svoj ďalší dievčenský román publikovala **Jana Šimulčíková** pod názvom *Kukučie mláďa* (Mladé letá). Ide o príbeh konvenčného, sentimentálneho typu, v ktorom autorka nahromadila celý rad kliše, pre aké si dievčenský román v dávnejšej minulosti vyslúžil označenie ako literárne menejcenný, hodnoto-

vo poklesnutý žáner: je tu krásna hrádka exotického zjavu a aj trocha tajomného pôvodu, množstvo náhod, intrigy, veľká nenávisť, z ktorej je napokon veľká láska, trápenia a happy end. Objavujú sa tu motívy rasových predsudkov, vydierania, výpalníctva; vzhľadom na nepresvedčivú motivovanosť ich pozície v сюжете a fabulačnú nedotiahnutosť pôsobia len ako aktualizačný signál súčasnosti. Okrem nadmerného hromadenia motívov je totiž najväčším problémom románu práve nedostatočná motivovanosť jednotlivých сюжетových obrátov a slabá vypracovanosť psychológie postáv.

LUBOSLAV PALO / Haló, haló, pani Mačka!

Absenciu ľudskej blízkosti ako životný pocit zvlášť bolestivý v detstve a starobe sa ešte roku 2005 pokúsil prostredníctvom dievčenského románu stvárniť **Peter Glocko** v próze ***Večernica z Dračej jaskyne*** (Adrián Štefaneko-Cornea). Vzťah medzi dievčaťom z detského domova a penzionovanou učiteľkou klavíra, romanticky podfarbený motívom netopierov, je vzťahom dvoch osamelých bytostí. Pomocou snovosti, tajomnej náznakovosti a introspekcie sa Glocko usiluje vyjadriť citové stavy a životný pocit protagonistiek príbehu, upozorniť na to, či a do akej miery ľudia vnímajú tých druhých a rozumejú im. Spomínané postupy však poslúžili skôr dosť vyumelkovanej artistnosti a pátosu než modelovaniu psychologickéj hĺbky postáv. Z autorovej dielne pribudol však do čítania mladých zaujímavý životopisný príbeh ***Rozprávkar a Rozprávnik. Päť obrazov zo života Pavla Dobšinského*** (Perfekt). Päť kapitol s epilógom má podobu koláže vytvorenej z niekoľko zložiek: tvorí ju (ako sa konštatuje v titráži) „príbeh, biografické a bibliografické informácie“, ilustrácie, fotodokumentácia a iný obrazový materiál.

V textovej rovine stmeluje faktografické pramene autorská fikcia, ktorá zabezpečuje subjektivi-

zovaný prístup k zobrazeniu historickej osobnosti (podobný tomu, ktorý autor už skôr použil v umelecko-biografickej knihe o H. Ch. Andersenovi). Zámerom autora bolo vyjadriť ľudské pocity P. Dobšinského zo života, čo najautentickejšie ich zachytiť, sprítomniť, evokovať, na základe dôkladného preštudovania materiálov a prostredníctvom empatického identifikovania sa s vnútorným svetom P. Dobšinského rekonštruovať jeho životný a tvorivý osud. Aj v tomto rozprávaní je prítomný určitý pátos, ale tentoraz nemusí prekážať: čitateľ ho totiž môže vnímať jednak ako súčasť Dobšinského doby a jeho vzťahu k vlastnému poslaniu, jednak ako súčasť Glockovho vzťahu k Dobšinskému a k jeho ľudskému osudu. Glocko sa teda vcelku úspešne vyrovnal so zámerom priblížiť súčasnému mladému čitateľovi P. Dobšinského ako civilného človeka, nielen ako veľikána slovenskej folklórnej rozprávky.

Čitateľskú ponuku pre dospelávajúcich čitateľov môžu rozšíriť aj inak neintencionálne humoresky **Anity Tešovičovej** *Spod pokrievky alebo Čo sa doma navarilo* (EPOS). Príťažlivé môžu byť jednak svojím vtipom, humorom, rozprávačskou ľahkosťou a šarmom, a pravdaže aj tematicky (najmä motívom detstva). Pripomeňme si však, že do intencionálnej tvorby pre deti prispela A. Tešovičová ešte roku 2005 knihou vydarených veršov pre deti *Bola Mica u holiča? (a iné vážne otázky)*. *Zbierka básní pre najmenších*. (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2005). Pripomenuli sme to nielen preto, že v minuloročnej bilancii nám táto kniha chýbala, ale hlavne preto, lebo v porovnaní s prózou poézie pre deti a mládež už dlhší čas ťahá za kratší koniec kvantitou aj kvalitou, a tak je to

aj v roku 2006. Predčitateľom a mladším čitateľom je určená nová kniha **Ondreja Nagaja** nazvaná jednoducho *Hádanky* (Knižné centrum Žilina). Ako prezrádza tiráž, na tvorbe spolupracovali študenti Prvého slovenského literárneho gymnázia v Revúcej. Veršované hádanky sú teda kvalitou rôznorodejšie, ale zaujímavá je kompozícia knihy: 10 tematicky orientovaných dvojstrán, na ktorých sú okolo centrálnej ilustrácie usporiadané jednotlivé básne. Keďže deti prirodzene inklinujú k uvedenému žánru, čitateľský úspech knihy je veľmi pravdepodobný. Podobne spontánne môžu deti prijať aj v poradí už štvrtú knihu rébusov vytvorenú **Jozefom Pavlovičom** *Plece, na ňom hádaniek vrece alebo čarovná reč hádaniek* (Vydavateľstvo Arkus). Ako to už v takýchto autorových publikáciách býva, kniha nielen zabaví veršovanými hádankami, ale zároveň aj poskytne inštrukcie potrebné na riešenie vybraných druhov rébusov. Básnická zbierka **Štefana Baláka** *Stonožka. Básničky pre deti* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej) dosahuje štandardnú úroveň súčasnej hravej detskej poézie. Verše prinášajú pestrú paletu motívov, tradičných aj nových, z patriarchálneho i moderného sveta, prírodné i civilizačné. Napokon riekanky **Beatrice Čulmanovej** *Veselé básničky pre malé detičky* (Príroda, s.r.o.,) hodno spomenúť nanajvýš do počtu: sú to verše bez výraznejšej nápaditosti, poznačené diletantstvom. Pre mladších i starších čitateľov sa ponúka výber z poézie **Miroslava Válka** *Lastovička vo fraku* (Kalligram). Podtitul *Verše pre deti* odkazuje na nižšie vekové kategórie, čomu zodpovedá zaradenie básní zo všetkých piatich autorových detských kníh a cyklu doposiaľ knižne neuverejnených textov. Výber básní z cyklu Zá-

palky a zo zbierok Dotyky a Príťažlivosť však už (aj svojou prevažne lúboštnou tematikou) smerujú skôr k dospievajúcim čitateľom. Ale napokon: ak dospievajúci a dospelí dokážu objavovať čaro Váľkových detských veršov, prečo by nedokázali deti vytušiť posolstvo v jeho veršoch pre dospelých? V každom prípade vznikol „rodinný“ výber z Váľkovej poézie. Pre dospievajúcich môžu byť príťažlivé aj ďalšie dvojadresné básnické knihy. Verše básnickej zbierky **Štefana Moravčíka Zimkomriavky** (Vydavateľstvo Maticy slovenskej) sú inšpirované akvarelnými Ondreja Zimku. Senzualistickému, štekľivo erotickému ladeniu sekunduje hravosť s jazykom vyúsťujúca do intelektuálne humorných polôh, ale aj náznaky závažných spoločenských problémov. Antológia *Verše pred svitaním. Básne nie(len) o láske a šťastí* (Ikar, vybrala Nataša Ďurinová) je výberom z básnickej tvorby súčasných básnikov tematicky zameranej na problematiku lásky. Mladých dokáže zaujať práve vďaka prirodzenej príťažlivosti témy.

Napokon zostáva ešte vrátiť sa k literatúre faktu pre deti a mládež. S výnimkou už spomínanej životopisnej publikácie Petra Glocka jej rok 2006 nebol priaznivo naklonený (a to si pamätáme roky, keď to bolo celkom inak!). Zaregistrovali sme iba dve publikácie – obidve z vydavateľstva DAXE, obidve z rodiny **Danuše Dragulovej-Faktorovej**. Jednou je jej kniha o výtvarníkoch *Kto vám to kreslí. Slovenskí ilustrátori, ktorí tvoria pre deti*. Publikácia ponúka informácie o živote a tvorbe vybraných ilustrátorov spolu s ukážkami ich ilustračnej tvorby. Sestra D. Dragulovej-Faktorovej **Jana Litvíková** v publikácii *Chráňme múdro, smelo, svoj rozum a telo* ponúkla deťom zdravovedne orientovanú knihu o fyziolo-

gických a psychologických aspektoch rôznych druhov závislostí. O tom, čo sa deje v organizme pri požívaní návykových látok (čokoláda, káva, cigareta, alkohol, fetovanie), o závislostiach a ich prevencii hovorí prístupnou, nesofistikovanou formou. Úlohy v závere knihy zamerané na zopakovanie elementárnych poznatkov na danú tému sa usilujú dodať knihe rozmer interaktívnosti, sú však predsa len trochu triviálne.

Záver: Nad pôvodnou literatúrou pre deti a mládež posledných rokov síce predbežne nemáme dôvod mimoriadne jasovať, ale zasa ani nariekať. Rok 2006 ukazuje, že v rámci viac-menej stabilizovanej žánrovej štruktúry zostáva dominantnou rozprávka. Potešiteľné je však už spomínané bohatšie zastúpenie príbehov z oblasti spoločenskej prózy. Najmä v týchto dvoch žánroch či žánrových subsystémoch jestvujú indície (autorské, tematické, poetologické) vzostupnej hodnotovej perspektívy, kontinuálnej kvality, bohatšej a autentickšej tematizácie životnej problematiky súčasných detí, najmä mestských. Z poetologického hľadiska sa v pôvodnej tvorbe čoraz výraznejšie črtajú dva vyhranené prúdy, tiahnuce sa naprieč tradičnými žánrovými štruktúrami: prúd fantazijských a prúd realistických príbehov; v tom rámci pravdaže prevažuje poetika textu osnovaná na využívaní fantastiky. Literatúra faktu a poézia pre deti a mládež zotrúvajú už niekoľko rokov v útlme. Súčasný kontext pluralitnej tvorby nie je márný ani z hodnotového hľadiska: popri celkom štandardnej, triviálnej či brakovej literatúre každý rok doň pribudne niekoľko detských kníh nadštandardnej (v niektorých prípadoch aj výnimočnej) kvality. I z tohto hľadiska dal rok 2006 viac nádejí na radosť než dôvodov na sklamanie.

Metóda na úspech

Dni detskej knihy 2007

JÁN BEŇO

Prichádzajúci prinášajú aj sami si odnášajú. Dávajú a dostávajú a kronikár už roky sleduje a porovnáva jedno s druhým. Sú aj takí, čo mu pomáhajú, a on môže zopakovať, čo povedali či na listku napísali.

Rozhlasový autor Radovan Bachratý, tiež režisér, bábkoherec a scenárista vo vlastnom bábkovom divadle, sa prvýkrát odviezol z Bratislavy autobusom Jána Piknu a v Prievidzi sa takto vyznáva: „Ako autor píšuci pre deti mám právo na nočnú detskú moru: Je moja tvorba potrebná? Dokážem detského čitateľa, poslucháča a diváka zaujať? Rozumiem jeho svetu? Na dňoch detskej knihy som chcel nájsť odpovede, prípadne sa k nim aspoň priblížiť. Stalo sa. Navyše ešte viac chápem, že detská tvorba je zodpovednosť a radostný záväzok zároveň. A napokon, chcel by som vyhlásiť zbierku na postavenie pomníka všetkým pracovníckam a pracovníkom knižníc, ktorí reči o kultúrnom úpadku národa nevnímajú a jednoducho proti nemu bojujú činmi.“

Kronikár, podobne ako svedecký monach – mních, ktorého Puškin v jednej básni nazýva „trudoljubivym“, nie je nijaký mladík, a tým väčšmi musí dbať na „pravdivie skazania“. Na závere Dní detskej knihy v Hornonitrianskej knižnici v Prievidzi mu zhodou okolností pripadla povinnosť vysloviť sa za spisovateľskú skupinu. I riekol medzi iným: „Prichádzame ako tichá misia, ktorú

nesprevádza hlučná reklama, kamery a mikrofóny. Naším poslaním je pôsobiť prostredníctvom besied a stretnutí s detskými čitateľmi, hovoriť s nimi o knihách, viesť ich hlbšie do potreby obracať sa k literatúre ako prostriedku duchovného rastu a obohacovania človeka. Máme za sebou skúsenosť a celé kôpky kníh. Sami seba nazývame rezervisti a nie sme šťastní, že predovšetkým my ôsmi – desiatí musíme permanentne tvoriť skupinu, ktorá má pravidelný záujem a potrebu vyplňať každoročné programy Dní detskej knihy. Sme radi, že sa k nám – Pavlovič, Navrátil, Grznárová, Švihran, Szabó, Beňo, Šimulčíková, Čačko – tu v Prievidzi pridali aj mladší Július Balco, Peter Holka, Toňa Revajová a ešte mladší Peter Karpinský, Gabriela Futová i Radovan Bachratý. Sú takí, čo nás odpisujú, ktorí nás nestavajú na obdiv v revue Bibiana, považujúc nás za odbavených. My vieme, že sme potrební a v literatúre žijú, že sme z generácie, ktorá hodne vydržala a dosiahla a ktorej účasť v misii detskej knihy bude mať význam i v budúcich rokoch.“

Kto včiasšie začína

Záver, čiže koniec predpokladá začiatok. Keď ho kronikár v neveľkej sále prievidzskej knižnice prežíval, blysla mu v hlave spomienka na svojho syna. Keď bol ako žiačik na letnom tábore v Lučivnej, napísal domov na po-

hľadníci vetu: „Ešte som sem len prišiel, a už vidím, že tu bude dobre.“ Príprava Dní detskej knihy – dávame do pozornosti aj ich budúcim organizátorom – má svoju metodiku. Hornonitrianske knihovníčky ju zvládli na jednotku. Čo má byť hlavné, keď skupina spisovateľov vyjde z autobusu? Predsa besedy v školách, stretnutia s deťmi, učiteľkami i knihovničkami. Využiť čas! To znamená nepripravovať dlhé otváracie programy a ďalšie podobné kultúrne vložky, ale zorganizovať všetko tak, aby sa tri dni rovnali trom besedám pre každého autora. A taktiež aby spisovateľ mohol čo-to poznať z prostredia, do ktorého prišiel.

To znamená, a knihovníčky v Prievidzi so svojou riaditeľkou Mgr. Evou Mikšíkovou to perfektne pochopili, že besedy sa majú začínať čím prv, aby zostal čas na banícky skanzen a fárane do bane Cígeľ, aby si osadenstvo autobusu Jána Piknu mohlo dôkladne prezrieť impozantný Bojnický zámok s výkladom nádherného živého inventára – kronikár dal tej vysokej mladej slečne ružu, ale zabudol sa opýtať, ako sa volá... Aby tí, čo pôjdu besedovať do Handlovej, Bojníc a inde, nemuseli odtiaľ uháňať bez toho, že by sa neporozprávali a nepozoberali okolo seba aj po besede. A tak kronikár verný svojmu poslaniu podáva puškinovské „pravdivoje skazanie“, že na prvý deň bolo doobeda 13 besied v prievidských školách a jedna na Základnej škole v Koši, popoludní nasledovalo 16 besied, ktoré zasiahli okrem Prievidze aj Handlovú – tam bolo po oba dni niekoľko besied, tiež Bojnice, Kanianku a Nitrianske Pravno. Dohromady za dva besedné dni vzniklo niečo, čomu by sa asi mohlo hovoriť rekord. Aspoň rekord posledných päťnástich rokov, pretože dni detskej knihy 2007 priniesli až 43 besied.

Spisovatelia a spisovateľky, pravdaže, nechodia medzi svojich čitateľov kvôli rekordom. Vedia, ako je to dnes s čítaním, ako sa deti už od prvej triedy diferencujú na čitateľov dobrých, priemerných i občasných a praktických nečitateľov – a napriek všetkému sa medzi nimi nájdu takí, čo vedia aj zaujímavo hovoriť o prečítanom, respektíve deti, ktoré zväbi písanie básničiek, prózičiek či aj dlhších a napínavejších trilerov. Autori sú vďační za každú dobre pripravenú besedu i za záujem o svoju tvorbu. Kronikár dbá na to, aby sa tiež vyslovili o svojich dojmoch a skúsenostiach.

Kvalita už tradíciou

Gabriela Futová bola s besedami spokojná, deti boli podľa nej výborne pripravené a vyhovoval jej aj komorný charakter stretnutí s nimi. Peter Karpinský tvrdí: „*Veľmi zaujímavé. Deti mali pripravený program, recitovali ukážku z môjho textu. Otázky vtipné, bolo vidieť, že ich to zaujíma a učiteľka i knihovnička na programe besedy urobili kus práce. V škole na Necpalskej mali problém so zháňaním kníh, a tak si šikovne vypomohli ukážkami zo Slniečka a zo zborníka Úsmev za srdiečko.*“ Jozef Pavlovič zažil už stovky besied. Vidí v nich prínos pre tvorcov i čitateľov. V podstate anonymný človek-spisovateľ potrebuje najmä teraz ako soľ kontakt s tými, pre ktorých celý život tvorí. Ladislav Švihran hovorí o dňoch ako o slávnostiach knihy pre deti i pre spisovateľov. Podľa neho už spravidla nie sú len prezentáciou kníh, najnovšej tvorby, ale slovesného umenia a umenia vôbec. „*Dni detskej knihy v Prievidzi boli skvele pripravené,*“ hovorí. „*Podobne ako predtým v Michalovciach a vo Vranove. Zdá sa, že je to už tradícia.*“

Očakávaní Jany Šimulčíkovej sa splnili, ba prekonali. Besedujúci na piaristickej ZŠ, v Nitrianskom Pravne i na ďalšej ZŠ „boli informovaní, mali k dispozícii aj moje najnovšie knihy a živý záujem. Knižnica v Prievidzi zrejme dobre funguje.“ Naša verná priateľka, psychologička Gabriela Škorvanková, máva vždy mimoriadne zážitky. Sú umocnené stretnutiami s deťmi, ktoré označujeme ako deti so špeciálnymi potrebami. Hovorí: „*Ich integrácia do sveta ostatných detí sa úspešne deje cez knižnice. Tu im nik nepripomína ich odlišnosť... V handlovskej špeciálnej škole stretnutia a workshop boli o to srdečnejšie, že deti sa zapájali do práce v snahe ukázať všetko, čo im čítanie poskytuje. Prehrávanie príbehov vyústilo do krásneho vyznania a vlastného príbehu chlapca Paľka. Porozprával nám o svojej láske k futbalu a o tom, že teraz pomáha otcovi rúbať drevo, ale keď bude otec zdravý, vráti sa zas ku svojmu milovanému futbalu. V Prievidzi na špeciálnom učilišti pre mládež Dano zas na základe príbehu z knihy vyznal lásku k matke takými slovami, že sme mali slzy v očiach. Matka je aj jeho asistentkou pri učení a spolu zvládajú mnohé úskalia. Akosi mi nedalo trochu porovnávať s cynickým pohľadom médií a prezentovaním zla cez ne. Napadlo mi, že násilie tu vždy bolo, ale práve knihy nám pomáhali ľahšie ho zdolať. Medzi čitateľmi kníh je aj veľa ľudí so špeciálnymi potrebami a kniha pre nich nie je naozaj zabudnutým archaizmom, ale často tým najdôležitejším prostriedkom – cestou do sveta tých ostatných.*“

Príklad z Koša

Marianna Grznárová ešte pred besedou očakávala viac spontánnosti, veľa

MAREK ORMANDÍK/
M. Válek: Lastovička vo fraku

podnetných polemík s kolegami a menej klincov (kvetov), ktoré nijako zvlášť neobľubuje. Kronikár nemá k dispozícii hodnoverné vyjadrenia, ako sa jej očakávaní splnili. Zosmutnel však, keď sa mu dostala do rúk autorkina odpoveď, čo ešte chystá pre deti.

„*Nechystám nič. Stačilo. Nie som grafoman.*“ Hovorí si – pre seba i verejne: „*Ale vari...Marianna! Ešte si to dobre rozmysli.*“

Julo Balco mal zážitok – PhDr. Annu Matulákovú z obce Koš. V škole, ktorá má len stotridsať žiakov, učí podľa neho s takým zánietením, aké by ocenili aj na významnej univerzite. Povedala mu, že *„treba vyvinúť obrovské úsilie, aby si deti našli cestu k pôvodnej slovenskej literatúre a obľúbili si ju. Treba ich zbaviť falošného pocitu, že my Slováci sme čosi menej ako okolité národy. Nepriamo si vyžadujú také informácie, na aké sú zvyknuté zo šoubiznisu, aby to bolo niečo „úžasné“. Učiteľ musí mať zaujímavé informácie a musí ich vedieť účelne a niekedy aj prefikane využívať, aby žiakov dostal tam, kde ich chce priviesť. Napríklad informácia, že reč starých Slovienov bola medzinárodnou diplomatickou rečou už vtedy, keď sa len tvorili základy iných jazykov, zaberie. Ani nedýchajú, keď to počujú, dvíha to ich sebedôveru. Potom sa už dá aj inak, popri tom sa dajú povedať aj iné veci, ktoré si so záujmom vypočujú a osvoja. Deti majú množstvo informácií o zahraničnej produkcii na úkor slovenskej, tú im treba neustále pripomínať. Mám špeciálne hodiny výuky, na ktorých predstavujem slovenských autorov, a vidím nielen záujem, ale neraz aj prekvapenie, že slovenskí spisovatelia nie sú o nič horší ako tí zahraniční.“*

Ani očakávanie Tone Revajovej pred Prievidzou neboli márne. Prekvapili ju dokonale pripravené stretnutia s čitateľmi, doklady o tom, že deti jej knihy poznajú, ukážky z nich si pripravujú ako dramatizácie, respektíve ich recitujú na súťažiach. Kronikár blahoželá.

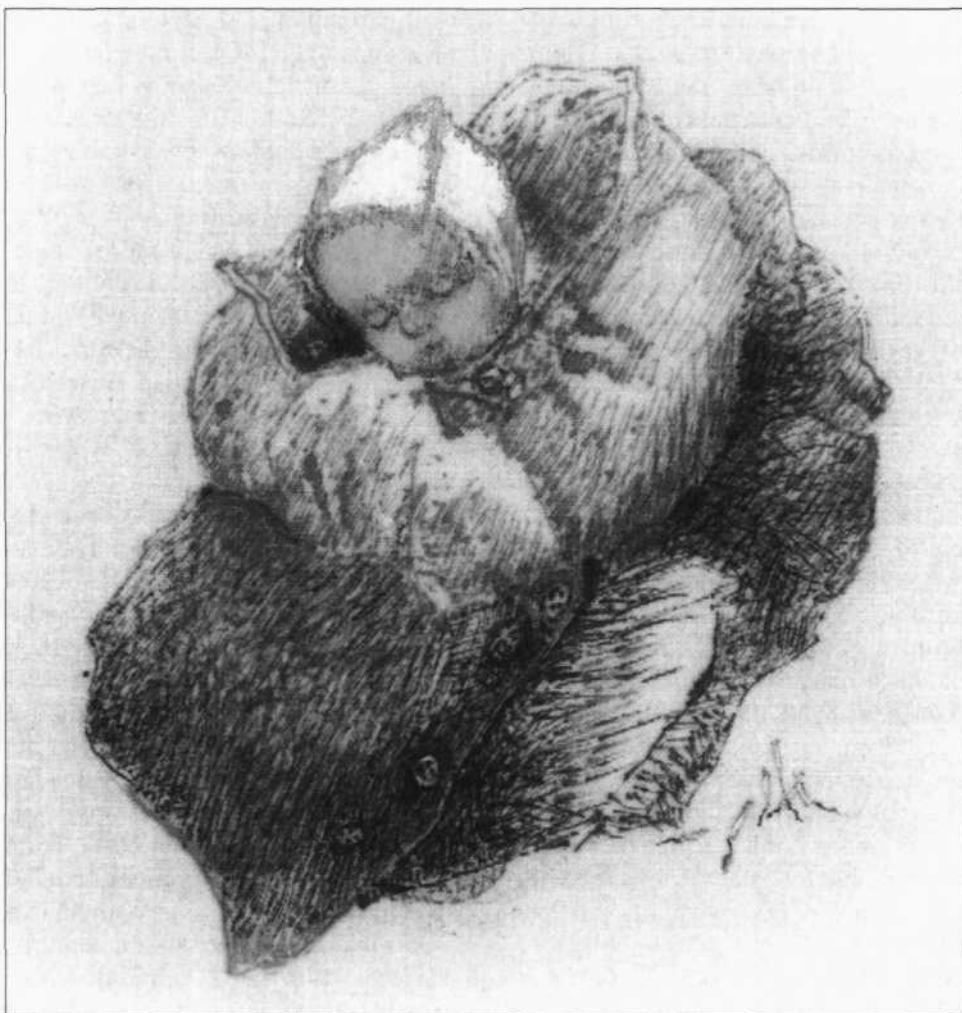
Besedy sú užitočná vec, pridáva kronikár svoju trošku do mlyna. Je príjemné stretnúť sa s pripravenými, ktorí sa aj zásluhou učiteľky či knihovníčky dobre zoznámia s nejakou autorovu knihou a rozhovoria sa o nej. Ale beseda nie je

márna ani vtedy, keď žiaci majú predovšetkým možnosť vidieť a počuť autora, mať pred sebou jeho knihy, prezeráť si ich a dozvedieť sa od spisovateľa všeličo také, čo podnieti aspoň niekoľkých siahnuť po nich. Nikdy nie sú na mieste nadmerné ilúzie. Lepšia je vždy skúsenosť, umenie prihovoriť sa a vzbudiť záujem.

„V zámku a v podzámčí“

Kronikár je realista. Vidí okolo seba svetlá i tieň, výšiny i nížiny, altruizmus i karierizmus v živote i v literatúre. A vie najmä to, že veľmi málo vie. Má stavy a situácie, že na niektorých miestach, kam príde, pociťuje ľútosť, že sa nemohol aj tam narodiť, vžiť sa väčšmi do tamojšej histórie i súčasného života, a to sa mu stalo aj v Prievidzi. Odnáša si však knihy a tlačené materiály, ich prostredníctvom nazrel do miest a do dejov, po stopách ktorých trochu pochodil.

Vzdáva hold kolegovi Ondrejovi Čiliakovi, básnikovi i bibliografovi Hornonitrianskej knižnice, ktorý zostavil mimoriadne kultivované vybrané kapitoly z histórie Prievidze Cesta do minulosti. Bol zámok, dobre známy bojnický, naposledy pálfiovský a bolo mesto pod ním, blízko neho, oveľa väčšie, ale často aj oveľa slabšie ako mocné bojnické hradné panstvo. Pri premennej trhovej osady na mesto získala Prievidza mestské právo a výsady, potom ich zas stratila, aby ich roku 1383 od kráľovnej Márie znovu získala... A po krátkom čase museli meštania o výsady znovu bojovať a skončilo sa to nešťavne – *„Prievidza sa po krátkom čase slobodného rozvoja stáva od druhej polovice 15. storočia až do konca feudalizmu zemepanským mestom bojnického panstva,“* píše básnik Čiliak. A v poslednej tretine osemnásteho sto-

ERIK JAKUB GROCH / Jana Kiselová-Síteková: Píšťalkár

ročia došlo k unikátnemu javu – k vzbu-
re prievadzských žien. Spor o platnosť
mestských výsad sa skončil tak, že sa
mesto dostalo na úroveň obyčajnej pod-
danskej dediny, a vtedy vstúpili do hry
ženy, smelšie a rezolútnejšie ako muži.
Ich rebélia trvala celý mesiac: mali svo-
ju organizáciu a revolučný výbor, ka-
pitánky, desiatničky, palice, lopaty, se-
kery, stráž i ženskú poplašnú službu
pískajúcu na prstoch. Ojedinelá uda-
losť v slovenských dejinách sa skon-
čila súdom, rozsudkami nad tridsiati-

mi ženami a ich korbáčovaním. Ale
vzbura celkom márna nebola. Mária
Terézia potom rozhodla osobitnou
zmluvou a desaťbodovým dokumen-
tom, že s bývalým slobodným mestom
nemožno zaobchádzať ako s poddan-
skou obcou.

Baňa Cígeľ pomaly tiež prejde do his-
tórie, vyťažieva sa a kronikár sa o ňu
tiež trochu obtrie, keď sa stane „starým
baníkom“. Nazve ho tak starší z dvoch
sprievodcov po banskom skanzene ešte
predtým, ako si „detskodniari“ navlečú

na seba ochranné plášte a prilby a preberú aj osobné svietidlá a sebazáchranu pred cestou do bane. Keď sa opýta prítomných, či niekto náhodou v bani nerobil, kronikár zdvihne ruku.

Áno, mal som necelých sedemnást rokov, keď nás namiesto na Priehradu mládeže, kde som sa hlásil na študentskú brigádu, šupli do Janovej Lehoty a odtiaľ vozili do severnej bane v Handlovej ako prvú zväzácku brigádu v bani. Kronikár neuvažoval, či to bol veľký, alebo malý podvod. Fyzickej práce sa ako roľnícky chlapec nebál a nešiel za banským lekárom, aby neskúseného študentika oslobodil od baníckej práce, pretože ten aj tak nikomu nevyhovel. A bolo to celkom zaujímavé – štyria na porube, skúsený predák pán Ondrej Smitka, jeho pomocník Laco – a potom, už dnu v opustených banských priestoroch, starý baník po vyše polstoročí zisťuje, že on veru vtedy nevidel pracovať nič z toho, čo tu teraz vidí ako exponáty. Nijaký kombajn, zhrabovač, mechanické lopaty a ďalšia technika. Navrtať diery do uhoľnej steny, vložiť, pozatláčať do nich šúľky dynamitu – to pán Smitka dovolil študentovi – brigádnikovi, potom odpáliť, odbehnúť a čakať, kým sa vzduch nevyčistí. Odstrelené uhlie popadalo, lopaty do ruky a makať, nahadzovať na huntíky...

„Tak čo hovorí starý baník?“ pýtajú sa sprievodcovia kronikára po prehliadke. „Chlapci moji, starý baník je starý baník, a teda konzervatívny. Vtedy sa tu poctivo robilo, nie rabovalo strojmi, aké som tu dnes videl, až sa to tu pomaly všetko vyrabovalo. Tak veru, moji mladí baníci, idete do histórie.“

Žijúce pamätihodnosti

Baňa bola pustá, akási zatuchnutá a zaprášená, husto opášaná hrdzavejú-

cimi obrubníkmi. Ale živé pamätihodnosti sú zhovorčivé a usmievavé.

Jeden z piatich sponzorov Dní sa volá Peter Kováčik a je vraj v príbuzenstve so spisovateľom rovnakého mena. Tento Baločan, bývajúci v Nitrianskych Sučanoch, nám príde do knižnice predstaviť a ponúknuť svoje ľadové víno, áno, dobre čítate, to, čo sa robí tak, že sa hroznové bobule nechajú pár dní na viniči zmrznúť a potom nasleduje náročná výrobná alchymia. Historické pramene dotvrdzujú pestovanie viniča v Prievidzi a v Bojniciach už v pätnástom storočí.

Prievidzský vinohradnícky cech viedol svoju knihu z roku 1681 celých sto rokov a po vyše tristo rokoch páni Kováčik v Nitrianskych Sučanoch, Radoslav Masár v Kanianke a Daniel Tatár v Opatovciach obnovujú tradíciu a začínajú dokazovať, že kvalitné odrodové hrozno sa dá dopestovať aj na hornej Nitre. Peter Kováčik založil s ďalšími nadšencami hornonitriansku vetvu Nitrianskej kráľovskej vínnej cesty, ktorá sa tu viaže už s celým radom podujatí spojených s vínom, s jeho predajom a prezentáciami. „Detskooknihodniari“, tak je to úplnejšie, si odnášajú veľké pamätné listy Nitrianskej kráľovskej vínnej cesty so svojím menom a s dátumom prvého jarného dňa 2007. A tiež spomienku na prvé pitie ľadového vína. To nie je víno na opíjanie, ale na dotváranie záveru príjemných chvíľ, aké boli aj tie večerné v prievidzskej knižnici.

Handlová je pre kronikára a Jozefa Pavloviča aj cestou k prekvapeniu. Nevedia, čo sa nachystalo, keď ich z Prievidze svojpomocne vezie mladistvá dôchodkyňa Agáta Ihringová, ktorá žije s knižnicou aj po odchode z nej. V knižnici im hneď udrú do očí fotografie autorov, ktorých tu očakávali.

Feldeka s Janovicom zbytočne, hoci ich fotografie trónia nad ostatnými. Dvojica nevyslovuje sústrasť želejúcej riaditeľke Daniele Mikulášovej. Pozná svojich papenheimských a myslí si svoje.

Kronikár potom v ZŠ na Školskej ul. zažije svoju najlepšiu besedu. Dominuje na nej jeho parádna Záhada vtácej záhrady. Zdravá škola, tak si hovoria ekologicky orientovaní – zdravá a pravá beseda pričinením pani učiteľky Viery Šrámkovej. Pán riaditeľ Jozef Ondriš, slovenčinár, podchvilou na ňu odbieha zo svojej kancelárie.

Slovo prekvapenie padne po besedách a pani Agáta, kronikár stále neverí, že je už dôchodkyňa, znovu štartuje. Prekvapenie parádnejšie ako vtáčia záhrada sa volá Ján Procner a jeho súkromné múzeum. „*Bol som jeden z vás, bol som baník, mal som baňu rád, bola práca, bola drina, každý si rád zaspomína, spomínaš si aj ty, kamarát?*“

Písanie textov pre takéto piesne, ktoré Jozef Pavlovič hneď skúša zaspievať, nie je pre šesťdesiatštyriročnéno bývalého baníka záľuba prvoradá. Dôležitá je jeho činnosť zberateľská – v malom súkromnom múzeu nad Handlovou zhromaždil hodne historických exponátov – dokladujú najstaršie historické osídlenie od doby bronzovej, príchod nemeckých kolonistov, pôsobenie bojnických zemepánov, rozvoj poľnohospodárstva a remesiel a samostatnú časť tvorí banícke náradie a výstroj...

Ale naj-naj-najvýznamnejšie je, že Ján Procner je originálny rezbár. Od roku 1979 vytvoril z lipového dreva vyše 170 drevorezieb nevšednej výraznosti a hodnoty. Jeho Banícky šach môžete vidieť v SNG, v Slovenskom národnom múzeu má sedem prác, v ďalších múzeách – v nitrianskom poľnohospodár-

skom, Slovenskom banskom v Banskej Štiavnici a v Hornonitrianskom v Bojniciach dohromady vyše tridsať. Väčšina však zostáva v jeho múzeu, lebo majster rezbár svoje drevené grotesky nepredáva, zachováva ich pre budúce handlovské múzeum.

Času je málo. Tu by bolo treba zosťasť aspoň dve – tri hodiny, pozerasť sa a vnímať, čo všetko dokázal zachytiť a zobrazit na svojich reliéfnych príbehoch z dreva citlivý a Bohom obdarený umelec. Je v nich banícky život v širokej a pestrej škále mnohostranných činností, práca v podzemí a nebezpečenstvá s ňou spojené, obrovské ruky, deformované postavy i tváre, výrazné detaily zastupujúce a symbolizujúce celok. Unikátny, priam svetový Banícky betlehem so štyrmi kráľmi. Tým štvrtým je banícky kráľ, lebo Ježiškovi priniesol banské náradie a konika, bez ktorého sa kedysi v bani nezaobišli, kahanec – svetlo a najväčší dar – svoje vlastné, z hrude vybrané srdce.

Najväčším dielom Jána Procnera je reliéf pamätníka obetiam banskej činnosti v Handlovej. Od roku 1915 do roku 1997 prišlo v handlovských baniach o život 258 baníkov, počítajú sa len tí, čo prišli o život priamo v bani, nie na následky zranení. Umelec ľudový a ľudský, svojský profesionál s neopakovateľným štýlom, včelár ponúkajúci svojou medovinou i bývalý člen handlovského zápasníckeho oddielu.

Kronikár s Pavlovičom si odnášajú sympatickú hlbavú slovenskú tvár zanieteného a sústredeného majstra dreveného remesla pri jeho ponku a nástrojoch, neobyčajné ľudské finále svojej literárnej misie na hornej Nitre, naozajstné prekvapenie a čaro, ktoré vyrástlo v baníckej Handlovej doslovne ako zázračný kvet.

Začiatok konca?

Dramatická tvorba pre deti 2006

MARTA ŽILKOVÁ

Tento názov som si vymyslela vtedy, keď v priebehu prvých troch mesiacov roku 2007 sa v médiách objavilo viacero správ o trestných prečinoch detí u nás i v blízkom zahraničí, čo svedčí o tom, že Slovensko sa už ničím neodlišuje od sveta. Jednoducho sme svetoví! Médiá zrejme učia aj deti a hlavne dospievajúcich teenagerov zviditeľňovaniu za každú cenu. Tak totiž printové médiá hodnotili nasnímané šikanovanie či bitku deviatakov, ktorú si ďalej posúvali cez mobil, a tak sa napokon prepracovali až do televízie. Nemenej šokujúce boli nahrávky horiacej mačky, mučenej študentmi gymnázia. Vyvrcholením je dodnes nevysvetlená samovražda, obesenie sa 12-ročného chlapca. Predpokladá sa, že opäť ide o negatívne vzťahy v školských kolektívoch. Príklad na porovnanie: o koľko menší priestor sa venoval školákovi, ktorý zachránil dieťa pred utopením. Toľko vari stačí na margo morálno-mediálnej klímy.

A teraz načrime do iného súdka. V marci v rámci Dní detskej knihy na seminári vystúpila učiteľka základnej školy H. Turzíkova z Prievidze, ktorá si urobila prieskum čitateľských aktivít v ročníkoch 5–9 (150 respondentov). Vyšiel jej neuveriteľný výsledok 2/3 žiakov nečíta vôbec. Ešte zarážajúcejšia bola odpoveď na otázku, či im v detstve čítali rozprávky. Až 20 de-

ťom nikdy nikto rozprávky nečítal, ďalší priznali, že sa s dospelými o prečítanom nerozprávali. Aj keď nemožno na základe malého počtu respondentov robiť všeobecne platné závery, predsa sa čosi s čítaním detí deje, o čom svedčí napokon aj zlé umiestnenie našich žiakov pri zisťovaní kvality čítania a jeho porozumenia v rámci Európskej únie. A do tretice ešte pripomienka k momentálne prebiehajúcej reorganizácii Slovenského rozhlasu, kde z Rádia Slovensko sa odstránili, resp. preložili programy pre deti s výnimkou večerníčka, nedeľnej rozprávky a následnej publicistickej relácie Halabala. Hra pre deti sa ocitla na Rádiu Devín, čím je vlastne program určený deťom vyčerpaný. V Slovenskej televízii je situácia stále rovnaká, takže nepokladám za potrebné ju osobitne komentovať, pretože niet čo.

V žiadnom prípade sa nechcem zaradiť do radov horekujúcich nad dnešnou mládežou a stavom kultúry, pretože o predostretý obraz sa zaslúžili mnohé okolnosti, od tých s najširšou platnosťou, akou je globalizácia, až po rodičov, ich zaneprázdnenosť a spôsob vyučovania literatúry na školách, ktorý sa podobá skôr matematike. Hodiny literatúry sú naplnené faktografiou, stratili charakter umenia a neposkytujú deťom umelecký zážitok. To by si však

vyžadovalo osobitný priestor na diskusiu. A tak ešte chvíľu ostanem pri mediálnej kultúre a jej príjemcovi. Už dlhé roky trvá priorita záujmu – hlavne televízneho diváka – o zábavné programy, ktoré Tomáš Halík (Sme, 2007, s. 21), český religionista, nazýva „karikatúrou radosti“ a pokračuje: „Desím sa, do akej miery dominuje (priemysel lacnej zábavy). Rozdiel medzi skutočnou radosťou a povrchnou zábavou je asi taký, ako medzi objatím milovanej ženy a prostitútky. Táto zábava už začína pohlcovať všetky oblasti“. Dodajme, že aj oblasť detského mediálneho umenia. Len si spomeňme na animované filmy, zväčša americkej proveniencie, ktoré Slovenská televízia uvádza ako takmer jediný program pre deti. Akú zábavu, aké potešenie, zážitok poskytuje našim deťom? Ešte šťastie, že umelecky hodnotné diela bojujú samy o svoje prežitie. Ako príklad uvediem sledovanosť slovenských televíznych staníc počas Vianoc, hoci sa do nej zarátávajú iba diváci od 12 rokov. Najvyššiu priečku získal český rozprávkový film Tri oriešky pre Popolušku (takmer tretina všetkých divákov), ďalej český film S tebou ma baví svet a napokon Princ z mlyna 1, 2, všetko v televízii Markíza. Rozprávkový hraný film teda ešte stále si udržiava svoj kredit, čo v Čechách televízia podporuje jej pravidelným týždenným vysielaním a výrobou nových titulov, i keď – pripusťme – niekedy na problematickej úrovni. U nás ich deti vidia zväčša počas sviatkov. No ako sa ukazuje, televízia ako neosobné médium už ani zďaleka nezaberá toľko času ako počítačové hry a mobil. Pritom odborníci,

naposledy M. Zelina, uvádzajú, že mladí ľudia, vrátane detí, strácajú morálne hodnoty – a ja pridávam – aj vkus a estetické cítenie. M. Zelina vidí príčinu daného javu v skutočnosti, že 20% detí sa rodí mimo manželstiev a 40% nemá čo robiť vo voľnom čase. Mení sa aj vzťah dospelých k deťom, už nie je diktátorský, skôr demokratický, nepoznajúci hranicu tohto pojmu. Príklad: učiteľka na základnej škole upozorní rodiča, aby si pozrel, čo má jeho dieťa nahrané v mobile. Odpoveď znie: Mobil je súkromná vec môjho dieťaťa. Právom sa možno spýtať, odkedy sa má rešpektovať detské súkromie, v akom veku, akým spôsobom? A to sme už pri výchove, ktorá si vyžaduje viac priestoru a inú platformu.

Možno sa niekomu bude zdať, že odbočujem od témy svojho príspevku – od hodnotenia dramatického umenia v roku 2006. Nie je to pravda. Pochopiť a hodnotiť diela súčasných autorov, aj ich absenciu, možno iba vtedy, ak zistíme, že skutočne poznajú svojho príjemcu, jeho požiadavky, názory i obklopujúcu ho realitu. A tá je rozhodne iná ako trebárs ešte pred rokom. Tohto roku sa už hlavne denná tlač čoraz častejšie zameriava na nedostatky, ba až neprítomnosť citovej sféry v prejavoch detí. Začína sa spomínať emocionálna inteligencia (EQ), ktorá v živote môže viac pomôcť ako IQ. A tu sme už pri merite veci, veď čo môže viac vplývať na emocionálnu stránku detskej osobnosti ako umenie. Či sa mu ho dostáva dosť a na akej úrovni, to sa pokúsime sledovať v oblasti dramatického umenia.

Začnem novým, resp. obnoveným prvkom, ktorý chýbal v predchádzajú-

júcich ročníkoch, a to je tvorba „kamenných“ divadiel pre deti. Ich význam vystihol nedávno zosnulý režisér a riaditeľ Starého divadla v Nitre Karol Spišák: „Divadlo pre deti zaplňa estetickú a duchovnú pustotu. Jeho váhu a zodpovednosť si uvedomujem vždy, keď na ulici počujem od mládeže vulgarizmy. Je to dôsledok absencie divadla a estetickej výchovy v detstvom veku. Podpora umenia pre deti by mala byť jednou z priorit každej vlády.“ Potvrdil dôležitosť a postavenie dramatického umenia v emocionálnej sfére dieťaťa, jeho zmysel pre krásno a ušľachtilosť. Niektoré divadlá si uvedomujú svoj podiel na výchove detí a do svojho repertoáru pravidelne zaraďujú predstavenia pre deti. A tak sme sa s pôvodnými autorskými textami stretli v Spišskej Novej Vsi a vo Zvolene. Spišské divadlo uviedlo dramaturgiu *Jána Beňa o Kubovi najkubovskejšom na svete...* (inscenačný scenár Miro Košický). Aj keď ide o dramaturgiu, treba pripomenúť, že bola doplnená textami piesní, ktoré buď dej posúvajú dopredu, alebo sú iba jeho ilustráciou a doplnením. Ani tu sa autori nevyhli aktualizáčnym prvkom, obyčajne nevhodným pre deti a nepatriacim do rozprávkového kontextu. Napríklad vtip o blondínkach (Tri blondínky padnú do jamy a jedna navrhne: „Poďme kričať spolu!“ Každá z nich osve kričí slovo „spolu“!) alebo narážka na politickú sféru (Ešte nám nebudaj zvýšia dane, znížia penzie a zvýšia ceny!). Divadelná hra *L. Harmaňoša Polárna rozprávka* je postavená na biblických motívoch narodenia Pána, putovania do Zaslúbenej zeme a problému vodcovstva. Au-

tor tieto motívy zakódoval, zabudoval do príbehu mladého soba. Je to hra s jednoznačným didaktickým posolstvom, ktoré možno upravila správna realizácia. Divadlo J. G. Tajovského si zvolilo text *Lubomíra Feldeka Dlhý, Široký a Bystrozraký alebo Keď má bača šťastie na zázraky*. Aj keď autor využíva slovenskú ľudovú rozprávku, značne mení jej príbeh, postavy i pointu. Pridáva piesňové texty (ľudové i vlastné) a miestami aj zámerne porušuje zákonitosti rozprávkového žánru (iba dvakrát sa opakuje istý dejový prvok), dynamizuje príbeh a umožňuje pridávať a využívať napr. situačný i jazykový humor, ktorý sa vo všeobecnosti stáva nedostatkovým prvkom. Dobrý ohlas u detského diváka svedčí v prospech výberu i realizácie.

Aj ďalšie slovenské divadlá uvádzajú pôvodnú tvorbu, no obyčajne ide o dramaturgiu, resp. o diela autorov z radov pracovníkov divadla. Platí to pre Divadlo ROMATHAN v Košiciach, kde sa uvádzala hra s pesničkami *Rozprávkar a Žartovníca* z pera *J. Gerlachovského a D. Hivešovej-Šílanovej* (odmietli poskytnúť text na hodnotenie).

Okrem rozprávkových hier pre menšie deti niektoré divadlá začínajú s inscenovaním dramatickej klasiky, pričom realizácia má vždy ambície aktualizovať starý text, teda prispôbiť ho požiadavkám súčasného diváka. Je zaujímavé, že až dve divadlá siahli za osvedčenou veselohrou I. Stodolu Čaj u pána senátora. Nitrianske Staré divadlo ju premenovalo na *Senators Tea*, čím avizovalo smerovanie realizácie (viac o inscenácii pozri Žilková, Divadelná „samovýchova“. Bibiana, 2006, č. 2). Aktualizačne postupovalo aj

SASA ŠVOLÍKOVÁ/ V. Šikulová: *To mlieko má horúčku*

Spišské divadlo a hru tiež adresovalo mladému divákovi. Takéto tituly možno nájsť v takmer každom repertoári.

Hodnotenie činnosti bábkových divadiel v roku 2006 začnem otvoreným listom V. Predmerského, ktorý koncom roku 2006 v súvislosti so širšou prezentáciou bábkových divadiel nastolil otázku: „Čo s bábkarskou Bystricou?“. Pritom mal na mysli problematickú organizáciu festivalu. Navrhuje oddeliť medzinárodnú prehliadku bábkových divadiel od národnej a presunúť ju do Žiliny. Výsledok rozhodovania sa zrejme ukáže pri organizovaní najbližšieho

ročníka. Osobne sa prikláňam k istej reorganizácii kvôli príliš širokému záberu festivalu.

Činnosť bábkových divadiel sa v roku 2006 v porovnaní s rokom predchádzajúcim veľmi nezmenila a objavili sa aj diela slovenských autorov. Vyhнем sa iným ako bábkoherným činnostiam menovaných divadiel, pretože podľa vzoru Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici aj v ostatných sa začínajú rozvíjať iné činnosti. (Hodnotené budú iba divadlá, ktoré poskytli svoje scenáre k nahliadnutiu.) Pôsobenie bábkových di-

vadiel je dosť rozpačité, a pokiaľ sa zameriava iba na malé deti, míňa svoje základné poslanie. Bábkové divadlo bolo v minulosti aj divadlom pre dospelých, čo sa dnes pokúša vrátiť „Dezorzovo lútkové divadlo“. Keďže úlohou tohto príspevku nie je hodnotiť problematiku slovenského bábkarstva, vrátim sa k predmetnej analýze.

V cykle Zahrajte sa s rozprávkami vznikla hra *Anička Ružička a Tonko Modrinka*, kde autorkou scenára i režisérkou je *I. Škripková*, riaditeľka Divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici. Ide o hru so zdôrazneným výchovným akcentom sústredeným na rodinné vzťahy, ako sa to uvádza aj v charakteristike titulu. *I. Škripková* je však skúsená autorka a vie, čo deti akceptujú a čo ich nebaví, a následne to využíva v spomenutom účelovom texte, ktorý obyčajne detských divákov vyprovokuje k vlastnému prejavu a konkrétnej činnosti. Bábkové divadlo v Bratislave uviedlo dramatizáciu knihy mladej autorky Kristíny Vulgan Astik a Obik v úprave *G. Dezorza* pod názvom *Trip výlet*. Ide o veľmi jednoduchý, ale výborne napísaný text, v ktorom dominuje detský humor, hravosť a bábkovosť, čo opäť nie je až taká samozrejmosť.

Premiéry boli aj v Bratislave-VŠMU, Žiline, Nitre, Košiciach či Prešove, ale mnohé boli určené jednak dospelším divákom, jednak išlo o zahraničných autorov, resp. nám divadlá neposkytli dostatočné informácie.

Svoje minuloročné hodnotenie rozhlasovej tvorby som končila vetou: „Dramaturgia rozhlasového vysielania pre deti urobila kus statočnej práce a v tom najlepšom slova zmysle zvi-

diteľnila dnes už vari posledné verejno-právne médium na Slovensku.“ Dnes je pravdou iba prvá časť vety a ňou by som mohla začať hodnotenie rozhlasovej dramatickej tvorby za rok 2006. Možno je to posledný rok s bohatšou žatvou. Keďže reorganizačné snahy vedenia SR som už spomínala, iba pridám svoje obavy, že budúci rok bude chudobnejší o nové tituly a možno aj poslucháčov.

V roku 2006 sa uskutočnil ďalší ročník festivalu Zázračný oriešok, ktorý som vo svojom článku v Bibiane (2006, č. 2) nazvala malým slovenským zázrakom. Bol totiž plný života, radosti, činnosti a umeleckých zážitkov. Podrobnejšia referencia je v citovanom článku. Postavenie umenia je stále problémové, a tak každý podobný úspech možno pokladať za jeho malé víťazstvo, ktoré by však nemohlo existovať bez zapálených a obetavých ľudí.

V uplynulom období sa naďalej tvorilo v troch kategóriách. V oblasti rozprávkových hier vzniklo niekoľko dramatizácií (*Z. Križková Juraj Jánošík*, *G. Rothmayerová O troch grošoch*, *D. Garguláková Labakan*), hra *E. Antalovej Povešť o Breslave* a hra *G. Dezorza Komiks* s podtitulom (inšpirovaná pôvabným čiernobielym komiksom Arnal a dva dračí zuby Ondřeja Neffa a Káju Saudka) a venovaním (venované Supermanovi a iným ramenatým krásavcom). Hru možno vnímať ako paródiu na populárne štruktúry v dráme, čo sa odrazilo vo všetkých rovinách – v obsahu, žánri, forme i jazyku. Komedie sci-fi sa doslova hrá so všetkými odskúšanými modelmi v tomto žánri, v čom mu výdatne pomáha zvuková stránka inscenácie. Je

len otázne, či tento zvukovo náročný opus dokáže dieťa sledovať a pochopiť. Pre dospelého je to zábava. To isté platí o dramatizácii **Z. Križkovej Juraj Jánošík** (viac o nej v citovanom článku, 2006, č. 2). Dramaturgia pre deti (Z. Grečnárová a Ján Uličiansky) kopírovala záujmovú sféru detského príjemcu a stavala jednak na tituloch, ktoré sú osvedčené, odskúšané (klasická rozprávka, povesť), ale zaradila aj hry, kde boli nové významové prvky či zmeny v hodnotovej sfére (Križkovej Jánošík) a napokon aj paródiu, ktorá je pre deti náročná a vyžaduje si počúvanie za účasti dospelého.

Na svet dospelievajúcich detí, ich túžby, myšlienky a problémy poukazujú všetky hry pre deti. Dominantnou témou sa stala rodina. Nie náhodou. Už v úvodnej časti som spomínala, z akého prostredia prichádzajú deti do škôl a čo si so sebou prinášajú. Ukazuje sa, že ide o vážnejšiu záležitosť, ako sa podľa prejavu detí zdá. Podľa informácií v médiách rodina ako inštitúcia prestáva fungovať. Dôvody sú rozličné, ale myslím si, že ide predovšetkým o nesprávne pochopenie vzťahu slobody a zodpovednosti dvojíc, ktoré sa rozhodli mať deti. Obyčajne každý spomína iba slobodu, slobodné rozhodnutie zotrvať v stálom vzťahu či odísť. Pri prvej nezhode sa dvojice rozchádzajú bez toho, aby si uvedomili zodpovednosť za výchovu detí. Toto je v podstate leitmotívom všetkých hier pre deti, aj keď sa ony ukrývajú do sveta dinosaurov (**J. Lenhart: Veľký atlas dinosaurov**), počítačových hier (**L. Tomešová: Fantasy word**), do legendy o Dokonalejš s červenými vlasmi (**I. Horváthová: Samsonka**) alebo

do metafory o divej husi (**Z. Križková: Povedka o chlapcovi a divej husi**), či do historického prevleku (**J. Bindzár: Hlasy v tme**). Všetky hry disponujú zaujímavými príbehmi, pôsobivými detskými postavami, dobre vymyslenými zápletkami či pekným jazykom v moderne stavanom „zostatkovom“ dialógu (pozn. aut. „zostatkový“ v zmysle úsporný, nedokončený, zostrihaný, napomáhajúci rýchlejši dejový spád), ale vždy v spojení alebo v kontexte s rodinou. Pritom sa samozrejme dozvieme aj o šikanovaní, o komplexoch dospievajúcich dievčat, o feminizme, o vnútorných svetoch detí, ale aj o strachu pred vojnovou mašineriou a rasovou nenávisťou. Každú z hier možno pokladať za osobitnú diagnózu, za samostatnú výpoveď osamelých, opustených, citovo zanedbaných a nepochopených detí, napísaných síce pre deti, ale aktuálnych viac pre ich rodičov. Mohli by sme im dať spoločný názov *malá univerzita výchovy*. V žiadnom prípade nemám na mysli didaktizujúce tendencie typické pre hry spred roku 1989. Výpovedná hodnota menovaných titulov zasahuje jednou rovinou detského príjemcu a druhou dospelého, čo je napokon dôkazom umeleckej úrovne týchto diel. Škoda, že ich naša spoločnosť nedokáže ponúknuť adresátom a alibisticky kapituluje s výhovorkou o slabej sledovanosti. Čo urobil Slovenský rozhlas pre to, aby sa o rozhlasovej hre dozvedeli deti aspoň v škole? Akú reklamu použil pri informácii dramatických programov? Iba raz sa zaktivizovala reklamná kampaň, keď sa vysielala séria Pán prsteňov – a aj tu sa viac zaangažova-

lo Rádio Twist. Škoda, že práve v období, keď si hra pre deti našla talentovaných autorov, stráca sa z povedomia poslucháčov.

Poslednou kategóriou je hra pre mládež, ktorá predsa len má priestor aj na Rádiu Slovensko, kde zaujala miesto hry pre deti. Podľa programovej špecifikácie ide o tzv. rodinný program, ktorý by asi mali sledovať rodičia s deťmi alebo rodinní príslušníci v inej kombinácii. A tak možno predpokladať, že sa tam dostanú rozhlasové hry pre rozličné vekové kategórie. Aký druh poslucháčov si získa, je otázkou času.

Hru pre mládež reprezentovali staronoví autori: J. Uličiansky, S. Sprušanský, D. Příhodová, P. Getting. Všetci píšu o súčasnosti, predovšetkým o jej neduhoch, ktoré ovplyvňujú osobnosť mladého človeka. **S. Sprušanský** v hre *Miluj ma, zabi ma!* trochu pripomína Klimáčkovu hru *Niekedy by som ťa zabila*. V štyroch príbehoch si „podáva“ bizarné vzťahy medzi mužom a ženou, ich snami a absurdnou realizáciou, ktorá by sa mala končiť smrťou. Nie je to však „othellovská“ láska, ale nezodpovedná voľnosť konania, nešťiatiaca sa žiadnej cesty na jej uskutočnenie. Ešteže túto nadsádzku možno miestami brať aj s humorom. Oveľa vážnejší sú **Ján Uličiansky** v hre *Ústa pravdy* a **D. Příhodová** v hre *Zákon v nás*. Kým Uličiansky vychádza z mediálneho prostredia, ktoré mu je známe, nastavujúc mu prísne zrkadlo, D. Příhodová ide ďalej a sleduje jeden z najnovších javov novodobej spoločnosti – problém imigrantov a ich svet. Uličianskym zobrazená odcudzenosť, skazenosť, pod-

platnosť a iné negatívne znaky smerujú predovšetkým k staršej generácii rodičov a prehrešky mladosti autor pripisuje jednoznačnej závislosti od nich. Inakosť sveta imigrantov – nami nepochopeného, zle interpretovaného, zasahuje veľa nepripravených ľudí. Treba o tom hovoriť, treba upozorniť aj na negatívnu stránku daného javu. Škoda, že autorka nezobrazila osud svojej hrdinky až do konca v línii, ktorou začala. Záver a riešenie nie sú dostatočne presvedčivé. Ale dobre, že konečne opäť niekto spomenul svedomie, zodpovednosť a možno aj trochu ľútosti. Tieto kategórie sa totiž dnes už veľmi nenosia.

Vyvrcholením tejto kategórie je hra **Petra Gettinga** *Megastar*. Autor si z Andersenovej rozprávky *Cisárovo nové šaty* ponechal iba princíp výstavby príbehu a pointu vypovedajúcu o ľudskej hlúposti. Zmenil čas a prostredie príbehu a preradil ich do súčasnosti, do sveta „star“. Autor sa zahral na doktora a vo svojej hre určuje diagnózu doby: 1. preexponovanosť pozitívnych i negatívnych príznakov zapríčinených a vyvolaných reklamou a trhom; 2. prioritnosť komerčného umenia, ktoré je založené na vymýšľaní a následnom zveličovaní neexistujúcich faktov; 3. mafiánske spôsoby v šoubiznise; 4. podriadenie sa „americkému snu“ (rýchle získanie kariéry a jej udržanie); 5. manipulácia s ľuďmi; 6. medializácia a jej moc pri ovládaní mediálneho trhu. Toto všetko sa dá odčítať z jednoduchého, značne nadsadeného príbehu o starnúcej megahviezde a z jazyka ako príznakového vyjadrovacieho znaku.

Bola teda ponuka dramatických titulov v roku 2006 dostatočná alebo

nie? V porovnaní s predchádzajúcim rokom nenastali veľké zmeny, ale aký bude nadchádzajúci rok, nevedno. Možno očakávať začiatok konca alebo iba konca zabehaných programov, v súlade s názorom Ruda Chmela, že „...slovenskí intelektuáli...si nedokážu ani len predstaviť, čo sa preháňa v hlavách dnešnej mladej generácie, ktorej môže byť celá minulosť ukradnutá a budúcnosť hľadá často celkom inde“ (Sme, 2006, s. 15). A ešte jedna vážna výčitka do radov slovenských intelektuálov, ktorí si neuvedomili, že „...komunikácia intelektuála sa presmerovala – od kníh a novín k televízii a internetu. U nás, zdá sa (podľa názoru R. Chmela), však intelektuáli túto transformáciu nestíhajú dobehnúť, za-

ostávajú, ergo stratili, takmer absolútne, vplyv na verejnosť“. S týmto názorom môžeme a nemusíme súhlasiť, ale na skutočnosti to nič nezmení. Kritické reflektovanie dnešného sveta, návrat autorít a mravných noriem je v nedohľadne, takže oprávnené môžeme byť iba zvedaví na ďalší vývoj.

LITERATÚRA

- Chmel, Rudolf: Lenže kam ten rýchlovlak tak uháňa? SME, 14, 2006, č. 249, s. 12.
 Halík, Tomáš: Nejednotnosť kresťanov je škandál a vyvoláva veľké pohoršenie. SME, 15, 2007, č. 42, s. 21.
 Žilková, Marta: Zázračný oriešok. Bibiana, 13, 2006, č. 2, s. 51-54.
 Žilková, Marta: Divadelná „samovýchova“. Bibiana, 13, 2006, č. 2, s. 66-70.

Svetové dni slovinskej literatúry

V dňoch 20.-25. novembra 2006 sa po celom svete konali Svetové dni slovinskej literatúry. Uvedený projekt sa stáva tradíciou (tieto aktivity sa konali už tretíkrát) a má za cieľ literatúrou postaviť most medzi rozličnými národmi a kultúrami, a takto sprostredkovať živý kontakt literatúry so všetkými, ktorých zaujíma slovinská literatúra. Súčasťou Dní bol i program Slovinčina na zahraničných univerzitách -predstavenie slovinských autorov a ich najkvalitnejších literárnych diel. Na 50 univerzitách sveta – na Slovensku to boli UK Bratislava a UKF Nitra – sa uskutočnili čítania v slovinskom jazyku, premietanie filmov, besedy so spisovateľmi, literárne a prekladateľské dielne. Cieľ Svetových dní slovinskej literatúry sledovala i sprievodná publikácia, almanach Svetové dni slovinskej literatúry, ktorý je dvojazyčný, v slovinčine a angličtine, a sú k nemu pripojené študentské preklady do jazyka zúčastnených krajín. Na Slovensku sa spomínaných akcií zúčastnili slovinskí umelci Vlado Kreslin (hudobník, herec, básnik) a Feri Lainšček (básnik, prozaik, vydavateľ). Feri Lainšček sa venuje aj detskej literatúre a na jeho podnet lektorka slovinčiny na UK Bratislava a UKF Nitra Saša Poklač spolu so študentmi slovinského jazyka preložili desať jeho rozprávok. Kniha, ktorá takto vznikla, má názov *Myšlienčky*. Feri Lainšček sa v nej vracia k odkazu ľudovej rozprávky, jej typickým motívom a charakteristickým témam.

Eva Vitézová

Naša pani Klára Jarunková

K nedožitým 85. narodeninám

JÁN BEŇO

Tretie číslo Bibiany, revue o umení pre deti a mládež, v roku 2002 bolo celé venované Kláre Jarunkovej pri jej osemdesiatke. Vediac, že tam budú samé vážne štúdie a články o tvorbe jedinečnej autorky, rozhodol som sa do čísla prispieť ľahším fejtónom. Jeho východiskom bol načerveno natretý kredenc stojaci roky a roky v kuchyni mojej chalupy na hornom Záhorí. Doviezla ho ta predchádzajúca majiteľka chalupy Milka Kostrová-Lopašovská, kamarátka a kolegyňa Kláry Jarunkovej z Roháča. A ten kredenc bol predtým posvadobným kredencom Kláry Jarunkovej.

Lenže kredenc ako východisko bol vo fejtóne aj východiskom trápenia muža, ktorý si v kuchyni blízko neho lámal hlavu, čo a ako napísať o bývalej majiteľke a slávnej jubilantke, aby to bolo originálne, zvláštne a iné. Vyčíta si, že sa dal na ten príspevok nahovoriť a vzdychá aj preto, že sa nemôže obrátiť so žiadosťou o pomoc na Jarunkovej monografistu Jula Nogeho, lebo ten už nežije. Tak silne naňho myslí, čo by Julo, ako by Julo, že si ho oživí v hlave a vedie s ním imaginárny rozhovor. A tak vznikla vo fejtónovej Rozprávke s kredencom aj takáto pasáž:

„Práve som uvažoval,“ hovorí muž od kredenca, „malo by sa teraz, keď je taká významná príležitosť, napísať,

vydať o nej niečo také superhlbkové, neobyčajné...Ja by som to nazval *Fenomén Kája*. Naša Kája, kde by sa všetko, ale naozaj všetko..., niečo unikátne, čím by sa ona, mnohonásobná olympionička ducha, ona a popri nej aj celá literatúra v tejto poondiatej ne-kultúrnej dobe dostala, vyšvihla nad celú krajinu ako ohromná svietiacu guľa, aby žiarila, osvecovala každúčký kút.“

„Vidí sa mi, že takú strašnú unikátnosť môžeš splodiť len ty,“ odsekne monografista Julo. „Mne a takým, ako som ja, netreba nijaké fenomény ani super-super. Mne bohato stačí jej tvorba. Tá je a bude dlho nad všetko.“

„Ináč, vieš,“ hovorí muž s nezmeneným zápalom, „ja som už čosi také, teda čosi som začal...Chcem o nej, ale naozaj tak inak, nekonvenčne.“

„Prestaň morfondírovať a vysyp to!“ prikazuje Julo.

„Podľa mňa Klára, naša Klára,“ číta muž preskakujúcim hlasom, „má v sebe čosi aristokratické, kráľovské a zároveň aj plebejské...Tak mi to naraz vhušlo do hlavy a nechcete, prosím, odo mňa vedieť, čím môžem doložiť svoje tvrdenia. Vidím Kláru raz ako dôstojnú španielsku doňu a inokedy by zas mohla byť vedúcou pošty či zaslúžilou učiteľkou na Horehroní.“

„Španielska doňa! Poštmajstrovka!“ prská Julo. „Spiritus flaut, ubi

vult. Tvoj duch naozaj lieta, aj kde chce, aj ako chce.“

„Čo si o tom...? Dobré?“ vyzvedá fejtónový muž zahľadený do svojich riadkov.

„Ja si o tom nemyslím nič. O nej píšeš, nie o mne. Choď jej to prečítať, je práve v Budmericiach, pán unikátny...Ale najprv počkaj, kým sa nenaobeduje.“

Muž sa preniesie do jedálne budmerického Domova spisovateľov. Sadne si ku dverám a hľadá do ľavého rohu

veľkej miestnosti. Tam, pri prvom stole sedáva, aj teraz tam je... Práve zdvihla hlavu od stola a muž má pocit, že sa díva naňho. Jeho prepaľuje zrakom a už všetko vie...Cíti sa ako literárne ucho, ktoré prvýkrát sedí v tejto jedálni a od ktorej si dobrej duše počulo, že pani Klára je prísna. Keď sa na niekoho pozrie, vidí mu až do žalúdka. Treba veľmi zvažovať slová, čo sa pred ňou vyslovia. Ak niekoho šľahne pohľadom či poznámkou, bič je proti tomu šuviks...

Spoza chrbta počuje hlas neviditeľného Jula:

„Radšej sa spamätaj a píš niečo poriadne. Ona nepotrebuje tvoje výmysly. Ber si príklad z Kláry, keď si ju tak vážiš! Rozptyľovala sa ona niekedy tak ako ty a tebe podobní? Keď písala, všetko ostatné jej bolo ukradnuté. Neodskakovala k fejtónom, aforizmom, polemikám, anketám, kritikám... Prestaň hopsať, vzhop sa! A mňa nechaj navždy na pokoji!“

Sú ľudia, ktorí by hádam nikdy nemali odchádzať zo života. Každý takýto odchod sa nám zdá byť priskorý, ohrozujúci ako vypadnutý pilier celú sféru, ktorá nimi a ich zásluhou dosiahla výsledky predtým nevídané. Klára Jarunková bola takým pilierom a piliere, budúce opory spoločnosti svojou tvorbou kultivovala a pripravovala. A hoci by pri rečiach o spoločenskom poslaní bola najskôr mávla rukou, napĺňala ho určite väčšmi a oveľa lepšie ako celé regimenty starších i mladších horliteľov, ktorí chlapcom a dievčatám na prahu dospievania vytyčovali jedine správne, a teda šablónovité návody, rady a vzory.

„Najradšej mám mladých vášnivých prívržencov života, nekompromisných analytikov a nerozvážnych kritikov, tie neznesiteľné ľudské mláďatá, v ktorých už prebleskujú črty budúcich charakterov, pilierov spoločnosti,“ povedala v jednom rozhovore. Ona sa neuspokojovala s odrazom detského sveta – ako autorka sa vedela stotožniť so subjektom dieťaťa a vzájomne sa umocňovali k takému uchopeniu skutočnosti, ktoré sa stalo skutočnosťou umenia a to spôsobuje

radosť i uspokojenie dieťaťa i tvorcu a každého, kto má pre umenie zmysel.

Prešla poctivou školou života a v roku 1960 vošla do literatúry zrelšia ako veľká väčšina tých, ktorí v tom čase začínali. Utvárala sa od samého začiatku ako autorský typ, za ktorý hovorí a má hovoriť len jeho tvorba. Tvorba, ktorá je skutočne a do písmeňa celkom jeho, vychádzajúca z jeho ľudskej a duchovnej podstaty a prirodzenosti. Neobzerala sa po nijakých vzoroch, pretože si cieľavedome pestovala a presadzovala vlastnú predstavu literatúry a dieťaťa v nej. Keď sa jej pri osemdesiatke pýtali, či jej v knihách Brat mlčanlivého Vlka a Tulák išlo o vedomý posun od lyrizovanej prózy, konkrétne od Zbojníckej mladosti Ľuda Ondrejova, odpovedala takto:

„Myslím, že mi pri písaní nikdy nešlo o nejaký posun v literárnej rovine, nežiadalo sa mi polemizovať s tým, čo v literatúre bolo pred nami, nezaoberala som sa teóriou a moje poznanie minulosti bolo iba čitateľské, a teda neúplné. Ľuda Ondrejova som samozrejme čítala vo svojej dosť ranej mladosti, zaujal ma aj potešil, ale Jerguša Lapina som vždy považovala za chlapca z dôb minulých, ak nie už dávno odvíjatych. Veru si ani predstaviť neviem, ako by Jerguš Lapin mohol žiť vo svete môjho Tuláka, Vlka alebo Pomstiteľa. Nemohol veru byť a tiež ani nebol mojim vzorom.“

Pri poslednej rozlúčke s Klárou Jarunkovou odznelo veľa múdrych a úprimných myšlienok oceňujúcich nevšednosť a sugestívnosť jej diela v meradlách nielen slovenských, ale aj európskych a svetových. Žiada sa mi

však vysloviť aj slovo nezávislosť, ktoré som na pohrebe nepočul. Najsve-tovejšia a najprekladanejšia autorka slovenskej literatúry bola totiž aj naj-nezávislejšou spisovateľkou, akú sme kedy mali. Klára Jarunková vyrástla v priebehu necelého desaťročia do roku 1968 na umelkyňu, ktorú jednoducho nebolo možné nerešpektovať. Bola tu a stávala sa pilierom bez toho, že by sa preto bola nejako mimoumelecky angažovala. Literárne kritiky vydávali jej Hrdinskému zápisníku, Jedinej, Bratovi mlčanlivého Vlka, Tulákovi jednoznačné svedectvá o ich kvalite a originalite. Ruka v ruke s tým išli náklady, ocenenia, reedície, knihovnícke a čitateľské ohlasy, prieniky do stále ďalších a ďalších krajín a jazykov.

Autorka pritom žila svojím prirodzeným ľudským a pracovitým autor-ským životom. Venovala sa rodine, svojim záľubám, rada trávila chvíle s priateľmi v budmerickom spisovateľskom domove. Hodne cestovala po svete, poznávala krajiny a kontinenty a vydávala o tom aj literárne svedectvá. Čo si v spoločnosti vydobyla a zaslúžila svojou tvorbou, to jej patrilo bez akýchkoľvek služieb a posluhovaní. Bola určite aj závislá, kuloárové šušušu a aparátnické „a prečo“, nikto sa však neodvážil siahnuť na jej nezávislosť a postavenie v literatúre dosiahnuté mimoriadnym talentom, bystrosťou, tvorivou húževnatosťou, ľudskou a autorskou cieľavedomosťou.

Ona tu nikdy nebola na slávu režímu. Jej sláva sa pretavila do státisícov vydaných kníh, do svetového ohlasu i do mnohých odkazov, ktoré zanechala vo svojej tvorbe i svojím živo-

tom. Tie odkazy hovoria o tom, že tak ako bolo scestné triedne uvedomovanie dieťaťa prostredníctvom literatúry, nemá nárok na rozpínanosť a gloriolu ani bezbrehé zabávačstvo a zabávanie dieťaťa, ktoré neberie do úvahy, že z dieťaťa bude onedlho človek a ten neprišiel na svet len preto, aby sa tu bavil a aby ho všetko okolo neho zabávalo. Na ostrovy slobody sa nedá doplávať na prepychových jachtách novodobých zbohatlíkov. Prózy Kláry Jarunkovej obsahujú nadčasové hodnoty, ktoré sú v dnešnom svete o to naliehavejšie, o čo viac sa tento usiluje zbaviť etickej záťaže ako nejakého starého železa. Výrazne z nich vystupuje rodina ako fenomén životnej istoty, pomáhajúcej prekonať osamelosť súdržnosťou, i detský ideál ostať za každých okolností samým sebou – ak má byť človek človekom, musí si za každú cenu zachovať svoju identitu.

Dobre viem, že Klára Jarunková nemala rada patetickosť, konvenčné lichôtky a priezračné kurizantstvá, chmúrila sa pri rečiach a rečičkách, v ktorých bolo priveľa pliev a primálo zrna. Bola vnímavá k cudzím starostiam a trápeniam, nevyvyšovala sa nad obyčajných ľudí, ale prehnané citlivuškárstvo v láske nemala. Svoj názor vedela vysloviť jasne a rázne, ako keď sekera vytína íver. Prežil som v jej spoločnosti mnohé hodiny, veľa kilometrov prechádzok zostalo za nami. Bola nevšedná vo svojej prirodzenosti. Nielen preto, ale aj preto si ju dovoľujem nazvať našou paňou. Odišla, aby žila a bola svojmu rodnému a milovanému Slovensku nadlho ozdobou i chlebom každodenným. Naša pani Klára Jarunková...

Myslím, že môže byť

Slovenská ilustrácia v roku 2006

BARBARA BRATHOVÁ

Slovenská ilustračná tvorba, ako som už pred časom deklarovala na rôznych hodnotiacich fórach, prechádzala a prechádza rôznymi úskaliami a zmenami. Zatiaľ čo som v minulom roku analyzovala podmienky ilustrátorov (od možnosti vydávania kníh cez tlak vydavateľov na ilustrátorov do iných, pre nich nevlastných polôh, existenčné problémy až po medzinárodné prezentácie ilustrátorov na Bienále ilustrácií Bratislava, Najkrajšej knihe Slovenska a ďalších výstavách), tentoraz sa chcem zamerať na výsostne výtvarný prejav, ktorý sa v priebehu povedzme posledných šiestich rokov vyprofiloval do pomerne slušnej podoby.

Predmetom môjho hodnotenia je 35 kníh pre deti a mládež, pričom približne 15 titulov z nich má vysokú umeleckú úroveň a 10 titulov úroveň štandardnú. Ak teda vyselektujeme tie menej kvalitné, skóre nie je až také tragické, ako sa to javilo v rokoch 2001–2004, prípadne ešte aj v roku 2005.

Začnem s hodnotením kníh, ktoré nespĺňajú estetické kritériá, ale skôr sa utiekajú k zdanlivo populárnej ľúbivosti, ktorá negatívne formuje vkus dieťaťa. Následne sa budem orientovať na ilustráciu klasického charakteru, medzi deťmi stále obľúbenú, a napokon sa sústredím na ilustrácie, ktoré vnášaním experimentálnych momentov predstavujú hodnotové podnety pre rozvoj ilustračnej tvorby.

Prezentáciu uzatvorím titulmi s najkvalitnejším ilustračným prejavom.

Prvý avizovaný blok kníh reprezentuje 10 titulov, každý z nich zahŕňa v sebe fenomén výraznej farebnosti a programovo sympatických figúrok (človečích i zoomorfných) – *Taška Jan-ka Hraška – Viera Kardelisová* (autor J. Turan, Mladé letá, Bratislava), *Maxík a jeho kamaráti – Štefan Šilhan* (autorka D. Faktorová-Dragulová, Daxe, Bratislava), naivizujúcich postáv – *Slniečko na motúze – Jarmila Dicová-Ondrejková* (autorka E. Čepčeková, Mladé letá, Bratislava), kresliarsku nedokonalosť (raz zámernú inokedy, žiaľ, mimovoľnú a neuvedomenú) – *Veselé básničky pre malé detičky – Miriam Onderíková* (autorka B. Čulmanová, Príroda, Bratislava), *Stonožka: básničky pre deti – Edita Kubičková* (autor Š. Balák, Vydavateľstvo Maticy slovenskej, Martin) *Dve-tri prasiatka – Angelika Šabíková* (autorka Z. Mojžišová, Asociácia náhradných rodín, Bratislava), drobnokresbu i maliarsku prezdobenú mäkkosťou – *Žiarivý kameň: Na motívy ľudových rozprávok – Danica Pauličková* (autorka D. Pauličková, Seneca Publishing Company, Bratislava).

Nájdeme tu aj akúsi podobu učebnicovej náučnosti (*Chráňme múdro, smelo svoj rozum a telo – Jozef Cesnak*, autorka J. Latvíková, Daxe, Bratislava). V tejto skupine sa ocitajú aj kni-

hy, ktoré sú kombináciou ilustrácií jednotlivých (a mnohých) tvorcov, preto sa v nich ťažko hľadá výtvarná jednotnosť a finálny efekt by skôr ovplyvnil grafický upravovateľ (*Poletíme za dúhou 2, poviedky pre deti – Katarína Slaninková a deti zo základných špeciálnych škôl a detských domovov*, súbor textov, Perfekt, Bratislava) i publikácia, ktorá je predstavením súboru ilustrátorov (*Kto vám to kreslí*, Slovenskí ilustrátori, ktorí tvoria pre deti, autorka

D. Dragulová-Faktorová, Daxe, Bratislava).

Prejdime k ilustráciám klasického typu (*Dvakrát sedem rozprávok – Kristína Šimková*, autor F. Hrubín, prekladateľ M. Rúfus, Q111, Bratislava; *Daj ma, mamička, do školy – Oľga Bajusová*, Buvik, Bratislava), so snovou poetikou (*Tri holúbky – Maja Dusíková*, autori P. Dobšínský, M. Ďuričková, Buvik, Bratislava), precíznej kresebnosti a sympatického humoru (*Prózy kozy Rózy aj riad-*

LUBOSLAV PAČO / Peter Gajdošík: Zverinec na siedmom poschodí

ky zo záhradky – Peter Cpin, autor J. Pavlovič, Mladé letá, Bratislava), ilustráciám s kombináciou akvarelu (*Panička v líšskej koži: Slovenské ľudové rozprávky zo zbierky Sama Czambela v podaní Ondreja Sliackeho – Ľuba Končeková-Veselá*, Vydavateľstvo Maticе slovenskej, Martin), niekde kresby tušom alebo ceruzkou (*Kamená žena – Miroslav Knap*, autor P. Urban, Vydavateľstvo Maticе slovenskej, Martin), s dôrazom na žiarivú farebnosť (*Johanes zo zázračného buša – Zuzana Bruncková*, autor B. Tinák, Vydavateľstvo Maticе slovenskej, Martin; *O neviditeľnom Tomášovi, Brondove rozprávky – Zuzana Bruncková*, autor J. C. Hronský, Vydavateľstvo Maticе slovenskej, Martin; *Pestrofarebné rozprávky – Igor Cvacho*, autor P. Paďour, Kvarfolio, Žilina), ale i prekonanie klasiky vnášaním koláží (*To mlieko má horúčku – Saša Švolíková*, autorka V. Šikulová, Slovart, Bratislava) či komiksu a zámernej štylizácie (*Jánošík, pravdivý príbeh legendárneho zbojníka a jeho družiny – Jozef Gertli Danglár*, autor D. Tarageľ, Slovart, Bratislava). Ťažko nespomenúť publikáciu, ktorá vychádza pravidelne a je kombináciou fotografií, kresieb a vtipných ilustrácií (*Detská univerzita aj pre dospelých – Ivan Popovič*, Perex, 4. ročník detskej univerzity).

Týmto oblúkom chcem urobiť premostenie ku knihám, ktoré považujem z kolekcie 2006 za najzaujímavejšie, a hoci majú od seba diametrálne odlišný výraz, stretávajú sa vo svojej estetike, vizuálnej príjemnosti a zároveň v oslovení malého čitateľa. Kuriózne je skutočnosť, že tento výber reprezentuje všetky generácie, čo dokazuje pretrvávajúcu kvalitu slovenskej ilustrátorskej

školy od Albína Brunovského až po súčasnosť. Niektoré z týchto kníh získali ceny v kvartálnej i celoslovenskej súťaži Najkrajšie knihy Slovenska. Pre lepšie uvedomenie si tvorcov budem tentoraz uvádzať knihy v opačnom garde, podľa mien ilustrátorov:

MIROSLAV CIPÁR (*Bola Mica u holiča? (a iné vážne otázky)*): Zbierka básní pre najmenších – A. Tešovičová, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava), je významný ilustrátor, grafik, maliar staršej generácie. Táto knižka predstavuje jeho typickú výtvornú rovinu, ktorá sa prejavuje v istej ohybnej geometrii figúr, ohraničenou linkou limitujúcou farebné plochy, vtipnou štylizáciou a premysleným kompozičným radením. S najväčšou pravdepodobnosťou je tlačou posunutá farebnosť do mdlého výrazu inak farebne rezonujúcich originálov ilustrácií. Knižka akoby prišla z histórie, nepostráda však výtvornú a výrazovú aktuálnosť.

Strednú generáciu reprezentuje viacrát ocenený **PETER UCHNÁR** (*Traja hrdinovia* – J.C. Hronský, Vydavateľstvo Maticе slovenskej, Martin), ktorý nadväzuje na maliarsku poetiku Brunovského školy a konkretizuje ju do surrealistických rovín. Hoci prevažne volí tmavé, ponuré, chladné modré tóny, kolor je sýty a prežiarovaný. Generačným pendantom k P. Uchnárovi je v súčasnosti pomerne frekventovaný a v rámci aktívnej ilustrátorskej činnosti populárny **LUBOSLAV PAĽO** (*Haló, haló, pani Mačka!* – Ľ. Paľo, Artfórum, Bratislava). Treba pripomenúť, že knižka vyšla pôvodne pod názvom Nicht erwischt! vo švajčiarskom vydavateľstve Bohem press a autor za ňu získal Zlaté jablko na BIB 2005. Nebudem sa vracieť k vlastným tvrdeniam, že

autor prešiel genézou rôznych výtvarných techník a štýlov, až kým nenašiel ten svoj jednoznačný, povedzme v súčasnosti aj trendový. Sýta farebnosť, štylizácia figúr, vtipné výrazy, dynamická kompozícia je vystriedaná v prekvapivom monochróme (s výnimkou obálky) v knihe *Zverinec na siedmom poschodí* – P. Gajdošík, Slovart, Bratislava). Použitá čiernobiela vôbec nepostráda humor a atraktivnosť výjavu. Autor patrí k tým tvorcom, ktorí zvolili kompromis medzi umeleckým a príťažlivým pre dieťa. Pokiaľ sa udrží tento fenomén v mediách normy, môže byť (a zatiaľ nesporne je) prínosom. Pomerne produktívnou mladou ilustrátorkou je **DANA MORAVČÍKOVÁ** (*Ako klobúk stratil hlavu* – Štefan Moravčík, Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin), striktné sa pridŕžajúca štýlu, ktorý nechce nadbiehať vnímateľovi. V tejto polohe čistota a jednoznačnosť jej výtvarného prejavu je viac než sympatická. Krehké farebné ilustrácie akoby ponorené do vody či dymu a rozplynuté v ich neohraničenosti majú efemérny výraz. Často rozbíjajú kompozíciu, aby ju zas inde potvrdili. Obrazy spravidla vychádzajú z listu, čím navodzujú dojem pokračovania mimo plochy. Výjavy majú svoj dramatický náboj i svoju prirodzenú inteligenciu. Frekvencovaným menom v ilustračnej tvorbe sa stal **MILOŠ KOPTÁK** (*Kocúr na koleskových korčuliach* – J. Uličiansky, Perfekt, Bratislava). Jeho tvorba sa profilovala nenápadne, hoci jednotlivé tituly mali vždy vysokú výtvarnú úroveň. Neboli však vizuálne atakujúce. Prezentovanú knihu postavil na výraznej farebnosti, striktné kompozícii a výtvarnej štylizácii. Vydavateľským čínom je aj publikácia **BYSTRÍKA**

ERIK JAKUB GROCH /
Jana Kisellová-Sitekovič: Píšťalkár

VANČA (*O strome, ktorý bol na ceste* – J. Bodnárová, Baum, Prešov). Žiarivo farebné oranžové a žlté plochy nechávajú priestor na kompozičné rozmiestnenie ilustrácií, ktoré vychádzajú z textovej konkrétnosti a ústia do takmer abstraktného riešenia. Táto zámerná štylizácia hraničiaca s abstrakciou necháva príbeh len tušiť. Pozoruhodnou knihou sa stala aj publikácia ilustrovaná **MARKOM ORMANDÍKOM** (*Lastovička vo fra-ku*: Verše pre deti – M. Válek, Kalligram, Bratislava). Výtvarný výraz plný farebnosti a maliarskeho gesta zahŕňa v sebe milú komickosť. Výpovedná hodnota je uprednostnená pred kompozíciou, dôraz je na dynamike, kolore a hravosti. Fialové celostranové plochy vymedzujúce kapitoly neboli nutné a narúšajú celkový výtvarný výraz. Nepochybne je to však kniha príťažlivá aj pre dospelých.

V kolekcií sa nachádzajú aj dva tituly, ktoré predstavujú kolektív ilustrátorov. Prvým sú *Moje najmilšie rozprávky* – z klenotnice rozprávok P. Dobšinského (Perfekt, Bratislava) ilustrátorov **ZUZANY BRUNCKOVEJ, MILOŠA KOPTÁKA, MIRIAM ONDERÍKOVEJ, JANY STANKOVIANskej, BYSTRÍKA VANČA**. Druhým titulom sú *Slovenské klasické rozprávky* (Belimex, Bratislava). Táto kniha je výsledkom práce takmer 20 slovenských ilustrátorov. Vo svojej výrazovej jednote je elegantne čistá, autorská rozdielnosť nenarúša jej celkový kontext.

Na záver hodnotenia som si nechala dve knihy, ktoré sú umeleckým zážitkom: **DUŠAN KÁLLAY** (*Príbehy zo Shakespeara* – rozpráva V. Hulpach, Bu-
vik, Bratislava) v celom svojom diapa-
zónе ilustračnej tvorby, ktorý je charak-
teristický fenoménom umu, fantázie,

ilustrátorskej inteligencie s kombináciou humoru, farebného a kompozičného vi-
denia, opäť akoby dielu odovzdal svoju
dušu. Surrealistická poetika i elegantnosť
ilustrácií odrážajú veľkosť autora textu.
Táto symbióza je príznačná, je v istom
zmysle prirodzene samozrejímá, a preto
fascinujúca. Ďalším dôkazom, že kniha
dokáže byť príťažlivým umením a jej vý-
tvornosť môže mať výsostne umelecké
kritériá bez hrozby, že by bola pre bež-
ného detského čitateľa neatraktívna, je
ilustrátorské dielo **JANY KISELO-
VEJ-SITEKOVEJ** *Píšťalkár* (autor
E. J. Groch, Občianske združenie Slnieč-
kovo, Prešov). Pre Janu Kiselovú-Site-
kovú je charakteristická drobnokresba
smerujúca k dekoratívnosti, jemná, na-
dýchnutá farebnosť výjavov, éterická
krehkosť postáv i posolstiev, ženská jem-
nosť i precíznosť v detailoch, ale pre-
dovšetkým nesmierne elegantná poetika
celkového ilustračného výrazu.

ZÁVEROM: V poslednom čase sme
skepticky krútili hlavami nad podmien-
kami ilustrátorov na slovenskom i za-
hraničnom trhu. Definovali sme presne,
čo je príčinou stagnácie slovenskej ilus-
trácie i to, ako je ovplyvňovaná do istej
(a značnej) miery komerciou, aké sú vý-
chodiská a možnosti jednotlivca. Vývin
sa posúva prirodzene dopredu, a hoci ani
jedno spomínané úskalie v súčasnosti ne-
vymizlo, predsa len sa trochu vyprofilo-
valo do iných podôb. Zatiaľ rámcový
priestor poskytovaný mladým tvorcom
i znovuuvedenie si knihy ako ume-
leckého artefaktu poskytuje aspoň nádej
na profilovanie znovuoobjavených obzo-
rov. V intenciách populárneho textu jed-
nej nemenovanej skladby končím svoje
hodnotenie slovami: „*Myslím, že môže
byť, nie je to až také zlé...*“

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme a literatúra pre deti a mládež

JOZEF M. RYDLO

O vydavateľskej práci Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme¹ jestvuje na Slovensku len hmlistá predstava. Svedčí o tom i fakt, že za uplynulých pätnásť rokov, teda od roku 1989 dodnes, z domácich odborníkov prakticky nikto nepublikoval nijaký hodnotiaci príspevok o tejto najvýznamnejšej ustanovizni Slovákov v zahraničí. A to aj napriek tomu, že Ústav za dvadsaťpäť rokov svojej existencie vydal približne 1004 monografií, pravých i nepravých periodík a drobnotlačí v celkovom náklade okolo troch miliónov výtlačkov. Ak sa v slovenskej tlači aj nejaký článok objavil, neprekročil rámec príležitostnej publicistiky, o prínose pre historiografiu nemôže byť však ani reči. Je to trápne konštatovanie, pretože v dejinách slovenskej diaspory vznik a činnosť Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme možno prirovnať k vzniku a činnosti Slovenskej ligy v Amerike, ktorú založil oravský katolícky kňaz Štefan Furdek roku 1907, či vzniku a aktivitám Svetového kongresu Slovákov, ktorý z iniciatívy Štefana Boleslava Romana vznikol roku 1970.

Ak slovenskí emigranti združení v Slovenskej lige v Amerike zachránili pred fyzickým zánikom Slovákov ako národ a dohodami v Clevelande a Pittsburghu sa rozhodujúcou mierou pričínili o vznik Česko-Slovenskej republiky a Svetový kongres Slovákov sa zaslúžil o udržanie práva Slovákov na demokratickú štátnu samostatnosť, tak Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme sa v rozhodujúcej miere pričínil o zachovanie kresťanských, zvlášť katolíckych tradícií slovenského ná-

roda v období, keď zločinecký komunistický režim brachiálnou mocou budoval socialistický, na materialistickom ateizme založený socialistický štát a systematicky likvidoval kresťanstvom inšpirované národné povedomie a náboženské cítenie jeho obyvateľov.

Začiatkom 50. rokov prichádzali zo Slovenska do Ríma kňazi a rehoľníci, ktorí utekali z vlasti pre svoje ideologické, najmä politické a náboženské presvedčenie.² Všetci sa zamýšľali nad tým, ako pomôcť Slovensku, ktoré začínalo svoju krížovú cestu politického útlatu³ a náboženskej neslobody,⁴ a čo podniknúť na udržanie a zveľadenie kresťanského života medzi Slovákami v zahraničí. Po znefunkčnení Ústredia slovenských emigrantov v Európe, ktoré viedol básnik Ignác Zelenka, a zániku ním vydávaného časopisu Rím, vzniklo Centrum Catholicorum Slovaco-
rum,⁵ ktoré s cirkevným schválením začalo v roku 1952 vydávať Hlasy z Ríma, mesačník katolíckej akcie Slovákov v exile.⁶ Popri tomto periodiku sa začala pociťovať potreba slovenskej tlače. Z tejto potreby vzniklo v roku 1955 najprv Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda⁷ a v roku 1963 Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda⁸ a Slovenský ústav, ustanovizeň slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov žijúcich v zahraničí.⁹

Stanovy Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda zhrňali ciele inštitúcie do štyroch bodov:

1. pestovať cirkevné povolania pomocou vhodnej výchovy a výučby mladíkov vo vlastnom kolégiu;

2. uskutočňovať a zveľaďovať duchovnú službu emigrantom, ktorí sú z akejkoľvek príčiny mimo svojej vlasti;

3. koordinovať náboženské štúdiá, vydávať a rozširovať náboženskú tlač;

4. poskytovať pohostinnosť a službu pútnikom, ktorí prichádzajú do Ríma navštíviť posvätné miesta;

Stanovy určovali Slovenskému ústavu nasledujúce ciele:

a) organizovať slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov v zahraničí;

b) koordinovať ich kultúrnu, najmä vedeckú prácu, vydávať ich diela hlavne vo svetových rečiach;

c) sprítomňovať účasť slovenského ducha na tvorení kultúrnych hodnôt v súlade s kresťanským charakterom slovenského národa a jeho samobytnosťou;

d) reprezentovať slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov v zahraničí.

V edičnom programe Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda nemožno nájsť presne ustálený plán. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že v jeho vydavateľskej činnosti bolo viac improvizácie než systematického plánovania. Treba však vziať do úvahy, že základným kritériom edičnej činnosti bolo vychádzať v ústrety najnaliehavejším potrebám slovenských čitateľov na Slovensku. Preto vychádzali diela, po ktorých bol najväčší dopyt, alebo o ktorých sa myslelo, že sú najpotrebnejšie. Jeho publikácie možno zhruba zdeliť do šiestich tematických skupín:

1. Filozofické diela.

2. Teologické diela.

3. Sväté písmo a liturgické knihy.

4. Modlitbové knihy a katechetická literatúra.

5. Cirkevné dejiny a životopisy svätých.

6. Krásna literatúra (poézia a próza).

Knižná tvorba Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme bola zadelená do

20 edícií, ktorých názvy príznačne vyjadrujú ich zameranie, pričom viaceré sledujú dlhodobé redakčné plány. Dve z týchto edícií boli venované tomu, čo môžeme nazývať literatúra pre deti a mládež. Boli to edície Jar¹⁰ a Mladosť,¹¹ pričom literatúra pre túto vekovú skupinu sa nachádza aj v iných edíciách, napr. Modlitby, Kresťanská výchova, Obzory, Meditácie, Svetlá, Lýra, Krásne slovo.

Prvými publikáciami pre deti a mládež boli dve série katecheticko-didaktických zošitov Albi Splendor. V prvej, z roku 1959, ich bolo 12, v druhej, z roku 1962, ich bolo 8. Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda ich vydalo v spolupráci so Slovenskými saleziánmi v Turíne.¹² V edícii JAR roku 1970 vyšla s ilustráciami Jozefa G. Cincíka kniha *Mateja Zaťka Fero Puk: Dobrodružstvá malých šibalov*. O rok neskôr zbierka básní pre deti *Jozefa Milučkého Kto čo robí*, ktorú ilustrovala Viola Motýľová. Rok nato to bola zbierka vianočných veršov *Andreja Zunína Vianočná abeceda*, ktorú ilustroval Andrej Pauliny. V roku 1973 vyšli dve knihy *Agneše Gundovej-Jergovej*. Najprv to bola kniha rozprávok *Žoly bol ohnivý pes* s ilustráciami Tibora Kovalíka. Potom divadelná hra „o dievčatku so sklenými očami, ktoré videlo, čo sa deje v noci“ *Hajulka*, ktorú graficky upravil Martin Georg Oscitý. Básne *Víta Ušáka Na detskej vlne* vyšli v roku 1981, ilustroval ich Andrej Pauliny. Ďalšou knihou, ktorá vyšla roku 1982, bol preklad knihy Prvé stretnutie, napísal ju Jean Vannier a pôvodne vyšla v Quebecu. Poslednými dvoma knihami v tejto edícii boli dve zbierky vianočných legiend a rozprávok: *Iskričky* vyšli v roku 1984 a *Plamienky* v roku 1987. Sú z pera *Andreja Paulinyho*, ktorý ich aj ilustroval.

V edícii MLADOSŤ, určenej prevažne dospelávajúcej mládeži, do roku 1989 vyšlo jedenásť publikácií, ktorých autormi boli Michel Quoist (Láska – ale aká? 1967, 1973; Lásky pätnásťročných, 1967), Ľudovít Macák (S Kristom vpred, 1972;

Radost veľkých, 1973; Sedem smeroviek, 1973; Klásky, 1981; Aj ja budem svedkom, 1984), Mário Soroldoni (Čo vlastne vieš o láske? 1973), Jozef Wisdorf (Mám problém: Problémy svedomia pre dievčatá, 1974; Vážne otázky, 1974).

Zvláštnu zmienku si zasluhujú *Zvončeky*, farebná „príloha Hlasov z Ríma pre najmenších“, ktorá bola v roku 1972 samostatnou prílohou tohto mesačníka. A potom študentské časopisy *Ozvena*, *Štepy* a *Žúp*, ktoré sporadicky vychádzali pričinením študentov a pedagógov Slovenského gymnázia Antona Bernoláka pri Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda.

Literatúra pre deti a mládež bola v iných vydavateľských strediskách slo-

venskej diaspóry skôr vzácnou výnimkou ako pravidlom. Takou výnimkou je napríklad anglický životopis sv. Cyrila a Metoda pre mládež z pera rehoľnej sestry *Martiny M. Tyborovej Saints Cyril and Methodius: Apostles to Great Moravia* s ilustráciami Jozefa G. Cincika z roku 1963 alebo tri učebnice *Metod číta* (1955), *Metod myslí* (1959) a *Cyril a Metod hovoria* (1966), ktoré napísala iná rehoľná sestra *Gabriela Hricková* a ktoré vydali Sestry sv. Cyrila a Metoda v Danville, Pa.

Koncom 50. a začiatkom 60. rokov vzniklo z podnetu Andreja Paulinyho, ktorý v tom čase pôsobil v Saleziánskom katechetickom stredisku v Turíne, viace-

ŽOLY BOL OHŇOVÝ PES

AGNEŠA GUNDOVÁ-JERGOVÁ

SLOVENSKÝ ÚSTAV SV. CYRILA A METODA V RÍME

II. TIBOR KOVALIK

ro katecheticko-didaktických diafilmov v slovenskej mutácii a dva diafilmy *Jánošík – slovenský hrdina a Slovensko, otčina moja*.

Pred rokom 1989 veľmi sporadicky vychádzali knihy slovenských autorov pre deti a mládež zo Slovenska v západoeurópskych, výnimočne amerických nakladateľstvách. Rovnako v týchto nakladateľstvách vychádzali knihy cudzích autorov s ilustráciami alebo v grafickej úprave slovenských výtvarníkov, ktorí pred rokom 1989 ušli do slobodného sveta, kde sa usadili a časom aj uplatnili a presadili, napríklad *Stanislav Dusík, Maja Dusíková, Viola Motýľová, Martin G. Oscitý, Andrej Pauliny, Jana Šlahorová-Trnková* a i. Táto aktivita je však takmer celkom neznáma a dosiaľ nebola ani len bibliograficky spracovaná, pred rokom 1989 z ideologických dôvodov, pretože slovenská bibliografia sa riadila zlopestnou poučkou Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, ktorá tvrdila, že „emigrantská literatúra vydaná v západných kapitalistických krajinách podľa nášho názoru nemôže priniesť nič závažného k osvetleniu nášho domáceho vývoja“.¹³

Po roku 1989 je to patologický a po roku 1993 aj inštitucionalizovaný nezáujem o systematické spoznávanie kultúrnych hodnôt, ktoré vytvorili tí Slováci, ktorí – povedané slovami Alexandra Solženicyna – nechceli žiť v klamstve a odmietali žiť s lžou.

POZNÁMKY

¹ JOZEF M. RYDLO: Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963–1988.: Predslov Andrej G. Grutka. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989. 583 s.

² Náboženskú situáciu na Slovensku v tom čase sústavne a pomerne podrobne zaznamenáva mesačník *Hlasy z Ríma/Slovenské Hlasy z Ríma*. Pozornosť jej však venujú aj ostatné noviny a časopisy, predovšetkým *Slobodné Slovensko*, *Slovák v Amerike*, *Slovenská*

Obrana, *Jednota a Kanadský Slovák*. Náboženské pomery na Slovensku v 50. rokoch vecne opisuje Štefan Náhalka: Náboženské položenie na Slovensku. In: *Most* (Cleveland), roč. 1, 1954, č. 1, s. 27–31.

³ Pozri súpis literatúry v bibliografických príručkách: Michal Lacko: Slovenská bibliografia v zahraničí 1945–1965. In: *Slovak Studies* (Rome), zv. VII (Bibliographica 1), 1967, s. 126–154. Michal Lacko: Slovenská bibliografia v zahraničí 1966–1975. In: *Slovak Studies* (Rome), zv. XVII (Bibliographica 2), 1977, s. 100–165.

⁴ Pozri súpis literatúry v bibliografických príručkách: Michal Lacko: Slovenská bibliografia v zahraničí 1945–1965. In: *Slovak Studies* (Rome), zv. VII (Bibliographica 1), 1967, s. 163–175.

⁵ ŠTEFAN NÁHALKA: Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda: Vznik a prvé desaťročie. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1973. 361 s.

⁶ A. C. MAZÚR: Nezmárnime krv, slzy a prosby našich mučeníkov. In: *Hlasy z Ríma*. Rím, roč. 1, 1952, č. 1, s. 1–6. Štefan Náhalka: Začíname desiaty ročník. In: *Hlasy z Ríma*. Rím, roč. 10, 1961, č. 1, s. 1. Anton Boteck: Pred dvadsiatimi rokmi. In: *Hlasy z Ríma*. Rím, roč. 20, 1971, č. 1, s. 1–4. Stanislav X. Čík: *Hlasy z Ríma pred 25 rokmi* (Zo zápisníka). *Hlasy z Ríma*. Rím, r. 25, 1976, č. 3, s. 14–15.

⁷ ŠTEFAN NÁHALKA: Exsul familia Slovacorum. Rím, Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda, 1962, s. 122–162.

⁸ ŠTEFAN NÁHALKA: Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda: Vznik a prvé desaťročie. Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1973. 361 s.

⁹ JOZEF M. RYDLO: Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963–1988, s. 25–41.

¹⁰ Jej presný súpis porov. In: Jozef M. Rydlo: Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963–1988, s. 540–541.

¹¹ Tamže, s. 541–542.

¹² JOZEF M. RYDLO: Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963–1988, záznamy č. 20 až 34 a 43 až 46 a 48 až 51.

¹³ JOZEF KUZMÍK: Bibliografia kníh v západných rečiach týkajúcich sa slovenských vecí vydaných od XVI. storočia do roku 1955. Martin, Matica slovenská, 1959, s. III.

Pri troška fantázie mohol ten írsky seter, o ktorom vám chcem porozprávať, vyzeráť ako ohňový pes. Z očí mu šľahali iskry a srst mal červenkastú, ako keď dohára pahreba. Vydrazil hľadieť do plameňov celé hodiny a nezakašľal ani v najhustejšom dyme. Vyrástol pri požiaroch, a tak sa nebál, keď horelo.

Vlastne ako každý írsky seter bol by býval dobrým poľovníckym psom, keby nebol mal mater macochu. Tak ho jedného večera našli dvaja starí hasiči pohodeného pod tmavou bránou. Vzali uzímené šteňa pod kabát a na druhý deň dali do novín inzerát:

Kto stratil milucké ryšavé šteňa, nech sa prihlási na hasičskej stanici u pána Mydlového.

Ale pán Mydlový čakal márne. Kľučiacie kľbko nikomu nechýbalo. Hasiči sa teda rozhodli, že si psíka nechajú a dajako ho už len vypiplú. Psík bol vyhľadovaný, slabý, ledva stál na tenučkých nôžkach. Uložili ho ku kachliam do starej škatule a krmili ho piškótami a mliekom. Ba tučný veliteľ so súdkovým bruchom mu zakaždým nalial z termosky aj kakao, hoci pán Mydlový frfotal, aby to nerobil, že psíča bude veľmi priberčivé.

Ale pes žral všetko. Pomarančovú šupu, fazuľovú polievku aj chlieb s cibuľou. Jediné, čo odmietal, bol lekvárový koláč. Tú lepšokú babračku nemal rád, polepilo mu to celý ňufák.

A rástol! Dokonca rýchlejšie ako iné psy v meste, pretože sa už nemohol dočkať, kedy bude môcť chodiť s hasičmi k požiarom. Keď zahúkali klaksóny, vyskočil zo škatule a už čupel na prednom sedadle pri veliteľovi. Ale kým nebol dosť veľký, fúzatý veliteľ s kakaovým bruchom ho vždy poslal preč.

„Hajde, kamarát, ešte si zelenáč! Oheň nie je hračka. Musíš najprv narást, potom ísť na tréning a zopár ráz sa popáliť. Až vtedy bude z teba poriadny hasič!“

Jedného dňa prišiel pán Mydlový v parádnej hasičskej uniforme a uviazal Žolyemu na krk tvrdý obojok. Toho dňa začal Žolyho trénovať. Jeho psí rozum pochopil, aká strašná vec je oheň. Vedel už dýchať v dyme a schmatnúť do papule dieťa tak, aby ho nezadusil, nepohrýzol, nevypustil zo zubov, ale šťastne vyvliekol na vzduch. Naučil sa liezť po schodoch, ktoré horeli, a skákať z okna cez rinčiace sklo.

Naučil sa rozoznávať detský plač; ťahavým ujúkaním plačú deti zo sna. Keď vyskajú, boja sa. No keď plače dieťa hlbokým spod-

AGNEŠA GUNDOVÁ-JERGOVÁ ŽOLY BOL OHŇOVÝ PES

ŽOLY BOL OHŇOVÝ PES

AGNEŠA
GUNDOVÁ-JERGOVÁ

ným tónom, niečo ho poranilo. Na takýto plač nezadržali Žolyho ani dva páry koní. Vrútil sa do plameňov ako blesk a vzápätí vyliekol rumázgajúce dieťa, ktorému už horeli vlasy. Plešaté chlapča mu potom na druhý deň z vďačnosti uviazalo na chvost šnúru od topánok a hovorilo mu:

„Hafulinko!“

Tak ubiehal deň za dňom. Žoly už zachránil bábicu, ľahkú ako pierko, aj bábätko vo vankúši, ktorému viseli z perinky nôžky, ba vyniesol z ohňa aj kaučukovú bábiku.

Dva roky bol ohňový pes najčastejšie fotografovaným hrdinom.

No jedného dňa sa z horiaceho domu nevyrútil ako zvyčajne. Iba sa pomaly vliekol z dymu s obhoreným kľbkom šiat v zuboch. Položil dieťa na zem a začal žalostne kňučať.

Keď horí, je to trochu ako zemetrasenie. Deti plačú, hasiči kričia, oheň praská, voda strieka prúdom a veliteľ nadáva na všetkých čertov v pekle. V takomto blázinci si nikto nevšimol, že na tráve sa zvíja pes. Mal trochu spálenú srst a hlavu schúlenú celkom pri bruchu.

Na druhý deň hasiči zavreli hasičskú stanicu a všetci do jedného šli so psom k zverolekárovi. Žeravá železná tyč spadla na Žolyho tak nešťastne, že mu vybila oko.

Keď sa rana zahojila, dostal Žoly umelé sklené oko. Bolo takej istej farby ako oko zdravé, aj hľadelo tak múdro, len sa nemihaľo a nikdy sa nesmialo. A keď Žoly plakal, z toho skleného oka nevypadla ani jedna slzička.

Sklené oko stálo veľa peňazí. Poskladali sa naň jeho kamaráti hasiči. Aby Žoly necítil, že je hádam menejcenným psom, veliteľ prikázal, že odteraz, vždy keď pôjdu k požiaru, posadia Žolyho na predný blatník veľkého červeného auta, aby ho bolo zďaleka vidieť. Je to miesto pre hrdinu.

Novinári o Žolyho nešťastí písali tak dojemne, až pritom sami plakali. Citlivé paničky z mesta naposielali Žolymu toľko bonboniér, že si mohol otvoriť obchod s cukríkmi. Jeden bohatý pán mu poslal za fľašu sklenených očí, ak by sa mu to jeho rozbilo. A istý Žolyho kamarát mu z obdivu ponúkol za ženu svoju psiu dcéru. No Žoly sa galantne vyhovoriť, že má nebezpečné povolanie, a preto sa ženiť nebude ani teraz, ani neskôr.

Odkedy Žoly videl len na jedno oko, býval zádučnív. No pri požari sa vrhal do ohňa ako bez zmyslov. Skočil aj vtedy, keď nepočul nijaký plač, keď sa len rúcala strecha a prašťali zhorené schody. Márne ho bruchatý veliteľ priviazal o koleso hasičského auta. Žoly sa odtrhol a bol v ohni znova.

Slovom, Žoly sa tak zmenil, akoby tým skleným okom prestal vidieť vlastné nebezpečie.

Jedného dňa sa rozpútal požiar, na aký sa mesto nepamätalo. Horela škola. Žeravé plamene šlahali vysoko k nebu, kamenné steny padali k zemi a spálená zem stonala.

Všetci hasiči, všetky autá a všetka voda z mesta boli za pár minút pri požari. Vystrašené deti si hasiči stihli popodávať cez okná po rebríku tak, aby sa im nič nestalo. No deti aj tak plakali. Oheň pohlcovať školu, lavice tleli, na tabuli dohárala posledná zložená veta. Bolo to veľmi smutné, neveselé divadlo.

A práve v tejto chvíli začal Žolyho v tom jeho zdravom oku štípať dym. To sa ohnivému psovi ešte nikdy nestalo.

Hanba-nehamba, utiahol sa na predné sedadlo hasičského auta, ktoré stálo tak trochu bokom od ohňa. Žoly nechcel, aby niekto videl, aký je bezmocný. To hrdinovia nemajú radi. Roztiahol sa teda na sedadle, privrel viečka a čakal, kedy už bude ticho. No neležal ani minútu, keď čosi strašne zaprašťalo.

Na hasičské auto sa zrútila obrovská stena horiacej školy.

Po červenom aute zostali iba žalostné trosky plechu a po ohňovom psovi sklené oko. Vypadlo na trávu a nehybne hľadelo na celú tú hrôzu.

Hasiči iba s námahou vytiahli mŕtveho kamaráta spod vraku a uložili ho do drevenej škatule.

Dolámané auto odtiahli na 35. západnú ulicu a Žolyho pochovali v parčíku pred hasičskou zbrojnicou. Chceli ho mať blízko seba. Od žiaľu potom tri dni nejedli a dlho rozmýšľali, ako si uctiť Žolyho pamiatku. Nakoniec sa rozhodli, že zakaždým, keď sa ich červené auto poženie k požiaru, tri razy zatrúbia na počesť mŕtveho kamaráta.

Lebo z celého mesta to vedia iba oni, že len čo niekde v meste horí, v parčíku spod zeme počuť zúfalý psí brechot. To je tá vernosť ohňového psa...

Kvetiny v parku si však myslia, že sa to vietor naučil štekať.

ŽOLY BOL OHŇOVÝ PES

AGNEŠA
GUNDOVÁ-JERGOVÁ

Partner v hre a v smiechu

K 70. narodeninám Tomáša Janovica

Osobných stretnutí s Tomášom Janovicom som zažila len niekoľko; ak dobre počítam, vlastne iba dve. Jedno z nich sa

udialo na známych prešovských literárnych podvečeroch, ktoré pred pár rokmi organizovali mladí literáti z Prešova a na ktoré radi prichádzali spisovateľské osobnosti aj z Bratislavy. Jednou z týchto osobností bol vtedy i Tomáš Janovic. Presne naplnil očakávanie, aké som si o ňom vytvorila na základe jeho lite-

rárnej tvorby: prišiel človek, ktorý – napriek tomu, že je humorista (alebo hádam práve preto) – je človekom viac ponoreným „do seba“ ako presadzujúcim sa navonok. Inými slovami povedané, nie je preňho typická burleskná zábava a zábavnosť, skôr pokojná pohodovosť, intelektuálna hĺbka výpovede, ktorá poslucháča osloví svojím dôvtipom a múdrosťou vypovedaného. Človeku sa potom zdá, akoby vo vnútornom svete tohto básnika, prozaika, scenáristu, preklada-

teľa, textára – prebiehali v neustálom prieniku dve (podvedomé) operácie: analytické pátranie po realite a hra s jej

deformovanými stránkami vyvolávajúca smiech (mnohokrát pravdaže gogolovský, cez slzy).

Keďže hra i smiech sú najprirodzenejším rozmerom detstva, bolo celkom zákonité, ak v zmysle svojho presvedčenia: „Od hry, od detskej hravosti je už len na skok k humoru“ (Poliak, J.: Rozhovory o literatúre

pre mládež, 1978, s. 198) „odskočil“ si Tomáš Janovic knihou *Malá samoobsluha* (1963) hneď na začiatku svojej spisovateľskej dráhy aj do detskej literatúry. A hoci literárna kritika túto prvotinu neprivilala priam s otvorenou náručou, jej autor zostal už v detskej literatúre natrvalo. S odstupom času i sám na margo svojho debutu v tvorbe pre deti konštatoval, že v ňom nešlo „ani tak o náročný básnický aparát, ako skôr o to, že som k deťom

neprístupoval ako dieťa, ale ako inžinier-konštruktér“.

Práve preto, že Tomáš Janovic vo svojej ďalšej tvorbe pristupuje k deťom ako dieťa (ako partner v hre a smiechu), poskytujú jeho texty potešenie nielen čitateľom, ale celkom určite aj ich autorovi. Tomáš Janovic sa uvzato drží zásady, že „*hravosť aj humor sú plodom radosti zo života, v ktorom neplatia kožené a nudné konvencie*“. Pretvárajúc „*život na poéziu a poéziu zasa na život*“, usiluje sa potierať koženosť a nudu v literatúre i v živote. V procese tejto pretváracej aktivity s chuťou aplikuje hru ako motív, ako princíp sujetu (spomeňme si hoci na báseň *O cestovaní noša Dlhonosa z paneláku na Island*), aj ako možnosť jazyka; v tom zmysle vníma hru ako čosi, čo prebieha „*na pozadí prísnej logiky jazyka. A myslenia*“.

Ako humoristu, ktorý dokáže robiť literatúru pre deti ako dieťa (čo znamená tvoriť na základe detského spôsobu videnia a zažívania reality) a zároveň ju vnímať ako vážnu vec, stretneme Tomáša Janovica už v lapidárnych riekankách knihy *Zakopol som o kalamár* (1973), následne potom v rozprávkach a básničkách rodinnej trilógie *Rozprávkové varechy* (1975), *Dín a Dán* (1977), *Drevený tato* (1979), v humornom nahliadnutí do deformít a závislostí civilizovaného človeka v knihe *Jeleňvízor* (1982), v láskavo úsmevnom nazeraní na problémy malých školákov v básnickej knihe *Kto sa nehrá, z kola von* (1986), v prózach, v rozhlasových a televíznych hrách napísaných spolu s M. Vanekom či V. Bednárom. Ako to už s humorom býva, aj ten janovicovský, vrátane hu-

moru pre deti, obsahuje štipku radosti aj štipku smútku. Takýto humor vie čitateľa úsmevne naladiť, ba i rozosmiať. Keďže je postavený na hyperbole, nonsense, vtipnej paródii životných situácií či literárnych látok, vyžaduje od príjemcu aj intelektuálnu námahu. Smiechom totiž Janovic posúva čitateľa k zamysleniu sa nad tým, čomu sa smeje, a tak prostredníctvom smiechu detský čitateľ poznáva život, zabávajúc sa odkrýva nevdojak aj jeho znepokojujúce polohy. A tak ako o ľudovej rozprávke, aj o tvorbe Tomáša Janovica pre deti sa dá povedať, že v nej „*hlboká morálka kraľuje*“. Je to tak najskôr preto, lebo transformácia reality do humorno-nonsensevej podoby má u tohto autora výpovednú hodnotu, keďže hra u Tomáša Janovica nie je pochopená ako samoučelné manipulovanie obrazu vypočítané na efekt, ale je skôr prijímaná ako spôsob poznávania sveta, ktorý je dieťaťu (človeku) prirodzený; smiech je zasa chápaný ako efektívna cesta prijímania poznania a sebazpoznania. V tom zmysle má aj jeho tvorba pre deti miestami jemný satirický príznak, ktorý však nezraňuje, iba upozorňuje dôraznejšie.

Svoj (v prítomnom texte viackrát citovaný) rozhovor s Jánom Poliakom pred tridsiatimi rokmi ukončil Tomáš Janovic jedným z vlastných aforizmov; nech posluží ako pointa aj v našom prípade: „*Humor potrebuje tradíciu. Tak ako tradícia potrebuje humor!*“

Vďaka, majstre, za hrivnu, ktorou ste túto tradíciu v slovenskej literatúre pre deti a mládež pomohli založiť a zveľadiť!

Zuzana Stanislavová

Rozprávka o bohatom palci

Bol raz jeden bohatý palec a viete, ako sa volal? Jozef.

Teda bol raz jeden bohatý palec Jozef, ktorý žil na ostrove Bali. Žil v krásnej vile, v ktorej mal všetko, čo si len zažiadal. Mal tam zlaté hodinky s vodometom i zlatý vodomet s hodinami. Mal tam vilu, v ktorej žil ako prasa v žite. Stlačil gombík a začalo pršať, stlačil gombík a prestalo pršať.

Mal tam všetko, ale nemal nikoho. Nemal nikoho v krásnej vile, v ktorej žil celkom sám. Sám ako prst.

Ale na jeseň, keď si vietor ľahne do kúta ako mačka, na jeseň zmizne palec Jozef na pôjde.

Zmizne celkom v rohu, kde sa krčí obyčajný kufor, hnedý ako jeseň, zošúverený ako lístie, a zrazu palec Jozef vyberie z kufra obyčajný hnedý album s obyčajnými hnedými fotografiami.

Vyberie zaľúľaný album a začne v ňom listovať:

„Panebože, taký som bol, keď som ešte ležal v perinke, taký malý, taký smiešny, taký biely. Nechce sa mi ani veriť, namojveru, nechce sa mi ani veriť vlastným očiam: a ten starček, hnedý ako jeseň, zošúverený ako lístie, to je predsa otec.“

Obyčajný otec bohatého palca sedí pod gaštanom v košeli a fajčí.

„Panebože, už sa naňho ani nepamätám, a tá babka, drobná ako gombík zo zimníka, to je predsa moja matka. To je moja matka u nás v kuchyni, panebože, veď je samá vráska.“

Tak si vraví bohatý palec Jozef, ktorý žije na ostrove Bali v krásnej vile, kde má všetko, ale nemá nikoho.

Zoberie si pod pazuchu album, obyčajný hnedý album s fotografiami, zide do svojej hodvábanej spálne a rozloží si všetky fotografie po hodvábanej zemi, hľadá na ne, hryzie si palec.

Vtedy, práve vtedy na jeseň rozletia sa dvere a do hodvábanej spálne vbehnú fotografisti z celého ostrova. Fotografisti raníkov, večerníkov, mesačníkov. Fotografisti z módnych, z detských, z technických časopisov, všetci vykrikujú:

„Ráčte sa usmievať, bohatý palec! Pozor, vyletí vtáčik!“

Všetci fotografujú bohatého Jozefa, ale beda, fotografie sú nanič, fotografie sú rozmazané, ako keby na ne pršalo, ako keby palec Jozef mal slzy v očiach.

Ale palec Jozef vraví:

„To nič, prídte zajtra ráno, uvidíte, zajtra zase budem celkom v poriadku!“

Rozprávka o zakliatej Evelíne

Táto rozprávka je o tom, ako sa malý Marcel zaľúbil do Evelíny, domovníkovej dcéry, o tom, ako mu horeli uši, ako plakal, lebo domovník Béla, otec Evelíny, každé ráno zamkol Evelínu do kuchyne:

„Nikam nepôjdeš,“ kričal zlostný otec Béla, „rozumieš, nikam!“

Marcel škripe zubami a vraví:

„Počkaj, ja ti prejdem cez rozum, počkaj, ja ti zakľajem Evelínu.“

Neviem, deti, ako sa u vás zaklína, ale u nás, na našom dvore stačí zakliať „hromdotoho“ a Evelína je hneď, ale nazaj ihneď zakliata. Marcel to vie, Marcel vyjde na dvor, trikrát sa zatočí na päte, trikrát šepne do čiapky „hromdotoho“ a pozrime sa, deti, malá Evelína je zrazu celá zo skla. Nohy má zo skla, ruky má zo skla, uši má zo skla, mašľu má zo skla, prejde ako nič popri otcovi, vyjde na dvor, lebo sklo je sklo, sklo neuvidí ani domovník Béla, ktorý ináč všetko vidí.

Evelína vyjde na dvor a celá šťastná chytí Marcela za ruku:

„To som ja Evelína, pozri, niekto ma zakľal.“

A Marcel jej pyšne vraví:

„Áno, ja som ťa celú zakľal, od hlavy až po päty.“

„Ale to je krásne,“ vraví Evelína, „teraz môžem vyliezť hore na strom, teraz môžem celý večer počítať hviezdy a neuvidí ma zlostný otec, ktorý ináč všetko vidí.“

A Marcel sa trikrát zatočí na päte, trikrát šepne do čiapky „hromdotoho“ a zelený strom, ktorý rastie na dvore je zrazu celý zo skla, nik ho nevidí, iba malá Evelína zo skla, obaja lezú naň a počítajú hviezdy:

„Tá je moja, tá je tvoja,“ oči im horia od šťastia.

A na dvor vychádza domovník Béla.

„Nevidel si niekde Evelínu,“ kričí na Marcela.

„Nevidel,“ kričí Marcel na zlostného Bélu.

„Ale čo to?“ zlostí sa zlostný otec Béla, „nevidel si niekde zelený strom?“

„Nevidel,“ odpovedá malý Marcel.

Ale vtom sa zablyslo, vtom už hrmí, veľké kvapky padajú na strom, kľžu sa po Marcelovi, kľžu sa po Evelíne.

Sklo je sklo, ale beda, keď naň začne pršať, na všetkých oknách v dome vidieť mokré kvapky.

„Ty lotor,“ kričí zlostný domovník Béla, „veď ty sedíš na zelenom strome, ty lotor, veď ty držiš Evelínu za ruku!“

Prší, prší a zlostný otec Béla zamyká Evelínu do kuchyne.

„Daj si pozor,“ vraví zlostne, „daj si dobrý pozor, ešte raz sa zmeníš na sklo, ešte raz mi také dačo vyvedieš, a ja ťa predám do sklenárstva, áno, ja ťa ihneď predám do sklenárstva, tam, kde robia zo skla obyčajné okná s rámom, drahá Evelína!“

Rozprávka o pánovi starostovi

Bolo jedno mesto, ani veľké, ani malé, ani z dreva, ani zo železa, ale zo všetkého trochu.

Trochu veľké, trochu malé, trochu z dreva, trochu zo železa.

V tomto meste bola stanica, ani veľká, ani malá, ani z dreva, ani zo železa, ale zo všetkého trochu.

Trochu veľká, trochu malá, trochu z dreva, trochu zo železa.

Celé mesto je hore nohami, moji milí, teraz je poludnie a večer pricestuje na návštevu starosta Bisquit.

Celé mesto je hore nohami, kvety sú hore nohami, policajti sú hore nohami, dychová hudba je hore nohami, hlavné nástupište je hore nohami.

Teraz je poludnie a do večera musí byť stanica zase na svojich nohách, kvety na svojich nohách, policajti na svojich nohách, dychová hudba na svojich nohách, hlavné nástupište na svojich nohách.

Teraz je poludnie a do večera už nezostáva veľa času, počujete, v diaľke už hučí vlak, vrchný policajt volá:

„Všetko je v poriadku.“

Ale kdeže, vôbec nie je všetko v poriadku. Chýba predsa koberec, chýba dlhý červený koberec, po ktorom prejde starosta Bisquit z vlaku na radnicu. Všetko je v ťahu, všetka námaha s kvetmi, policajtmi, hudbou i nástupišťom je v ťahu.

Čo teraz, moji milí, ale vrchný policajt má spásonosný nápad. Vrchný policajt je chlapík, zabehne na policajnú stanicu a otvorí trezor, spí v ňom drobný trpaslík s dlhou bielou bradou.

Vrchný policajt už ani nevie, prečo ho vlastne zatvoril. Možno nemal občiansky preukaz, možno prešiel na červenú cez križovatku, ale teraz na tom nezáleží. Vrchný policajt vyberá trpaslíka z trezoru a hybaj na stanicu.

V diaľke už hučí vlak, deti kričia:

„Načo je ten trpaslík s dlhou bielou bradou?“ ale vrchný policajt sa smeje a prináša zo skladu červenú farbu.

Deti kričia:

„Načo je tá červená farba?“

Ale vrchný policajt sa smeje. Natiera červenou farbou trpaslíkovu bradu, už to nie je brada, ale dlhý, dlhý červený koberec. Konečne bude všetko v úplnom poriadku.

Do stanice vchádza vlak a starosta Bisquit kráča po dlhom červenom koberci, deti mávajú kyticami, dychová hudba vyhráva, vrchný policajt sa smeje a starosta kráča po koberci, ktorý je hladký ako brada, ale zrazu padá, zrazu zakopne o niečo a celé víťanie je v ťahu, lebo ako možno vítať starostu, ktorý leží na koberci, ako možno vítať starostu, ktorý spadol ako zrelá hruška.

Celé mesto sa smeje a policajt zúri na trpaslíka:

„Vidíš, hlupák, to sa musíš zapliesť práve starostovi pod nohy!“

Celé mesto sa smeje a vrchný policajt zatvára do trezoru dychovú hudbu i trpaslíka, kvety i deti, hlavné nástupište i stanicu.

„Ja vám ukážem,“ kričí, „poriadok je poriadok, rozumiete, dva roky máte zarazenú vychádzku!“

NEUKRADNI TRI VAJCIA

ZLO ako konštrukčný prvok KOMIKSU

PETER KARPINSKÝ

Z vývinového hľadiska sa už od počiatkov kreovania komiksu môžeme stretnúť s využívaním, resp. tematizáciou motívu zla. Motívy zla sa stávajú integrálnou súčasťou komiksovej výpovede, no podobne je to aj v prípade ostatných druhov umenia. Už v jednom z prvých ilustrovaných seriálov **Max und Moritz** (Wilhelm Busch, 1865), ktorý sa stal inšpiráciou pre iné, neskôr vznikajúce komiksové príbehy, vystupovala dvojica nezbedných až zlomyseľných chlapcov. Tento ilustrovaný seriál v jednotlivých svojich častiach opisoval šibalstvá, ktorými chlapci znepríjemňovali život svojmu okoliu (týranie hydiny, demolovanie mostíka cez potok, výbuch fajky v ústach pána učiteľa atď.). Vyvrcholením celého seriálu však bola morálna satisfakcia v podobe sekvencie, v ktorej sú obaja chlapci zomletí v mlyne na múku a následne sú pozobaní kačicami. V podobnom duchu pokračuje aj jeden z prvých komiksových stripov, ideovo nadväzujúci práve na príbehy Maxa a Moritza, **Katzenjammer Kids** (Rudolph Dirks, 1897). Je to rozprávanie o nezbednostiach dvoch figliarov Hansa a Fritza, ktorí sú ochotní kvôli zábave obrátiť svet hore nohami. Najčastejším terčom ich výmyslov sú členovia americko-nemeckej rodiny Katzenjammerovcov. Za svoje lapajstvá si chlapci na konci jednotlivých častí zväčša vyslúžia spravodlivý trest. Zobrazenie zla v týchto prvot-

ných komiksových príbehoch bývalo zväčša využívané ako komický prvok. Zlo malo podobu detského uličníctva, ktoré je napokon potrestané.

V neskoršom období, v 30. rokoch 20. storočia, keď popri humoristických komiksoch (tzv. funnies) vznikajú aj dobrodružné komiksy, sa začína meniť aj spôsob a využitie motívu zla. Zlo so sebou neprináša už len moralizátorský akcent, ale z kompozičného hľadiska sa stáva významným prvkom vytvárajúcim napätie v príbehu. Od roku 1931 vychádzajú komiksy **Tarzan a Tarzan medzi opicami** (Hal Foster, 1931, 1936). V týchto príbehoch sa zhodne s literárnou predlohou Edgara Ricea Burroughsa objavujú zlí domorodci, ale aj zlí otrokári, prípadne iní negatívni Tarzanovi nepriatelia, respektíve zlo je priamo súčasťou jednotlivých epizód, napríklad zabitia Tarzanovho otca lorda Greystokea, prípadne jeho opičej matky Kaly.

V období 30. rokov 20. storočia sa v rámci komiksovej tvorby motív zla pravdepodobne najvýraznejšie prejavil v seriáli **Dick Tracy** (Chester Gould, 1931). Dalo by sa povedať, že zlo bolo v tomto komikse priamo tematizované, keďže hlavnou postavou bol spravodlivý policajt bojujúci proti zločineckému podsvetiu. Možno dokonca tvrdiť, že komiks aktuálne reagoval na súdobú situáciu v USA, keď v čase prohibície začína silnieť mafia, ale aj korupcia v ra-

doch polície. V komikse Dick Tracy dochádza k výraznej typizácii predovšetkým negatívnych postáv. Okrem charakterových nedostatkov boli zločinci poznačení aj fyziognomickou deformáciou. (Sú zobrazení ako strašne škaredí, obdarení jazvami, nízkym čelom, tvármi idiotov a znetvorenými postavami.) V komikse o Dickovi Tracym sa začína vytvárať klasická bipolárna štruktúra postáv, ktorú následne preberajú aj iní komiksoví tvorcovia. Podobný protiklad dobra a zla sa objavuje aj v jednom z prvých komiksov science fiction – **Flash Gordon** (Alex Raymond, 1934). Zatiaľ čo v predchádzajúcich komiksoch bolo zlo rozložené medzi viaceré postavy, v tomto komikse je centralizované a zosobnené v postave cisára Minga, ktorý chce ovládnuť planétu Zem. Práve proti Mingovi bojuje titulná postava komiksu Flash Gordon, ktorý pôvodne na Zemi pôsobil ako hráč póla, neskôr je geniálnym, ale bláznivým profesorom Zarkovom unesený do kozmu a vtiahnutý do vojny proti tyranovi Mingovi. Po Flashovi Gordonovi do komiksového sveta vystupujú ďalšie postavy bojovníkov proti zlu (**Terry, Phantom, Prince Valiant, Mandrake** a iní). Tento trend vyvrcholil v roku 1938 vznikom absolútne pozitívnej komiksovej postavy **Supermana** (Jerry Siegel – Joe Schuster). Superman je stelesnením dobra a spravodlivosti. Príbehy, v ktorých vystupuje, sú založené predovšetkým na jeho konfrontácii so zlom. A zlo v nich existuje zdanlivo len preto, aby ho Superman mohol zničiť a neustále tak potvrdzovať všetky znaky svojej morálnej i fyzickej dokonalosti. Zlo v Supermanových príbehoch máva často mimozemskú, ale aj pozemskú podobu. Predstavujú ho rôzni zločinci, katastrofy, ale aj vesmírne príšery útočiace na Zem. Na tradíciu ne-

ohrozeného hrdinu prvotne nadväzuje aj **Batman** (Bill Finger – Bob Kane, 1936), hoci neskôr autori čiastočne menia jeho charakter, odkláňajúc ho od jednoznačne pozitívneho vyznenia. Batmanovými protivníkmi sú predovšetkým psychopati fascinovaní násilím, ktorí sa zločinu často dopúšťajú len z čistej rozkoše konania zla. Do podobnej kategórie spravodlivých maskovaných hrdinov ako Superman a Batman patria aj postavy z neskoršieho obdobia tvorby komiksu, napríklad **Wonder Women, Capitan America, Green Lantern, The Fantastick Four, Spider-Man** a ďalší.

V období 40. a 50. rokov 20. storočia počet maskovaných bojovníkov so zlom ešte narastá a v závislosti od toho vznikajú aj nové formy a prejavy zla, proti ktorým by hrdinovia v rámci svojich príbehov mohli bojovať. Zlo v týchto komiksoch mohlo mať ireálnu, ale aj reálnu podobu, ako napr. v čísle 1/1941 komiksového zošitu **Capitan Amerika**, kde sa hlavná postava dostáva do konfliktu so samotným Adolfom Hitlerom. (Titulná strana komiksu predstavuje Kapitána Ameriku, ako priamo v hlavnom štábe nemeckých ozbrojených síl udiera vodcu nemeckého nacizmu rovnako do tváre.) V komiksoch z tohto obdobia sa objavujú typy geniálnych zločincov ako Joker, Lex Luthor, King Pin a pod. Negatívne postavy sa rovnako ako ich pozitívni protivníci začínajú výrazne profilovať. Rovnako ako sú pozitívne postavy stelesnením dobra, oni sú personifikáciou zla. Paradoxne sa práve negatívne postavy stali pre recipientov zaujímavejšie. Občas ich možnosti a schopnosti dokonca prevyšovali postavu chrániacu dobro. Takáto „disproporcia vo vzťahoch medzi hlavnými postavami bola dôležitá hlavne z dôvodu zaujatia čitateľa, pretože, ako uvádza

Wojciech Birek, v komikse musí vystupovať protivník hodný hlavného hrdinu. Mal by byť zlý už vo svojej podstate, no zároveň by sa mal vyznačovať aj istou originalitou, istivosťou a inteligenciou. V niektorých situáciách sa musí zdať, že protivník je silnejší než hrdina, že disponuje väčšou silou, potenciálom či možnosťami. V takom prípade sa boj medzi kladnou a zápornou postavou stáva nejednoznačnejší, ale o to zaujímavejší, vzbudzujúci silnejšie emócie. Prirodzene, aj víťazstvo nad silnejším protivníkom je pre hlavného pozitívneho hrdinu o to cennejšie.

Napriek masívnemu nárastu komiksovej produkcie v období 40. a 50. rokov 20. storočia alebo možno práve pre ňu u čitateľov pomaly klesá záujem o ideálnych, ale stereotypných kladných hrdinov, a tak vydavatelia hľadajú nové možnosti obohatenia a inovácie komiksovej výpovede. Z toho dôvodu sa na trh dostávajú komiksy, v ktorých sa obracia doposiaľ zabehnutý poriadok, a v príbehoch začína víťaziť aj zlo. Pomerne populárnym sa stáva žáner hororu, v ktorom sa problematika zla stáva nosnou témou. Typickým príkladom hororových komiksov bola séria vychádzajúca pod spoločným názvom **Tales from the Crypt**. Táto nová komiksová tvorba bola výrazne odlišná od obvyklej komiksovej lektúry a často progresívne menila prístup k téme, ale hlavne k jej autorskému spracovaniu. Zmena spôsobila nové oživenie vo vydávaní komiksov, ktoré však vzápätí vyvolalo tvrdú protireakciu zo strany pedagógov, psychológov, ženských spolkov a predstaviteľov rôznych cirkví. Odporcovia sverne obviňovali komiks z morálneho úpadku mládeže. Toto obdobie vývoja komiksu je nerozlučne spojené s knihou dr. Frederica Werthama **Seduction of the Innocent**

(1954), ktorá sa stala symbolom protikomiksovej kampane. Autor publikácie obviňuje komiks z nárastu kriminality mládeže, a hoci neponúkol žiadne seriózne vedecké výskumy a jeho tvrdenia sú dokladané len neoverenými historikami, téma škodlivosti komiksu sa vďaka nemu dostala aj na rokovanie amerického senátu a následne bol vytvorený cenzorský úrad pre etiku v komikse (Comics Code Authority), ktorý svojimi zásahmi výrazne oklieštil a spomalil vývoj komiksovej tvorby na niekoľko desaťročí. Vďaka týmto reštrikčným opatreniam zaniklo množstvo populárnych komiksových titulov (napríklad pokým v roku 1952 v USA vychádzalo približne 500 titulov, v roku 1955 ich bolo na trhu už len 300). Obmedzenia zároveň viedli k tematickej i tvorivej stagnácii komiksu.

Navzdory tomu, že „križiacke ťaženie“ proti zlu v komikse deštruktívne zasiahlo predovšetkým mainstreamový komiks, nemohlo mať v rámci celkového vývoja komiksu trvalejší úspech. Nebolo totiž možné vyhýbať sa v rámci umeleckej tvorby, akou sa komiks stáva, zobrazovaniu násilia či brutality. Fenomén agresivity je totiž jedným zo základných pilierov ľudskej kultúry. Násilie (aktívne alebo pasívne, telesné alebo duševné) je súčasťou nášho života. Z toho dôvodu je takmer nepredstaviteľné žiadať od umeleckého diela, aby sa týmto témam a motívom zámerne vyhýbalo, respektíve, aby sa príbehy, ktoré „rozpráva“, končili šťastne, potrestaním zla alebo jednoznačným morálnym ponaučením.

Reakciu proti umelo stabilizovanej morálke v komikse a prísny cenzorský normám sa v 60. rokoch 20. storočia stala vlna tzv. undergroundového komiksu, ktorá bola úzko nadviazaná na protivojnové študentské hnutie 60. ro-

Titulná strana komiksu *Lobovy militaristické Vánoce*

kov a hnutie hippies. Údajne jedným z prvých undergroundových autorov bol Robert Crumb a jeho práce **Fritz the Cat** a **Mr. Natural**. Crumb vo svojich komiksoch tvrdo útočí proti všetkým spoločenským tabu, jeho diela sú plné násilia a sexuálnej obscénosti, no nie samoúčelne. Autor týmto spôsobom poukazuje na zložitú otázku hodnoty ľudského života. Takmer všetci autori undergroundového komiksu vo svojej tvorbe atakujú tento neprirodzený, obmedzujúci a umelo nastolený stav predovšetkým pomocou antiestetickéj kresby, odhaľovania krutosti, násilia a rôznych temných stránok života. Podľa predstaviteľov undergroundového komiksu má umenie vraviť pravdu o ľuďoch a nimi obývanom svete. Napríklad priamo v umeleckom programe

komiksového undergroundu Ivan Brunetti tvrdí: „*Umělec by tě měl donutit hnusit si sám sebe i ty kolem sebe, tím jak tě vystavuje absurditě tohto světa a trapné pošetilosti lidského chování.*“ Výsledkom tejto výpovede majú byť satirické, úsmevné, hoci trpké a často kruté rozprávania vysmievajúc sa zo zobrazovanej skutočnosti. Autori by mali zachytávať realitu pomocou paraboly, alegorickej bájky obrátenej naruby, ktorej základom často býva fantastická fabula. Typickým príkladom takýchto komiksov môžu byť diela Lewisa Trondheima **Země tři úsměvů** (v origináli **Le Pays des Trois Sourires**), ktoré sú stripovým príbehom o svete sužovanom záhadným zemetrasením. Jeden z obyvateľov tohto imaginárneho priestoru, Maki, sa rozhodne ísť hľadať Bo-

ha, aby mu ten vysvetlil, čo sa to vlastne v ich svete deje. Maki Boha skutočne nájde, no iba jeho tretinu, ktorá sa podobá kope bolonských špagiet. Maki musí teda nájsť ďalšie, chýbajúce časti Boha. V závere sa však ukáže, že to bolo i tak zbytočné, pretože Boh nie je až taký mocný, ako sa na prvý pohľad zdalo, a všetko dopadne zle. Príbeh je plný krutého, absurdného a čierneho humoru, no Trondheim má aj zmysel pre hyperbolu a iróniu.

Na vlnu undergroundového komiksu neskôr nadväzuje tzv. alternatívny komiks. Aj v tomto type komiksu, v závislosti od jeho filozofie, dochádza k zobrazovaniu krutosti a zla, ktoré nás v reálnom svete obklopuje, pričom autori často využívajú spôsob jednoduchej, naivistickej kresby. Príkladom takéhoto typu komiksu môže byť dielo Arta Spiegelmana **Maus** (1977), v ktorom sa autor, okrem vzťahu k starnúcemu otcovi, vysporadúva aj s témou holokaustu.

Z hľadiska hodnotenia tohto obdobia vývoja komiksu je zaujímavé, že oficiálny zákaz zobrazovania zla v komiksoch vyvolal novú vlnu tvorby komiksov, ktoré naopak zlo na rovine vizuálnej, ale aj obsahovej výrazne preferovali a z funkčného hľadiska ho využívali na podporu svojej umeleckej výpovede.

Ďalšou témou, ktorá sa v komiksoch objavuje v 80. a hlavne 90. rokoch 20. storočia a bezprostredne sa dotýka tematizácie zla, je postkatastrofická alebo postapokalyptická vízia sveta. Komiksoví tvorcovia reagujú na globálne zbrojenie, politické napätie, hrozbu tretej svetovej vojny, ale aj znečisťovanie životného prostredia. Autori vykresľujú bezútešný svet budúcnosti, ktorý je nepriateľský voči človeku a je plný rôznych foriem zla. Ako príklad môžeme

uviesť trilógiu Enkiho Bilala **Jarmark nesmrtných**. Príbeh prvého dielu **Jarmark nesmrtných** (v origináli **La Foire Aux Immtels**) sa odohráva v Paríži roku 2023. Z Paríža sa stala samostatná mestská aglomerácia rozdelená na dve časti. Centrum mesta obýva spoločnosť privilegovaných na čele s mocnou armádou a vládnucou triedou. Druhá časť predstavuje mesto chudoby, degenerácie a špiny. Zlo v týchto komiksoch je priamo diktované prostredím, v ktorom postavy žijú. V týchto príbehoch by sme len veľmi ťažko našli výrazne pozitívneho jedinca a aj tí, ktorí bojujú proti zlu, nie sú dobrí. Napríklad v komikse **V ako Vendeta** (Moore-Lloyd, 1982–1988) hlavný hrdina síce bojuje proti režimu diktátorského Anglicka budúcnosti, no on sám na dosiahnutie svojich cieľov používa vraždy, komploty i teroristické útoky, podobne, ako to robia jeho protivníci. Možno povedať, že sa správa a koná tak, ako si to od neho vyžaduje čas, priestor a situácia. (V komikse **V ako Vendeta** sa po jadrovej vojne a následnej klimatickej katastrofe Anglicko ocitne v stave fašistickej diktatúry. Jej čelní predstavitelia odstránili akékoľvek prejavy kultúry. Divadlo, klasická hudba i literatúra boli zničené. Všetky menšiny a tí, ktorí sa odlišovali od „normálu“, boli vyhladení v koncentračných táboroch. Ostatní občania žijú pod neustálym dohľadom kamier a odpočúvacích zariadení. V tejto situácii sa objaví maskovaný muž, ktorý ako svoj pseudonym používa písmeno V a zaútočí proti všetkým pilierom tohto totalitného systému. Zničením všetkých prostriedkov, vďaka ktorým svet diktatúry fungoval, síce ľuďom prináša slobodu, ale zároveň aj chaos a anarchiu. Na záver komiksu však konštatuje: „V anarchii je i jiná cesta. // S anarchií ze sutin po-

vstáva nový život s obnovenou nadějí.“ Hoci postavu V možno na jednej strane chápať ako dobrodinca, ktorý i za cenu obetí prinavracia ľudstvu právo na sebaurčenie, na druhej strane sa však len málo líši od svojich nepriateľov, ktorí v Anglicku násilne nastolili totalitu. On v nej rovnako násilne nastoľuje slobodu.)

Podobnú negatívnu determináciu okolím môžeme nájsť aj v komiksoch Franka Millera, ktoré sú súčasťou cyklu **Sin City**. Príbehy týchto komiksov sa odohrávajú v súčasnosti (resp. v bližšie neurčenom čase, ktorý nie je veľmi odlišný od súčasnosti) a hriechne mesto plné zla v nich vystupuje takmer ako živá bytosť. Hrdinami Millerových komiksových príbehov sú zločinci, skrachovaní policajti, ktorí odhalia korupciu na najvyšších miestach, resp. mlčanlivé vrahyne, ktoré sa pomstia za vykonané príkorie. Svet Sin City je stelesnením zla a ľudia žijúci v priestore plnom zla sú a priori týmto zlom poznačení. Vďaka spôsobu rozprávania komiksu pomocou ich-formy recipient zreteľne sleduje pocity i myšlienkové pochody hlavnej postavy, a sám tak môže analyzovať prejavy zla, s ktorými sa postava v priestore hriechneho mesta stretáva, resp. ktoré sama spôsobuje. Napríklad v príbehu s nosným názvom **Sin City** (Frank Miller, 1992) sa psychopat Marv zoznámi s dievčinou Goldie. Na prvý pohľad sa do nej zaľúbi, no po spoločne strávenej noci ju nájde v posteli mŕtvu. Marv sa preto rozhodne vypátrať jej vraha, nie však preto, aby sa očistil od nespravodlivého obvinenia, ale preto, aby sa pomstil. Marvova cesta za pomstou však zákonite vedie cez nové a nové vraždy. Marvovi sa však brutalita nehnuší, naopak, stáva sa preňho zmyslom života. Marv je v podstate amorálny zločinec,

no ľudia a prostredie okolo neho sú omnoho horšie. Mesto Sin City tak de facto „núti“ svojich obyvateľov konať a správať sa proti pravidlám morálky.

Okrem postkatastrofických, futuristických a detektívnych príbehov môžeme negatívny vplyv prostredia nájsť aj v komiksoch žánru fantasy. Svet zobrazovaný v týchto príbehoch bol krutý a „*život muža nemal väčšiu váhu, než byla pádnost jeho paže s mečem*“ (Thomas-Smith, 2002, s. 10.). Typickým príkladom môžu byť komiksy o **Barbarovi Conanovi**. V časti **Strážci krypty** sa Conan dostáva do tajomného polorozpadnutého mesta. Ruiny múrov porastené burinou predstavujú nepríjemný a hrozivý priestor, ktorý zákonite musí skrývať nejaké zlo, ktorým je v tomto prípade obrovský jašter: „*Drak! To slovo mladý poutník často slyšával od té doby, co začal šlapat lidmi vydlážděné cesty... Ale byla to vždy jen legenda... Něco, čeho se bojí děti v nočním tichu... // Nikoli nestvůrny plaz dlouhý třicet stop, se zuby jako oštěpy a drápy podobným šavlí.*“ Conanovi sa podarí draka poraziť a pokračuje ďalej vo svojej prehliadke mesta.

Okrem zrúcanín mesta môžu mať v tomto komikse negatívny náboj aj priestory temného lesa, jaskyne, krypty, rôznych chrámov a hlbokých podzemí, v ktorých žijú dravé šelmy, obrovské pavúky, strašidelné netopiere a démoni, teda všetky bytosti predstavujúce zlo a v rámci príbehu ohrozujúce hlavnú postavu. Na zdôraznenie negatívneho, strašidelného vyznenia jednotlivých epizód autori v ich názvoch často zámerne používajú slová a výrazy evokujúce zlo a nebezpečenstvo: **Doupě běsích mužů; Soumrak šedivého boha; Dábelská křídla nad Shadizarem; Skrytý ve stínu; Záha-**

da strachu; Obyvatel temnot; Síf pavoučího boha a pod.

Ako je zrejme zo všetkých troch uvedených prípadov, negatívny vplyv priestoru môže byť jedným zo základných spôsobov, ktorými sa prejavuje v komikse motív zla, a zároveň je recipient na základe symboliky a náznakov obsiahnutých v danom priestore schopný dešifrovať negatívnu atmosféru deja (napr. strach, nebezpečenstvo alebo napätie), ktorú sa autor pokúša v rámci príbehu vytvoriť.

V súčasnom období, aj napriek cenzúre Úradu pre etiku v komikse, ktorého postavenie je už výrazne obmedzené, začínajú komiksoví autori pristupovať k motívu zla oveľa kreatívnejšie. Neobmedzujú sa už len na fabulu a priestor, respektíve bipolárne rozdelenie postáv na dobré a zlé, ale zhruba od polovice 80. rokov, no predovšetkým v 90. rokoch 20. storočia, po kríze kladných hrdinov (typu Superman, Batman, Spider-Man) autori zlo spracúvajú aj z hľadiska psychológie postáv a začínajú upúšťať od ich jednoznačného, monocharakterového zobrazovania. Snáď najvýraznejšie bol týmito zmenami poznačený Batman. Napríklad v sériách **Knightfall**, **Knightquest** a **Knightsend** (začali vychádzať v roku 1993) sa postava zvaná Bane pokúša zlikvidovať Batmana, čo sa jej napokon aj podarí, a Bruce Wayne skončí na invalidnom vozíčku. Úlohu temného, maskovaného strážcu zákona však preberá Jean Paul Valley, ktorý však neunesie váhu svojho poslanca a v boji proti gothamskému podsvetiu rozpúta vojnu plnú násilia a brutality, následkom čoho musí byť fyzicky zlikvidovaný pôvodným Batmanom, Bruceom Waynom. Rovnako aj v sérii **Návrat temného rytiera** (Frank Miller, 1986), v ktorej sa pojednáva o Batmanovom starnutí, je pôvodná

idea spravodlivého pomstiteľa výrazne spochybnená. Batman sa v tomto komikse stáva bezprostrednou príčinou Jokerovej smrti a na dosiahnutie svojich cieľov je ochotný postaviť sa na čelo sfanatizovaného davu tzv. mutantov. Odklon od pôvodnej, výlučne pozitívnej orientácie hrdinu spôsobil silnejšiu psychologizáciu postavy a prehĺbil umelecký podtext celého komiksu.

V komiksoch, ktoré vznikajú v ostatných dvadsiatich rokoch, sa prehodnocujú aj klasické opozičné vzťahy dobrých a zlých postáv, aj tieto vzťahy sa výrazne psychologizujú a problematizujú. Autori kladú dôraz na ich vnútornú motiváciu a štruktúru. V zásade však rozpor medzi kladnými a zápornými postavami vytvárajú dva základné typy opozície: postavy sú navzájom v pozícii **zrkadlových odrazov**. Dalo by sa povedať, že sú akýmiś obrátenými fyzickými alebo psychickými dvojníkmi. Typickým príkladom na takúto opozíciu je vzťah Batman – Joker. Batman i Joker sú rovnako determinovaní svojou minulosťou. Batmana „profesionálne“ ovplyvnila vražda jeho rodičov, ktorej bol svedkom. Jokerovu premenu zas spôsobila smrť tehotnej manželky, neúspech v práci a nehoda v chemickom laboratóriu, ktoré z neho urobili vraždiaceho klauna. Batman a Joker sú si až zarážajúco blízki. De facto vytvárajú svoj negatívny obraz, takže nielen že sa na seba istým spôsobom psychicky podobajú, ale sú na sebe navzájom závislí. V komikse **Batman – Kameňák** sa na záver príbehu medzi Batmanom a Jokerom odohrá rozhovor týkajúci sa práve problému ich vzájomnej závislosti. Joker: „*No? Na čo čakáš? Postrelil jsem bezbrannou holku. Terorizoval jsem starce. Tak proč se do mně nepustíš a nesklidiš bouřlivý potlesk veřejnosti?*“ Batman: „*Protože tě zatknou*

podle předpisů... a protože nechci. Chápeš? Já tě nechci zranit. Já nechci, abychom se nakonec navzájem zabili... ale už nám oběma docházejí jiné možnosti... a oba to víme. Třeba to bude záviset na dnešku. Třeba je to naše poslední příležitost k tomu, abychom dali do pořádku všechno to prokleté zvířetví mezi námi. Jestli ti to nedojde, tak zůstaneme zamčení v tomhle klubu sebevrahů. Obadva, až do smrti. Ale nemusí to tak skončit. Nevím, co vykořejilo tvůj život, ale kdo to ví? Možná, že jsem u toho byl? Možná ti mohu pomoci? Mohli bychom na tom společně pracovat. Pomohl bych ti spátky mezi lidmi. Už to nebudeš muset hrát na ostří nože. Už nebudeš sám. Nemusíme se navzájem zabít. Tak, co ty na to?" Joker: „Je mi to líto... Ale přišel jsi příliš, příliš pozdě. Hahaha. Víš, tahle situace je srandovní... Připomína mi jeden vtip..." (Morre – Bolland, 1997). Koniec príbehu a Jokerov vtip prináša oslobodzujúci, katarzný smiech oboch postáv, ktorý ich zbližuje.

Zápornú a kladnú postavu od seba odlišujú obrovské disproporcie prechádzajúce do absolútnych, nezlučiteľných protikladov, podobne, ako je to napríklad v prípade dvojice Superman – Lex Luthor. Na rozdiel od Batmana a Jokera medzi Supermanom a jeho protivníkom Lexom Luthorom sú takmer priepastné rozdiely, prejavujúce sa napríklad v sociálnom postavení, charaktere či predispozíciách: Clark Kent, alias Superman, vyrastal na farme a pracuje ako obyčajný novinár, zatiaľ čo Luthor je miliónárom. Superman, ako sme už naznačili, je predstaviteľom absolútne kladnej postavy, no v Luthorovi sa zas stretávajú všetky negatíva. Superman je bytosťou obdarenou nadpozemskými možnosťami (hoci v ostatnom čase už nie je nezraniteľný a je dokonca

smrteľný), Luthor je len obyčajným človekom postihnutým rakovinou. Medzi Supermanom a Lexom Luthorom je neprekonateľný rozpor. Napr. v časti **Superman: Lex Luthor triumfuje** Superman vďaka červenému kryptonitu stráca svoju silu a Luthor naňho fyzicky zaútočí. Na Supermanovu otázku, prečo to robí, odpovedá: „*Pohľadom tebou i všetkým tým, čo predstavuješ!*“

V tom istom čase, keď sa z psychologického hľadiska v komiksoch komplikujú vzťahy medzi odvekými nepriateľmi, sa do popredia dostávajú aj postavy solitérov, ktorých správanie a konanie je v zámernom protirečení k celospoločensky akceptovaným morálnym normám a hodnotám, respektíve ich vystupovanie nie je možné hodnotiť na základe akýchkoľvek morálnych kritérií, pretože pravidlá morálky určujú oni sami. Takou postavou je napríklad **Sudca Dredd**, ktorý v kumulovanej funkcii policajta, sudcu i kata pôsobí v Mega City One. Dredd je stelesnením slepej spravodlivosti, ktorá nepozná zľutovanie, a jeho konanie a zmysel pre právo sú často hyperbolizované do absurdnosti, ako napríklad v prípade, keď zastrelí Santa Clausa, ktorý prináša do Mega City vianočné darčeky, ale odmietne sa Dreddovi identifikovať. Do kategórie antihrdinov, ktorí stoja nad pravidlami morálky, no zároveň zosobňujú istý svojský typ spravodlivosti, možno zaradiť napríklad aj potulného kazateľa **Prechera** či pomstiteľa **Punishera**.

Iným príkladom antihrdinu je **Lobo**. Lobov svet je miesto, v ktorom nie je núdza o mŕtvolu a kúsky roztrhaných tiel. Tieto javy v podstate vytvárajú neodmysliteľnú dekoráciu vizuálnej stránky tohto komiksu. Nájomný vrah a lovcovia ľudí Lobo totiž zabíja takmer

každého, koho stretne. Brutalita komiksov o Lobovi je vybudovaná aj na čiernom humore a drastickými motívmi zla autori vytvárajú priestor absurdity, v ktorej karikujú rozličné populárne postavy (reálne aj nereálne), prípadne sa vysmieávajú rôznym módnym ideám. Z hľadiska tematizácie zla a jeho konfrontácie s klasickými symbolmi dobra je zaujímavý komiks **Lobovy militaristické Vánoce**, v ktorom sa Lobo na objednávku veľkonočného kráľika vyberie na trestnú výpravu proti Santa Clausovi. Živý symbol Vianoc však nie je taký, ako sa ľuďom na prvý pohľad javí. Pravý Santa Claus, alias Kris „Dr-tič“ Kringle je medzinárodne hľadaný terorista, ktorý vládne vo svojom nedobytnom vojenskom bunkri na severe a na verejnosti si udržiava pozitívny imidž vďaka každoročnej charitatívnej akcii – 24. decembra. V rámci svojho „lovu“ na Santa Clausa sa Lobo prestríeľa cez jeho ochranku, až sa napokon stretne so samotným Santom a podľa očakávaného scenára zvíťazí. Na komiksových stránkach popisujúcich Lobovu cestu k Santa Clausovi sú s istou dávkou vizuálnej hyperboly zobrazované odtrhnuté hlavy elfov, ich rozstriekané telá a zohyzené mŕtvolky. Obrazová a textová brutalita a agresivita komiksu však nie je samoúčelná. Autori ňou dosahujú už spomínanú ironizáciu klasického komiksu, pričom výdatne využívajú prvky čierneho humoru a paródie. Lobo si počas vraždenia pospevuje vlastné variácie kolied: „*Vánoce, Vánoce přicházejí... Střílejte, přátelé! Vánoce, Vánoce přicházejí, chciplé a veselé.*“ Postava Loba sa svojou glorifikáciou zla stavia proti všetkým pravidlám morálky. Búri sa proti základným zásadám klasických, tzv. hrdinských komiksov tým, že ich ironizuje a paroduje. Zároveň odhaľuje pá-

tos a naivitu „starých“ hrdinov a otvára cestu hrdinom novej generácie. Zlo sa v príbehoch o Lobovi stáva základným konštrukčným prvkom príbehu. Keďže postava Loba je oproti ostatným komiksovým postavám, ktoré stelesňujú zlo, vysunutá do prvého plánu, zdá sa, že celý komiks hovorí iba o zle, že zobrazovanie zla tu funguje len samo pre seba. Takáto domnienka je však veľmi povrchná a po dôkladnejšej analýze komiksu sa ukáže, že zlo sa okrem iného stáva aj prostriedkom na vyjadrenie často pomerne závažnejších umeleckých posolstiev a Lobo predstavuje absolútnu dekompozíciu klasického mýtu o hrdinovi.

ZÁVER

Uvedený prehľad využívania motívov zla v komikse nie je a ani nemôže byť úplný. Nepochybne by z hľadiska skúmania tejto problematiky bolo zaujímavé pozastaviť sa pri fenoméne časopisu **Métal Hurlant** a pri tvorbe s ním spojených autorov (napr. Paula Gillona, Richarda Corbena a Jeana Girauda, alias Moebia), takisto by bolo podnetné povšimnúť si tvorbu J. C. Foresta ako tvorcu prvého európskeho erotického komiksu alebo prevratné dielo **Watchmen** (Alan Moore – Dave Gibbons, 1986-1987), respektíve v rámci alternatívneho komiksu sa upriamiť aj na tzv. anarchistický komiks, prípadne iné odnože nekomerčného komiksu. Žiaľ, skúmaná problematika je natoľko široká, že sme sa museli upriamiť len na najvýraznejšie medzníky vývoja komiksu v závislosti od zobrazovania zla v tomto médiu. No napriek tomu stručnému prehľadu vývinu komiksu vo vzťahu k zobrazovaniu témy zla sa nám ukázalo, že motívy zla môžu byť

v komiksoch kódované niekoľkými spôsobmi:

1. Ako súčasť fabuly, napríklad v podobe smrti niektorej z postáv.

2. Ako súčasť priestoru, v ktorom sa príbeh odohráva a ktorý determinuje fabulu i konanie postáv. S takýmto kódovaním motívu zla sa môžeme stretnúť napríklad v spomínaných postkatastroficko-futuristických komiksoch, v detektívnych komiksoch typu Sin City, ale aj vo fantastických komiksoch meča & mágie.

3. Ako základná charakterová vlastnosť jednej z postáv, pomocou ktorej sa zvyrazňujú kladné vlastnosti inej postavy alebo naopak, poukazuje sa na absurdnosť mravného idealizmu.

Motívy zla sú neodmysliteľnou súčasťou komiksu ako jeden z možných konštrukčných prvkov príbehu, respektíve komiksovej výpovede, podobne ako v iných druhoch umenia. Akékoľvek umelé zásahy do prirodzene vybudovaného systému sa v priebehu vývoja komiksu ukázali ako kontraproduktívne. Na jednej strane totiž spôsobili úpadok umeleckej úrovne komiksu a na druhej strane zas vyvolali opačnú reakciu v podobe vzniku komiksov s oveľa výraznejším zastúpením motívov zla.

LITERATÚRA

BIREK, Wojciech: Anatomia komiksu. Postacie towarzyszące. In: Komiks. 2/1994, s. 1 a 49.
GIFFEN, Keith – GRANT, Alan – BISLEY, Simon: Lobovy militaristické Vánoce. CREW. Comics. 16/2006, s. 19 – 64.

KLIMEŠ, Radim: Sin City – Město hřichu. <http://comics.cz/recenze/sincity000410.html>

MOORE, Alan – LLOYD, David: V ako Vendeta. Brno: BB/art a CREW s. r. o. ISBN 80-7341-690-5.

MOORE, Alan – BOLLAND, Brian.: Batman – Kameňák. CREW. Comics magazín. 5, I, 1997, s. 78 – 79.

ORDWAY, Jerry – JANKE, Dennis: Lex Luthor Triumfuje. In: Superman. TM-Semic, 11/1992, s. 28 – 49.

SADLOŇ, Dušan: Z dejín komiksového umenia. 3/6. Z bahnské hnušy až k vrcholom umenia. Dotyky, 2 -3, XII, 2000, s. 18 – 21.

SZYŁAK, Jerzy.: Komiks. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2000. ISBN 83-7006-890-1.

THOMAS, Roy – SMITH, Barry: Conanův příchod. In: Barbar Conan. Comicové legendy. Praha: Netopejř, Crew s. r. o., 2002, s. 10 – 29. ISBN 80-86096-60-2.

THOMAS, Roy – SMITH, Barry: Strážci krypty. In: Barbar Conan. Comicové legendy. Praha: Netopejř, Crew s. r. o., 2002, s. 151 – 169. ISBN 80-86096-60-2.

VEVERKA, Vladimír: Kterak comics przní nevinné. CREW. Comicový magazín. 9, II, 1998, s. 6 – 7.

WAGNER, John – GRANT, Alan – BISLEY, Simon: Příběh (po)vánoční. Crew. Comics magazin. 2, I, 1997, s. 19 – 24.

O zmysluplnosti

Pre deti napísala len dve knihy: Svetník s holubičkou a Kľúč od každých dverí. Moderná literatúra pre deti je však bez nich nemysliteľná. Nie je to dané len ich sugestívnym poetologickým výrazom blízky jej rozprávkovému ideálu, ale predovšetkým ich posolstvom. Odkazom doloženým životom poetky, ktorá v čase kompromisov, ohýbaní chrbtov, tlieskaní a pritakávaní zlu a nespravodlivosti dokázala žiť so vztyčenou hlavou. Reč je o Zlate Solivajsovej, výnimočnom zjave slovenskej modernej literatúry. Jej významné životné výrobie je dôvodom opäť si pripomenúť hodnoty, bez ktorých život a jeho umelecká stopa nemá zmysel.

(O.S.)

PETER GAJDOŠÍK

Zverinec na siedmom poschodí

Bratislava, Slovart, 2006. Il. Luboslav Pafo. 87 s.

Najnovšie výskumy detského čítania odhalili jednu zaujímavú skutočnosť – zvieracia tematika (popri téme dobrodružstva) je zrejme najväčším lákadlom priťahujúcim dieťa ku knihe. V tejto súvislosti triafa Zverinec na siedmom poschodí od Petra Gajdošíka do čierneho. Na hodnotenie knižky ako naozaj dobrej by však samotná tematika zverinca nestačila; veď nie je ani prvou a ani zďaleka nie poslednou, ktorá sa na vlnu obľúbenosti zvierat vezie.

V kontexte detského publika dobrá téma ešte kvalitu diela nezaručuje – to by bolo naozaj primálo. Kvalita detskej literatúry totiž potrebuje aj tú „rakúsovskú“ disproporčnosť v zameraní témy. Potrebuje problém.

Gajdošíkov príbeh je postavený na realite života bežnej panelákovkej rodiny na sídlisku Rúbanisko, ktorá sa rozrastie o nového člena – dievčatko Dominiku, pričom problémový plán sa konštruje na fakte poskytovania prístrešku vždy novému zvieraťu, ktoré do stiesneného prostredia trojizbového bytu akosi nikdy nezapadne (mravce, pes, mačka, krava, slimáky, opica, korytnačka, chameleon, prasiatko, papagáj a ryby). Aj z toho dôvodu znie úplný názov knižky (vrátane didakticko-parodického podtitulu) Zverinec na siedmom poschodí alebo X dôvodov, prečo nechovať zvieratká v byte.

Najočividnejší a pre dieťa najčitateľnejší problém spočíva v trampotách mladej rodiny, ktorá sa musí na najvyššom poschodí sídliskového bytového domu popasovať s neraz neobyčajnými potrebami nových „nájomníkov“, v ktorých ich maličká dcéra nachádza zaľúbenie. Uvedená problémová línia teda nadbieha najmä detskému čitateľovi, pričom sama osebe ešte nie je zárukou dobrého textu. Za humornými scénami a situačnou komikou sa však objavuje aj vážnejšia informácia, ktorá cez to „detské“ –

hlavne v spätosti s hľadiskom dospelých – presvítá.

Pôvodne dvojčlenná rodina teda žije na sídlisku Rúbanisko. Po príchode nového člena, malej Dominiky, „*tatinova radosť akoby odplašila prázdnotu sídliska, na ktorom chýbali košaté stromy, čo vyrúbali, keď sa tam stavalo*“. Základná bunka spoločnosti je teda v príbehu typom panelákovkej rodiny, ktorej život sa odohráva v nič nehovoriacich priestoroch betónu. Živočíšna ríša, ktorej zástupcovia si na siedmom poschodí postupne podávajú kľučku, je už svojou podstatou v tomto umelom civilizovanom svete vnímaná ako nadbytočná, cudzorodá a cez svoje živočíšne prejavy de facto problematická. Situovanie obytného priestoru hlavných hrdinov (mamky, tatka a Dominiky) v bytovom dome na siedmom poschodí je tiež výrečné. Byty v panelákoch sú akýmisi živými sídliskovými bunkami, organizmami, v ktorých musí život prebiehať podľa určitých pravidiel, ak má byť spolužitie v stiesnených pomeroch aj pre ostatných susedov znesiteľné a prijateľné. Na fakte disharmónie a porušovania pravidiel Dominikinej rodiny vo vzťahu k ostatným obyvateľom paneláka (z dôvodu jej lásky k zvieratám) je postavený celý príbehový konflikt. Mierne zosmiešňujúca charakterová kresba najbližších susedov – starého pána Zliepaného, bývajúceho v byte oproti, a rovnako starej susedky Gustušnej, obývajúcej byt pod inkriminovaným siedmym podlažím – je tiež ukázkou dennodennej reality života starých ľudí – sídliskových solitérov odsúdených na samotu. Karikujúci postup v stvárnení postáv susedov P. Gajdošík uplatnil tak v ich „modelových“ vzorcoch podráždeného správania, ako aj v ich samotnom pomenovaní formou nomen omen. Zliepaný je prototypom rigorózneho človeka zlepeného z rôznych sliediacich taktík osamelých starých ľudí; Gustušná je zas odsúdená počúvať a zachytávať zvukové priesaky (napr. i v spánku) od susedov zhora. Napriek zhovievavej komike však obidva uvedené susedské prípady vystihujú aj súčasný trend osamelosti starých ľudí stratených v sídliskových džungliach, pre

ktorých je vyhrážanie sa úradmi či volanie policajných hliadok na neposlušných susedov niekedy jedinou formou volania o pomoc, saturujúcou aj túžbu po rešpekte a uznaní vlastnej ceny.

Súčasnoscť, aktuálnosť a životnosť textu je podporená aj samotným motívom *zverinca*, ktorý je nielen recepčnou oporou vo vzťahu k detskému čitateľovi, ale zároveň môže byť vnímaný aj ako alúzia na neosobné a odludštené vzťahy na sídlisku; rovnako sa však naň cez optiku dospelých môže nazerať ako na didaktizujúce hodnotenie správania detí, pripisujúce im nezriedka atribúty zvierat – byť pomalý ako slimák, opakovať ako papagáj, byť ticho ako ryba, skákať ako opica, meniť názory ako chameleón farby atď.

Detský čitateľ si vo *Zverinci* na siedmom poschodí nachádza aj seba vlastné recepčné opory. Okrem už naznačenej tematiky, je to aj živý detský jazyk, otvorený, takmer zo života odpozeraný situačný humor, ozvlášťňujúce citoslovčia, ako aj autentické a spontánne rodičovské reakcie okorenené aj šťavnatými expresívmi.

V súvislosti s Gajdošíkovým autorským štýlom treba oceniť najmä jeho „záľubu“ vo využívaní frazém v priamej reči postáv, ktoré jeho idiolektu dodávajú punc špecifickosti, jedinečnosti a nápaditosti vo vyjadrovaní. Oceňujeme to hlavne preto, lebo týmto spôsobom didakticky nevťieravo, a pritom umelecky pretláča do povedomia detí mladšieho školského veku ustálené slovné spojenia, ktorým bežne nezriedka nerozumejú a ktorých deficit v používaní sa tiež dlhodobo pociťuje nielen v školskej praxi na 1. stupni základných škôl, ale často aj v každodennej medzifudskej komunikácii. Máme na mysli idiomy ako *liezť na nervy*, *rozviazať jazyk*, *robiť si z niekoho dobrý deň*, *dať/nedať si niečo za klobúk*, *otravovať život atď.* V niektorých prípadoch ide autor aj ďalej a vytvára vtipnú nadstavbu aj samotným frazémam, ako napr. *prehovoriť do vtácej duše*.

S obsahovou pestrosťou korešponduje aj kompozičná premyslenosť; jednotlivé kapitoly sú tenzívno-detenzívne uzavreté a ucelenosť sa premietla aj do architektóniky die-

la v rámcovom, akoby kruhovom postupe východiskovej scény narodenia dieťaťa. Kým v prvej kapitole sa narodila Dominika a od hlučného radostného „otcovského“ výkriku susedia v panike vo svojich domácnostiach zazmätali (Gustušná od ľaku rozbila vajíčko, Zliepaný si namiesto cukru nasypal do čaju lyžičku soli), v záverečnej kapitole sa – obdobne – v rodine narodilo ďalšie dieťa (chlapec), pričom nečakaná hlučná radosť otca opätovne viedla k zmätkom u susedovcov (Gustušnej spadli palacinky s džemom na župan, Zliepaný si namiesto cukru nasypal do čaju dve lyžičky čierneho korenia).

Škoda, že živému jazyku autora urobila medvediu službu nedôsledná jazyková úprava textu, diakritické nepozornosti, ako aj výrazy mimo okruhu kodifikovanej spisovnej slovenčiny (spáva *nemoc*, dievčatká sa nemôžu túlať *samé*, *prehlásenie*, vrchnák z *krabice*, *knedlík*). Čerešničkou na torte je potom tirážny údaj s jazykovým *reaktorom*...

Kde textu na jednej strane odobrali kúsok lesku jazykové zakopnutia, na druhej

SASA ŠVOLÍKOVÁ / V. Šikulová:
To mlieko má horúčku

strane mu pridali ilustrácie Luboslava Paľa. Hoci čiernobiele, no predsa pútavé kresby svojskou interpretáciou dopĺňajú príbeh, a tak ho dotvárajú nielen po stránke výtvarnej, ale aj humornej.

Ak by sme chceli záverečným slovom sumárne zaokrúhliť naše zhodnotenie príbehu, môžeme skonštatovať, že Zverincom na siedmom poschodí od *Petra Gajdošika* sa trh slovenskej detskej knihy rozrástol o ďalší dobrý titul. Dobrý nielen preto, že zachytáva autentické dieťa (s jeho muchami), ale aj preto, že riešením medziľudských vzťahov postihuje aj aspekt dospelých. A literatúra pre deti, ako hovorí K. Čukovskij, je dobrá iba vtedy, ak je zároveň aj literatúrou pre dospelých...

RADOSLAV RUSŇÁK

BIBIÁNA HLEBOVÁ

Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením

Prešov, PF Prešovskej Univerzity 2006. 179 s.

Publikácia Bibiány Hlebovej má podtitul *Príručka pre asistenta učiteľa*. Vysvetlením tohto zamerania je fakt, že vysokoškolské učebné texty vznikli ako súčasť riešenia štátnej objednávky na PF Prešovskej univerzity v Prešove a jej výsledkom má byť zvyšovanie úrovne socializácie rómskej komunity prostredníctvom systémov vzdelávania sociálnych a misijných pracovníkov a asistentov učiteľov. Túto okolnosť je dôležité uviesť ako motiváciu a genézu k vzniku predstavovaných skrípt. Požiadavka integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže vyvoláva potrebu konkretizovať miesto rómskych asistentov učiteľov v tomto procese a vymedziť kľúčové kompetencie ich vzdelávania ako študentov bakalárskeho štúdia. Od ich budúceho pôsobenia sa očakáva, že budú nápomocní rómskym žiakom a ich učiteľom

v predškolských zariadeniach, základných školách i špeciálnych základných školách vo výchovno-vzdelávacom procese aj v mimoškolskej činnosti žiakov. Skriptá vychádzajú z aktuálnych jazykovedných, literárnovedných a didaktických materiálov a môžu pomáhať pri zdokonaľovaní čitateľskej, jazykovej a komunikačnej gramotnosti a kompetencie v slovenskom jazyku. Študenti si na ich základe prostredníctvom interpretácií literárnych textov môžu osvojiť spisovný slovenský jazykový systém, získať adekvátnu čitateľskú gramotnosť a aktívne používať slovenský jazyk nielen ako prostriedok bežnej spoločenskej komunikácie, ale aj vo svojom ďalšom štúdiu.

Skriptá pozostávajú zo štyroch kapitol. Prvá z nich má teoretický charakter a vychádza z teórie literárnej a didaktickej komunikácie Viliama Oberta. Autorka tu na niekoľkých stranách zhrnula princípy komunikácie, upresnila význam termínov sprevádzajúcich čítanie s porozumením. Pozornosť tiež venovala komunikačným zručnostiam a metódam, ktoré súvisia s príjmom literárnych textov. Nasledujúce tri kapitoly majú praktický charakter. Autorka v nich zrozumiteľne priblížila základné poznatky z teórie literatúry. Stručnú charakteristiku žánrov sprevádzajú konkrétne ukážky. Pri ich voľbe vychádzala z ľudovej slovesnosti (piesne, balady, rozprávky, povesti, detský folklór...), z tzv. zlatého fondu slovenskej detskej literatúry (Podjavorinská, Hronský, Hranko, Feldek, Bendová, Ďuričková, Jarunková, Gašparová, Zamarovský, Hevier, Moravčík, Rúfus a iní) a vhodne zakomponovala aj tvorbu rómskej autorky Eleny Lackovej či Daniely Hivešovej-Šilanovej. V istom zmysle možno preto uvedené skriptá považovať aj za antológiu slovenskej literatúry a návrh výberového čítania pre mladší školský vek. Ambície autorky však boli širšie. Dôkazom toho je posledná kapitola, ktorá obsahuje desať pracovných listov. Každý z nich sa začína literárnou ukážkou, na ňu nadväzujú námety na rozvíjanie komunikačných situácií v integrácii zložiek slovenského jazyka, slohu a literatúry. Tvorivé aktivity sú naozaj rozmanité,

vyskytuje sa napr. role play, brainstorming, brainwriting, úlohy rozvíjajúce konvergentné i divergentné myslenie. Široké spektrum úloh je zárukou udržania pozornosti, návodom na aktívne vedenie dialógu medzi učiteľom a žiakom. Súčasťou skriptu je aj slovníček vysvetľujúci neznáme výrazy (nárečové, odborné, cudzie slová) a tzv. čitateľské minimum, čiže odporúčané čítanie pre študentov – asistentov učiteľov.

Vysokoškolské skriptá Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením sú síce pôvodne určené na štúdium asistentov učiteľov, ale určite poslúžia ako študijný materiál aj ostatným adeptom, ktorí študujú slovenský jazyk a literatúru a disciplíny s tým súvisiace.

EVA VITÉZOVÁ

Poletíme za dúhou 2

Poviedky pre deti

Bratislava, Perfekt 2006. Il. Katarína Slaninková a deti zo základných škôl a detských domovov. 151 s.

To, čo spája renomovaných i začínajúcich spisovateľov, ktorých poviedky sa dostali do zborníka s názvom *Poletíme za dúhou 2*, je, že sa svojou poviedkou prihlásili do druhého ročníka Literárnej súťaže o pôvodnú poviedku pre deti, ktorú vypísalo vydavateľstvo Perfekt. Snahou tejto súťaže je okrem iného stimulovať autorov, aby poviedky pre deti, ktoré sú v súčasnej literárnej tvorbe nedostatkovým žánrom, vôbec písali, a pomohli sa tak deťom pozrieť na svet, ale aj dospelým pozrieť sa na svet detí.

Publikácia nadväzuje na zborník *Poletíme za dúhou. Poviedky pre deti a mládež* z prvého ročníka. V prvom ročníku porota udelila hlavnú cenu – Cenu dieťaťa – za poviedku *Psy* Jane Bodnárovej. Problém šikanovania, s ktorým sa hlavný hrdina tohto príbehu snaží vyrovnávať, sa viackrát

objavil aj v ocenených prácach druhého ročníka.

V dvadsiatich dvoch poviedkach *Poletíme za dúhou 2* sa mladému čitateľovi predkladajú texty, v ktorých sa autori na rôznej umeleckej úrovni pokúšajú nazrieť do detského prežívania naliehavých problémov dneška. Vo víťaznej práci autorky Gabriely Majtaníkovej sa zraží negatívny vplyv doby na medziľudské vzťahy. Hlavný hrdina sa tu cez prázdniny za trest dostáva k starému otcovi na lazy a po počiatočnom vzdore sa napokon akoby vnútorne „očisťuje“.

Závažný problém, ktorý predstavuje už spomínané šikanovanie, v autenticky dôveryhodnej výpovedi 11-ročného Oskara, vykreslil v poviedke *Keď anjel mlčí* Roman Brat (Cena Združenia korytnačky). Oskara tu v predstavách sprevádza fiktívna postava anjela, tomu dôveruje a žaluje sa zo svojich trápení. Problém šikanovania je prítomný i vo vnútornom monológu chlapca z poviedky Michala Jedináka *Malý Robinson* (Čestné uznanie). Ten sa okrem týrania a posmeškov spolužiakov snaží vyrovnávať aj s otázkou klamstva zo strany rodičov, ktorí ho vo výchove neuvážene používajú. Tým strácajú dôveru vlastného syna a netušia, že za jeho zhoršeným prospechom sa skrýva závažný problém. Podobne ako on aj hlavný hrdina poviedky *Pod perinou zázrakov* autora Miloša Ferka nachádza záchranu pred šikanovaním v úteku do sveta fantázie a predstáv, v ktorom sa realita spája s predstavami vyvolanými obľúbenou knihou (Alica v krajine zázrakov, Robinson). V druhom prípade si chlapec zároveň vytvára miesto, kam uniká zo „zlého“ sveta (zázračná perina) a kde sa cíti bezpečne.

Rómska štvrtáčka Vanesa vyrastajúca v detskom domove si v rozprávaní Dagmar Pokornej *Slnečnicová mama* (Cena Protidrogového fondu) metaforicky vytvára toto pomenovanie pre povolanie „tety vychovávateľky“ a vyjadruje túžbu stať sa v dospelosti tiež takouto „slnečnicovou mamou“. V poviedke Vladimíra Hanuliaka *Bunker* (Cena vydavateľstva Perfekt) je rasová inakosť prekonaná priateľstvom chlapca, ktorý

prichádza do nového kolektívu, pričom s rómskym chlapcom Fedorom ho spája túžba po priateľstve. Rodičom „nerómskeho“ chlapca toto priateľstvo neprekáža, pretože kvôli pracovnej zaneprázdnenosti o ňom vôbec nevedia.

Problematike intolerancie sa vo svojich poviedkach venujú Elena Antalová (*Jasmína*), Katarína Bajzíkova (*To zvládnem*), Saša Broadhurst-Petrovická (*Zázraky sa dejú*) a čiastočne i Mária Zaymusová-Vavrová (*Super Star*). V prípade autistky Jasmíny, ale aj v prípade bábiky s vytrhnutými vlasmi sa autori na profesionálne rôznej úrovni snažia načrtnúť líniu vedúcu k prekonávaniu týchto rozdielov.

Túžba po priateľstve je ďalšou témou, po ktorej siahli autori súťažných poviedok. Chlapec Belo sa v poviedke Simony Rezníckovej *Belo a papagáj* (Cena časopisu Fífik) snaží prekonať samotu použitím čarovného klobúka; prašískriatok *Celestín* z rovnomenného príbehu Petra Karpinského nachádza pomoc v boji s armádou švábov u nových priateľov; počiatočný vzdor zo sfahovania vzbudzuje v hrdinke poviedky *Domov* od Radovany Jágrikovej najmä strata najlepšej kamarátky Terezy a prekonať ho pomáha okrem iného i náznak rodiačeho sa nového priateľstva.

V poviedkach *Malé veľké veci* (Mirka Čibenkova-Nvotová, Čestné uznanie), *Rozprávka o starej mame* (Katarína Červenáková), *Bezhlavý pes* (Marta Hlušiková) a *Slávik a ruža* (Michal Grondžák Milly) sa v rôznych polohách tematizuje vzťah detí k ich starým rodičom a v poslednej poviedke vzťah detí zo sídliska k starej panej, ktorá „...mala vždy dobrú náladu a čas...“, a i keď nebola rodinou nikomu z tamojších obyvateľov, pre všetkých bola „babičkou“.

Problematicu rodiny s nevlastným otcom a v nefahkej finančnej situácii naznačuje vo svojom príbehu *Prorok Damian* Ján Beňo. Prvú lásku, ale aj pohľad spoločnosti na bezdomovcov prináša Ivan Popovič (*Leto plné zázrakov*, Čestné uznanie); náznak drogovej problematiky ako nástrahy číhajúcej pri riešení problémových situácií sa mihuje v pozadí sujetu poviedky *Papco* od Jaroslava

Rezníka; Peter Glocko (*Kde sa otáčajú vlaky*, Čestné uznanie) prichádza s vážnym problémom, ktorý v rodine spôsobuje alkoholizmus otca, a napokon environmentálny odkaz sa zrači v poviedke s prvkami sci-fi a paródie *Tatranský park* od Lucie Vážanovej (Cena časopisu QUARK).

Vo viacerých poviedkach ide naozaj o nesentimentálny ponor do psychiky súčasného dieťaťa, ktoré sa svojky vyrovnáva so zložitými životnými situáciami. S ich prežívaním sa len málokedy zdôveruje dospelému, a tak rodičia o existencii vážnych problémov v živote svojho vlastného dieťaťa častokrát ani len netušia. Azda aj prostredníctvom literárne stvárných príbehov sa môže dieťaťu odкрыť možnosť prijateľného riešenia jeho vlastných, reálnych problémov.

Texty knihy kultivovane dopĺňajú ilustrácie Kataríny Slaninkovej a detí zo základných škôl a detských domovov.

ANNA LAZUROVÁ

Vplyv globalizácie na mediálnu kultúru

Zborník. Editorka Marta Žilková.

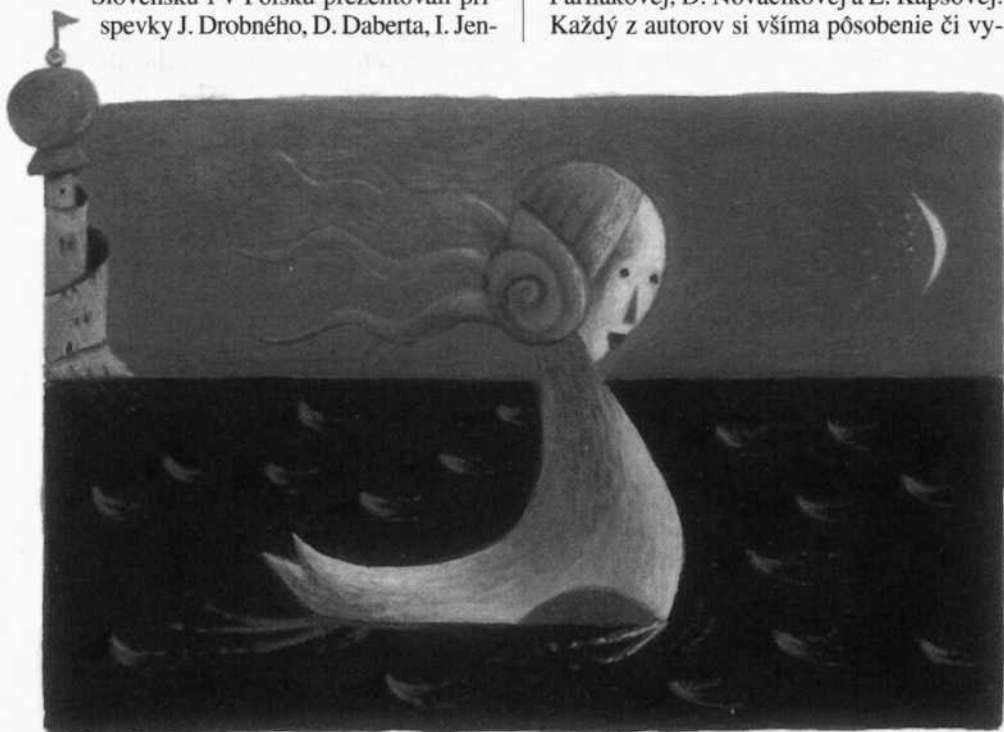
Nitra, Filozofická fakulta UKF 2006, 384 s.

Najnovší produkt Ústavu jazykovej a literárnej komunikácie Filozofickej fakulty UKF v Nitre sa nazýva *Vplyv globalizácie na mediálnu kultúru* a zaujímavý je tým, že odbornej verejnosti ponúka možnosť konfrontácie viacerých pohľadov na problematiku médií. Prvý z jeho ôsmich okruhov – *Globalizačné tendencie v elektronických a printových médiách* – obsahuje príspevky M. Žilkovej, B. Ondrašíka, V. Hochelovej, S. Struhárovej a D. Daberta (Poľsko). Autori sa v ňom venujú problémom verejnoprávnosti médií, mapujú najnovšie trendy v mediálnej kultúre na Slovensku a v Poľsku. Kapitulu *Rozhlasová tvorba (drama-*

tická a hudobná) a jej žánrové presahy obohatili praktici i teoretici rozhlasovej tvorby (B. Panáková, D. Podmaková, Š. Timko, D. Inšitorisová, D. Hevier, T. Kusá, Z. Kláčanská a M. Koreňová). Slovenská rozhlasová tvorba sa môže hrdiť nejedným medzinárodným ocenením (priložené CD s nahrávkami tvorí súčasť zborníka), no v každom autorskom príspevku cítiť obavy o budúcnosť kvalitnej rozhlasovej tvorby, ktorú vytláča komercializácia a nedostatočný záujem mladých tvorcov o tieto žánre. Do časti *Jazyk elektronických médií* prispeli K. Regendová (Česko), A. Mitrová, M. Bugárová, P. Odaloš, M. Valentová a E. Gromová. Autori sledovali túto oblasť cez rôzne jazykové roviny, všímali si úroveň prekladu v mediálnej komunikácii a priblížili pojem „jazyk médií“ v zmysle marketingovej aktivity žurnalistov. Príspevky v štvrtej tematickej skupine sú venované stavu a poslaniu kresťanských médií. Špecifickú problematiku kresťanského vysielania na Slovensku i v Poľsku prezentovali príspevky J. Drobného, D. Daberta, I. Jen-

ču, A. Piatrovej a L. Baloga. Autori definovali úlohy náboženského vysielania, venovali sa problematike výtvarného umenia v kresťanských médiách a aj fenoménu gospelovej hudby. Piata časť zborníka je nazvaná *Multimediálne umenie*. V. Štefko, L. Baran (Česko), Š. Gero, O. Krajňák, K. Fichnová, L. Spálová a R. Novák (Česko) v nej uvažujú o pôsobení médií na detského diváka, venovali sa však aj otázkam perspektív televíznej tvorby, seriálovosti v mediálnej komunikácii či opisu trhu s umením.

Najviac príspevkov sa dostalo pod kapitolu *Polemické televízne žánre*. Autori tu analyzovali problémy dnešnej doby skrývajúce sa za novodobé žánre typu reality show. I. Stadtrucker hovoril o nich v nadväznosti na globalizačné tendencie dneška, H. Pravdová, M. Kluvanec, K. Sekerová, J. Rusnák, M. Dyttert a D. Uhrek ich analyzovali cez konkrétne žánre. *Internet ako médium* – tak je nazvaná predposledná tematická skupina príspevkov J. Holdoša, E. Parilákovéj, D. Nováčíkovéj a E. Kapsovej. Každý z autorov si všíma pôsobenie či vy-

MILOŠ KOPTÁK/ *Moje najmilšie rozprávky*

užitie internetu z iného zorného uhla, no vždy v súvislosti s pôsobením na identitu jedinca. Niektoré príspevky sú koncipované vecne, iné s filozofickým či psychologickým presahom. Tieto však už tvoria súčasť poslednej sekcie, ktorú editorka nazvala *Didaktický, psychologický a umelecký aspekt mediálnej kultúry určenej deťom*. Do tejto skupiny autorsky prispeli B. Šrámová, K. Fichnová, J. Satková, S. Benčíč a T. Ladiverová.

Takmer 400-stranová publikácia ponúka možnosť spoznať názorové spektrum odborníkov naozaj v celej šírke mediálnej problematiky. Mnohé príspevky sa venujú aj pôsobeniu médií na detskú psychiku; tým sa ponúkaný zborník môže stať dobrým manuálom pri koncipovaní mediálnej výchovy v školách. „Zborník nie je zbierkou náhodných dojmov zúčastnených autorov. V mnohých prípadoch ide o dlhodobé výskumy podložené bohatým materiálom a jeho analýzou,“ píše editorka M. Žilková v úvode. Pravdivosť týchto slov ďalšie strany potvrdzujú.

GABRIELA MAGALOVÁ

SVATAVA URBANOVÁ –
ZUZANA STANISLAVOVÁ

Současná slovenská literatura pro děti a mládež (antologie)

Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě,
Filozofická fakulta 2006. 260 s.

Od zrodu dvoch samostatných republík – Slovenskej a Českej – už uplynulo štrnásť rokov. Napriek tomu, že pôvodne sa akt rozdelenia spoločného štátu vnímal viac ako politické rozhodnutie, ktoré – ako sa mnohí domnievali – nemalo zasiahnuť živú spoluprácu v iných oblastiach spoločensko-kultúrneho života, opak je pravdou.

Ani predpovede pragmatických vizionárov totiž nepredpokladali, že uvedená rea-

lita existencie dvoch nezávislých republík veľmi skoro a zároveň stigmaticky zasiahne aj do jazykovo-rečového priestoru spriaznených národov, ktoré boli dovtedy v neustálom dennodennom spoločensko-politickom a umelecko-mediálnom kontakte. Viedlo to k vzniku dnes už citeľnej jazykovej bariéry a pomaličky sa začala vytrácať aj pasívna dvojazyčnosť, dovtedy v rámci Európy pocítovaná ako jav vskutku výnimočný. Proces odčleňovania bol však neúprosný a zasiahol naozaj všetky úrovne života oboch kultúr, oblasť literatúry nevyímajúc. A práve do oblasti literatúry – presnejšie do literatúry pre deti a mládež – vstúpila v českom kontexte antológia pod názvom *Současná slovenská literatura pro děti a mládež*, ktorá sa rozhodla na status quo v detskej literatúre obidvoch historicky i rečovo spríbuznených národov zareagovať najprimeranejšie – aktívitou opätovného zbližovania. Ukazuje sa totiž, že nielen súčasnej generácii študujúcej českej inteligencie chýba akýkoľvek literárny kontakt so slovenskou tvorbou, ale navyše aj u tých skôr narodených postupne bledne a vymazáva sa spomienková stopa na slovenských literátov, o tých súčasných ani nehovoriac.

Ako sa možno z úvodu študijnej a textovej príručky dozvedieť, jej editorky – Svatava Urbanová a Zuzana Stanislavová – chcú svojou antológiou najmä v českom literárnom priestore prispieť „k lepší orientaci v současné literární a kulturní situaci na Slovensku“, pričom si vymedzujú širokú skupinu potenciálnych príjemcov – študujúcu mládež, učiteľov, knihovníkov, ako aj kultúrnych pracovníkov.

Hoci by sme priekopníckej príručke „mediastátneho“ významu mohli na jednej strane vyčítať istú mieru tradičnosti, ku ktorej sa – koniec koncov – aj samotná antológia priznáva (či už ide z hľadiska architektoniky o žánrovo-druhové členenie jednotlivých kapitol, resp. o stručné alfabetické usporiadanie slovenských autorov v závere vo forme slovníkového hesla), na druhej strane by však táto výčitka nepostihovala a nebrala do úvahy vyšší edičný zámer a cieľ antológie byť prehľadnou publi-

kačnou jednotkou, ktorá má pomôcť zorientovať sa v súčasnej slovenskej detskej a mládežníckej spisbe. Obsahovo sa teda po úvodných štúdiách oboch zostavovateľiek možno stretnúť s prehľadným členením jednotlivých ukážok po žánrovej línii, pričom textovým úryvkom aktuálne predchádza tematicky príznačná (slovenská) literárnoteoretická stať: *Mýty, báje, legendy, pohádky, povesti* (Eva Vitězová), *Poezie* (Ján Kopál), *Autorská pohádka* (Brigita Šimonová), *Spoločenská próza* (Zuzana Stanislavová), *Dobrodružná literatúra* (Jana Nemcová), *Literatúra faktu* (Milan Jurčo), *Dramatika* (Marta Žilková), *Literárni kritika slovenskej literatúry pro mládež* (Viera Žemberová).

Oceniť treba aj samotný výber autorov, ktorí sú vzhľadom na slovenské súradnice generačne i esteticky vskutku reprezentatívnymi osobnosťami. Podľa editoriek sú sprostredkované diela navyše „*žánrové, tematické, a stylové príznačná alebo se dotýkajú typických problémů naší současnosti*“. Reprezentačná vzorka textov teda postihuje nielen estetickú kvalitu a hodnotovú nadčasovosť slovenskej elitnej tvorby venovanej deťom, ale je tiež prezentáciou tých diel, ktoré sa v recepcii detského publika literárno-komunikačnými cestami-necestami osvedčili ako vysoko potentné.

Antológia *Současné slovenské literatúry pro děti a mládež* naplnila predsavzatie byť publikáciou, odhaľujúcou svet súčasnej slovenskej tvorby pre deti a mládež v českom literárno-kultúrnom priestore. Práve tým zaplňa vákuum, ktoré sa začalo po novembrovej revolúcii, ako aj neskôr po vzájomnom rozdelení, spontánne vytvárať.

Keďže príručka neplní len informačno-osvetovú funkciu, ale svojsky reaguje aj na fakt vytrácania sa pasívnej dvojazyčnosti (české deti už prestávajú rozumieť slovenskému jazyku), trošku zamrzí skutočnosť, že jazykovo-formálna úprava slovenských textov, ktorá by mala byť do istej miery tiež „reprezentatívna“ (veď ide o porozumenie slovenčine), pokrívka za obsahovou. Máme na mysli tak hláskové preklepy (spoločnosti, prevládol, spravádza, záakonitosťi, Glock(o), Czam(b)el, úp(r)ava), ako aj

nedostatky v diakritike slov (premysľal, mladého, kľuč, čítaní, zvačša, výsledky, názor, kultúrnou atď.).

Uvedené chyby krásy neznižujú priekopnícky charakter študijnej a textovej príručky, ktorá – ako sme mali možnosť postrehnúť – našla svojich vďačných adresátov aj v radoch slovenskej študujúcej mládeže. Nám ostáva len dúfať, že v úvodnom slove proklamovaný bádateľský záujem na akademickej úrovni sa čoskoro recipročne odrazí v pokračovaní aj na Slovensku rovnako žiaducej a potrebnej antológii súčasnej českej literatúry pre deti a mládež. Veď aj keď prvá lastovička ešte leto nerobí, predsa je len vždy predzvestou príchodu tých ďalších.

RADOSLAV RUSNÁK

IGOR GALLO

Rozprávočky z kolibôčky

Bratislava, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2005. Il. Martin Kellenberger, 62 s.

Deminutíva hojne popreskakovali z názvu aj do textu. Po kolibôčke ovečky, barančeky, škáročka, očička, cumlíček, čumáček, kozička, dolinôčka a celý rad pomenovaní zvierat a ľudí: *Myšulienka, Myšulienôčka, Hvizdošík, Zubáček, Pichliaček, Triláček, Drôtik, Palička, Kopýtko...*

Môže niekto namietat proti tomu, ako sa aj zdrobňovaním literatúra pre menšie deti znežňuje a zjemňuje, ako sa aj takto vytvára teplá priam susedská atmosféra? Tým skôr, ak drsný horský, lesný zvierať svet, ktorý sa tu predovšetkým prezentuje, má mravy často surové a krvavé, zlostného Sivého vlka a ďalších dravcov a dravčiekov so žalúdkami uspokojenými na mäso. Lenže náš autor zatvára dvere surovosti aj tým, že uňho vystupujú do popredia väčšinou nehľadané príbehy myšiek, veveričiek, ježkov, dokonca aj papagája a kozy z dediny a vzľa-

hy pomoci ohrozeným a v nebezpečenstve sa nachádzajúcim, ktoré zosobňuje aj uznávaný pán lesa medveď Mrmloš.

Ovčiarska koliba a salašníci, bača, dvaja valasi, honelník Boni s fabulačne využívajúcim magnetizmom nazývajú vo vzájomnom spoločenstve so zvieratami. Lesní obyvatelia pomôžu uletenému papagájovi i horárovej koze a dokonca obdarúvajú Boniho, keď ho slávnostne prijímajú za valacha. Nuž pohoda - pohodička ako vyšitá, hoci v nej zaznie aj škripavý tón v podobe publicistického konštatovania autora, že „*po Páperovej revolúcii zvieratkám veľmi nebolo do spevu ani do tanca.*“ Zlostný Sivý vlk, ktorý sa sám nominoval za ministra, vypísal na všetko dane, tak veru, ale ináč je asi všetko v poriadku v duchu stratégie, že keď spoločenstvo, tak spoločenstvo, a nech trpí aj zvieracia strana. Autorský zámer je vec autochtónna, jeho postup nie je bez zaujímavostí, lenže pri remeselníkovi treba vždy skúmať, aj ako robí svoje remeslo.

Zdá sa nám, že slovesná a kompozičná štruktúra knihy nedostatočne napomáha tomu, aby v názve knižky avizované rozprávky – rozprávky vystupovali vo vedomí čitateľa ako žánrovo čistejšie a ústrojnejšie, aby ich neprefažovala všadeprítomná rozvravenosť a pre detského čitateľa nepriemeraná dospelácka popisnosť, pripomínanie, opakovanie a detailizmus, ktoré ako by mali značku a charakter dávnejších literárnych

čias. Namiesto rozprávok či rozprávok či recenzentovi tlačia do pera rozprávky či rozprávky. Myšiak Hvizdoš, ktorý v zime býva v dierocke pastierskej koliby, napríklad v nej pripraví svojej nastávajúcej Myšulienke pohostenie v takomto slovesnom šate: „*Okrem syra s pšeničnými zrnkami objavil sa v dierocke na stole z potočného kamienka aj kúsok slaninky. Padla raz valachovi Pankráčovi pod stôl, keď ho neposlúchala ruka a nožik. Pankráč si totiž deň predtým, ako si z nej chcel ukrojiť, trochu viac uhol tuhej pálenky, čo doniesli gazdovia na pouctenie, keď prišli na salaš po syr, oštiepky a parenice do zlata vyúdené, nad ktoré nebolo lepšej pochúťky. A to nielen v dedine, ale ani v zjednotenej Európe, ba ani na celom svete. To tvrdil drotár Drótik, ktorý ho prešiel krížomkrážom. Myšiak Hvizdoš vyšiel potichu z izbičky škáročky a nezaváhal! Keď bača, valasi a gazdovia zdvihli poháriky, šikovne slaninku spod stola uchmatol a ukryl v dierocke komôrke, čo si vyhrabal v druhom kúte pod najspodnejšou hradou.*“

Autor zoširoka ovláda a ctí si svoje látkové, skutočnosťné východiská, teda „vie ich“ a chce ich bohato využiť a predstaviť. Dost však pritom zabúda na tvarovú čistotu, textovú proporcionálnosť a vyváženosť ako aj na adresnosť, očakávania a čitateľskú mentalitu svojich dnešných detských príjemcov.

JÁN BEŇO

Za Jánom Sedlákom

Bol najstarším žijúcim znalcom literatúry pre deti a mládež. V polovici 40. rokov minulého storočia, keď po krátkom pôsobení v škole rozbiehal svoju dramaturgicko-redaktorskú kariéru, prejavil záujem o detskú literatúru ako rozprávkár. Vydal knižky východoslovenských rozprávok *V začarovanej krajine*, *O kráľovi, ktorému sa jedno oko smialo a druhé plakalo*, *O zlatom vtáčikovi a Fuk do diery*. V povojnovom období ho lákal film, po februári 1948 sa znova vrátil do školy ako stredoškolský profesor. Vo Výskumnom ústave pedagogickom, kde dostal príležitosť naplniť si svoje literárno-didaktické ambície, založil a viedol Slovenský jazyk a literatúru v škole, časopis, ktorý významnou mierou kultivoval literárne a jazykové vedomie pedagógov. V roku 1961 sa stal vysokoškolským učiteľom na Pedagogickej fakulte v Trnave. Prednášal literatúru, sústredil sa však najmä na tú, ktorá je predmetom záujmu budúcich učiteľov. Dôkazom toho je publikácia *Epické žánre v literatúre pre mládež* (1972), ktorá je dodnes vyhľadávanou pomôckou pri štúdiu slovenskej detskej literatúry. Svoje životné pedagogické skúsenosti v závere svojej profesnej kariéry využil ešte ako prozaik. V roku 1969 vydal román *Vzrušenie*, v ktorom sa pokúsil zaznamenať pocitový svet dobovej mládeže. Po tomto románe sa z literatúry pre deti akoby vytratil. Škoda, že sme mu v tom nedokázali zabrániť.

O. Sliacky

Stretnutie s Klárou Jarunkovou

Spisovateľka Klára Jarunková je osobnosť literatúry, ktorej diela zanechali nezmazateľnú stopu na mnohých generáciách čitateľov jej kníh. Nedožitá 85. narodeniny autorky si pripomínáme výstavou Mestskej knižnice v Piešťanoch. V úvode scenára výstavy čítame: „Výstava má priblížiť celoživotnú tvorbu, ktorá vychádzala z reality doby a zároveň bola nadčasová. Hrdinovia v jej tvorbe sú živé bytosti, akoby vystupujúce z obrazov každodenného života, a predsa sú plnokrvnými predstaviteľmi toho zvláštneho myšlienkového sveta, ktorý nás učí spoznávať samých seba a pochopiť okolitý svet. Vo svete plnom nástrah a nepochopenia nachádzajú jej hrdinovia ten prameň čistej vody, po ktorom bytostne túžia, aby sa z neho napili ako zo studnice poznania pri vstupovaní do sveta dospelých.“

V porovnaní s predchádzajúcimi táto expozícia poskytuje doteraz najkomplexnejší obraz o tvorbe i osobnosti spisovateľky. Vstupná časť výstavy je venovaná osobnému životu Kláry Jarunkovej. Prostredníctvom fotografického materiálu sa s ňou stretneme v rôznych časových obdobiach. Je tu napríklad svadobná fotografia a viaceré zábery s dcérou Danielou. Iste zaujímavá je aj kópia vysokoškolského indexu či maturitného tabla. Súčasťou tejto časti výstavy je pracovný kútik so stolom a autentickou lampou z bytu spisovateľky. V poličke sú vystavené pôvodné knihy autorky. Do tohto celku organicky patrí aj kniha Horehronský talizman, ktorú obklopujú vzácne historické snímky jej rodičov, súrodencov a ďalšej rodiny. Autorka v nej približuje spomienky svojho otca: „Pamäti, ktoré tu predkladáme, zavedú čitateľa časove na začiatok nášho storočia a geograficky do jedného z najchudobnejších kútov Slovenska – na Horehronie. Ba až na sám Vrchhron, kde bol život tvrdší ako tá horehronská skala a svojou tvrdosťou vyháňal ľudí za živobytím do sveta bližšieho

i veľmi ďalekého. Ako v tom svete žili, ako sa v ňom držali, ako sa domov vracali i nevracali – o tom veľa nevieme. Nasledujúce riadky zachytávajú jeden z tých dávnych ľudských osudov. Sú autentickým, vlastnoručne napísaným záznamom červenoskalského rodáka Júliusa Chudíka. Na vydanie ich pripravila Klára Jarunková.“

Výstava pokračuje prehľadom pôvodnej tvorby (s uvedením rokov všetkých vydaní). Pri pôvodných tituloch sú uvedené jazyky, do ktorých bola kniha preložená spolu s rokom vydania prekladu. Bibliografia tvorby autorky predstavuje 22 pôvodných titulov preložených do 32 jazykov. Spolu je to 160 kníh vydaných v zahraničí. Komplexný prehľad tvorby je obohatený o kópie vybraných najvýznamnejších článkov a recenzií zo zahraničných periodík. Pestrú mozaiku tvoria kópie obálok prekladov Kláry Jarunkovej, ktoré nie sú súčasťou expozície, pretože sú uchované len v jednom archívnom výťažku.

Nasledujúci blok výstavy predstavuje knihy Jediná, Hrdinský zápisník, Brat mlčanlivého Vlka, Tulák, Pomstiteľ a Tiché búrky. Vo vitrínach sú ich cudzojazyčné vydania. Ku každej knihe pripravila autorka scenára niekoľko vhodne vybraných úryvkov, ktoré môžu dať podnet vnímavému návštevníkovi výstavy, aby siahol po knihe a prečítal si ju celú. Celok dotvárajú ilustrácie Miroslava Cipára ku knihe Hrdinský zápisník a ilustrácie spisovateľkinej dcéry Daniely Zacharovej ku knihám Tulák, Jediná, Pomstiteľ a Tiché búrky. Zahraničné vydania najprekladanejších titulov Jediná a Brat mlčanlivého Vlka sa nachádzajú vo vitrínach v centre výstavného priestoru.

Čelná stena je venovaná výberu najvýznamnejších domácich i zahraničných ocenení a pozdravných listov. Nájdeme tu napr. Cenu vydavateľstva Mladé letá, Pribinov kríž, zo zahraničných Deutsche Jugendbuchpreis,

ZĽAVA / Dana Zacharová, dcéra K. Jarunkovej, Peter Čačko, viceprezident Slovenskej sekcie IBBY, a Gabriela Škorvanková, autorka scenára výstavy

Čestnú listiny Ceny H. Ch. Andersena či Premio Europeo „Città di Caorle“. Kompletnému zoznamu cien je venovaná osobitná plocha.

Ďalšia časť expozície je venovaná početným spoločenským aktivitám autorky. Bola prezidentkou Československej a neskôr Slovenskej sekcie IBBY, zakladateľkou AOSS, pôsobila v PEN klube. Nemožno nespomenúť jej pôsobenie ako redaktorky humoristického časopisu Roháč či prispievateľky do novín a časopisov. Niektorých jej priateľov a spolupracovníkov, zábery z ciest a preberaní cien uvidíme na vybraných fotografiách.

Výstava pokračuje predstavením ďalších titulov – opäť preklady vo vitrínach a výber textov, a ilustrácie na stenách. Ide o knihy Čierny slnovrat, Nízka oblačnosť, vydania rozprávok a cestopisov. Plochu dopĺňajú ilustrácie Daniely Zacharovej ku knihám Dedko a vlk, O dievčatku, ktoré šlo hľadať rozprávku a Obrázky z ostrova.

Predpokladám, že prehliadka výstavy poskytnie záujemcom nové podnety a poznat-

ky. Nás, čo sme ju pripravovali, potešili vyjadrenia dlhoročných priateľov Kláry Jarunkovej. Po vernisáži sme sa dozvedeli, že aj ich výstava zaujala, čo pre nás veľa znamená.

Výstava Stretnutie s Klárou Jarunkovou, ktorú pripravila Mestská knižnica v Piešťanoch v spolupráci s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti v Bratislave, potrvá do 18. mája 2007. V Bratislave si budeme môcť výstavu pozrieť v júli v Univerzitnej knižnici a na september je dohodnutá jej reinnštalácia v Knižnici Jiřího Mahena v Brne.

Výstavu pripravili: dr. Gabriela Škorvanková – autorka scenára – a akademická maliarka Daniela Zacharová – autorka výtvarného riešenia. Vďaka patrí aj spolupracovníčke knižnice pani Eve Dvorskej, ktorá sa veľkou mierou pričinila o celkovú podobu expozície.

EVA CÍFERSKÁ, komisárka výstavy

Najkrajšie knihy SLOVENSKA 2006

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

vydavateľstvu za celkovú výtvarnú

a technickú kvalitu knihy

Vydavateľstvo Pavian records, Bratislava

za knihu *Mater*

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

autorovi za vynikajúce ilustrácie

Jana Kiselová-Siteková

za knihu Erik Jakub Groch: *Píšťalkár*

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

autorovi za vynikajúcu grafickú úpravu

Peter Ďurík

za dielo *Velpieseň*

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR

vydavateľstvu za bibliofilské vydanie

Peter Ďurík

za dielo *Velpieseň*

CENA MINISTERSTVA ŠKOLSTVA SR

vydavateľstvu za učebnicu

Vydavateľstvo Expol Pedagogika, s. r. o.,

Bratislava

za knihu *Biológia a starostlivosť o zdravie*

CENA ZVÄZU POLYGRAFIE

NA SLOVENSKU

tlačiarňi za mimoriadne polygrafické spracovanie

Tlačiarne BB, spol. s r. o., Banská Bystrica

za knihu Dagmar Srnenská:

Karol Ondreička – Ex libris

CENA BIBLIANY

vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu

Občianske združenie Slniečkovo, Prešov

za knihu Erik Jakub Groch: *Píšťalkár*

CENA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE

za študentskú prácu

Barbora Paulovičová

za prácu *Atlas fantastickej zoológie*

a

Nanako Ishida

za prácu *Alica na šachovnici*

VEDECKÁ A ODBORNÁ LITERATÚRA

Architektúra na Slovensku

Graf. úprava Branislav Gajdoš,

Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava,

Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Biblia

Graf. úprava Pro 2, a.s., Bratislava, Ikar, a.s.,

Bratislava a Spolok Svätého Vojtecha –

Vojtech, spol. s r.o., Trnava, Tlačiarne BB,

spol. s r.o., Banská Bystrica

Dejiny hutníctva na Slovensku

Graf. úprava Tibor Turčan, Tibor Turčan –

Banská agentúra, Košice a Zväz hutníctva,

ťažobného priemyslu a geológie SR,

Bratislava, Východoslovenské tlačiarne, a.s.,

Košice

Vladimír Godár:

Mater

Ilustr. a graf. úprava Vladimír Yurkovic,

fot. Ctibor Bachratý, Pavian records,

Bratislava, Tlačiarne BB, spol. s r.o.,

Banská Bystrica

Štefan Kassay:

Podnik a podnikanie

Graf. úprava Patrik Paul,

Katarína Ondrušová a Juraj Dusík,

Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava

Pavel Dvořák:

Prvá kniha o Bratislave

Il. Albín Brunovský,

fotografie Jakub Dvořák,

graf. úprava Pergamen (Juraj Demovič,

Jakub Dvořák, Juraj Vontorčík),

Vydavateľstvo Rak, Budmerice,

Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Kolektív:

Pusté Úľany: Príbeh obce

Fot. Jakub Dvořák,

graf. úprava Pergamen

(Juraj Vontorčík a Jakub Dvořák),

vyd. obec Pusté Úľany vo vydavateľstve

Daniel Ryba – Edition Ryba, Legenda

Trnava, Trnava., Svornosť, a.s., Bratislava

KRÁSNA LITERATÚRA

Konfucius:

Rozhovory a výroky (Lun Jü)

Graf. úprava Eva Kovacevičová-Fudala,
Vydavateľstvo Slovenský Tatran, spol. s r.o.,
Bratislava, Svornosť, a.s., Bratislava,
knihárske sprac. Svornosť, a.s., Bratislava,
Knihviazačstvo Royal D, spol. s r.o.,
Bratislava, Pracovno-socializačné centrum
Lepší svet, Bratislava

Omar Chajjám:

Túžba je vták, čo nie je v tvojej sieti

Il. Marek Ormandík, graf. úprava Pergamen
(Juraj Demovič, Juraj Vontorčík), vyd. Daniel
Ryba – Edition Ryba, Legenda Trnava,
Trnava, Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská
Bystrica

LITERATÚRA PRE DETI A MLÁDEŽ

Luboslav Paľo: Haló, haló, pani Mačka!

Il. a graf. úprava Luboslav Paľo, Artforum,
Bratislava, tlač. alfaPrint, s.r.o., Martin

Erik Jakub Groch: Píšťalkár

Il. Jana Kiselová-Síteková, graf. úprava Erik
Jakub Groch, Slniečkovo, Prešov, Tlačiarne
BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Prábehy zo Shakespeara

Il. Dušan Kállay, graf. úprava Lubomír
Krátky, Buvik, Bratislava, Svornosť, a.s.,
Bratislava

UČEBNICE

Biológia a starostlivosť o zdravie

Il. kol., graf. úprava Branislav Kátlovský,
Expol Pedagogika, s.r.o., Bratislava, tlač.
Kasico, a.s., Bratislava

KNIHY O VÝTVARNOM UMENÍ A OBRAZOVÉ PUBLIKÁCIE

Dagmar Srnenská:

Karol Ondreička – Ex libris

Il. Karol Ondreička, graf. úprava Lubomír
Krátky, Petrus, Bratislava, Tlačiarne BB,
spol. s r.o., Banská Bystrica

Ivan Rusina: Majstrovské diela nizozemského umenia na Slovensku

Graf. úprava Jana Sapáková, Slovenská
národná galéria, Bratislava a Vydavateľstvo
Slovart, spol. s r.o., Bratislava, Grasp CZ,
a.s., Zlín

Jaro Sýkora: Obrazy starej Oravy

Fot. Jaro Sýkora, graf. úprava Peter Ďurík,
Vydavateľstvo Matice slovenskej, s.r.o.,
Martin, alfaPrint, s.r.o., Martin

Antonín Kratochvil: Persona

Fot. Antonín Kratochvil, graf. úprava Jan
Zachariáš, Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o.,
Bratislava, Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská
Bystrica

BIBLIOFILSKÉ TLAČE

Hans Christian Andersen: Inger

Il. Róbert Brun, graf. úprava Viktor Vojtek,
Viktor Vojtek – Maxtral, s.r.o., Bratislava,
Ultra Print, s.r.o., Bratislava, knih. sprac.
Knihárska dielňa Lida Mlichová, Žilina

Veľpieseň

Il. Miroslav Cipár, graf. úprava Peter Ďurík,
vyd. a tlač. Peter Ďurík, Martin, knih. sprac.
Knihárska dielňa Lida Mlichová, Žilina

Rainer Maria Rilke: Orpheus. Eurydike. Hermes

Il. Kamila Štanclová, graf. úprava
Viktor Vojtek, vyd. Viktor Vojtek –
Maxtral, s.r.o., Bratislava,
Ultra Print, s.r.o., Bratislava, knih. sprac.
Knihárska dielňa Lida Mlichová, Žilina

ŠTUDIJNÉ PRÁCE POSLUCHÁČOV VÝTVARNÝCH A POLYGRAFICKÝCH ŠKÔL

Nanako Ishida: Alicia na šachovnici

Il. a graf. úprava Nanako Ishida, vyd. a tlač.
Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava

Barbora Paulovičová: Atlas fantastickej zoológie

Il. a graf. úprava Barbora Paulovičová, vyd.
a tlač. Vysoká škola výtvarných umení,
Bratislava

SUMMARY

The present issue of Bibiana, the review of art for children and youth, begins with the study *The Hope For Joy*. It is an analysis of prof. Zuzana Stanislavová of Prešov University about literary creation for children and youth in 2006. After the detailed research of various genres and age categories of children she found out that the year 2006 brought the range of interesting books of fairy – tale origin before all. The *Whistler*, written by E. J. Groch, and Ján Uličiansky's collection of fairy tales *The Tomcat – a Roller Skater*, rank among the most valuable ones. It is great, that the books of realistic stories, reflecting the present-day status of children in the world and underlining problems that form the social consciousness of a child, were also released after several years of stagnation. The following contribution is Ján Beňo's report on *Days of Children's Book*, realized in the Central-Slovakian town of Prievidza this time. The event, organized by the Slovak IBBY Section and BIBIANA, the International House of Art for Children, was attended by a group of writers for children and youth from all over Slovakia. The aim of their talks with school children was to speak about their books and get to know opinions of the young readers of current children's literature. In the article *The Beginning of the End* Professor of the Constantine Philosopher University in Nitra Marta Žilková assesses drama work for children in the year 2006. Due to her statement "there is nothing to be assessed", she does not mention television play and focuses on the creation for puppet theatres and prevailingly for the Slovak Radio. At present, the Slovak Radio appears to be the only medium permanently producing plays for children and youth. Its reviews prove, that, in a dignified way, the Radio plays for children have maintained high level of the Slovak Radio literary creation for children and youth. In the essay *Our Mrs. Klára Jarunková*, dedicated to her 85th birthday, she did not live to see, the writer and publicist Ján Beňo says about "an extraordinary talent, brightness, creative toughness, human and author's meaningfulness" of a woman who has become the most eminent personality of Slovak literature for children and youth of 2nd half of 20th century. In the framework of the evaluation seminar on the Slovak artistic creation for children and youth in 2006, organized by the Slovak IBBY Section of Bibiana, an International House of Art for children in cooperation with the Department of Slovak Language and Literature of the Faculty of Education of Comenius University in Bratislava, the arthistorian Barbara Brathová presented her survey paper. In her view, illustratively below-avera-

ge and standard level books originated in 2006 along with several peak works, representing, with dignity, rich tradition of the Slovak illustrational school. They include illustrations of the doyen of modern Slovak illustration for children Miroslav Cipár, the ones of a young fine-artist, Peter Uchnár, and the promising illustrator Dana Moravčíková, the author's book of the young Ľuboslav Paľo, *Hey, Hey, Mrs. Cat!*, Then Miloš Kopták's illustrations of Ján Uličiansky's book of author's fairy tales entitled *The Tomcat – a Roller Skater* and mainly the book of retold Shakespearean stories in illustrational form of H. Ch. Andersen's Prize Winner, prof. Dušan Kállay and the above mentioned book of E. J. Groch, the *Whistler*, illustrated by the Golden Apple BIB Prize winner Jana Kiselová-Siteková. This particular lady illustrator won the prize of the Slovak Ministry of Culture for the best illustrational performance of the year 2006 and the book itself was awarded the Prize for the most beautiful children's book, given by Bibiana, the International House of Art for Children. In the next contribution, the cultural publicist J. M. Mydlo makes Slovak public familiar with editorial activity of the Slovak Institute of St. Cyril and Methodius in Rome. This significant institution, representing one of the spiritual and cultural centers of Slovak emigrants in the era of totalitarian Communist regime would publish literature for children and youth. One of the most valuable books, meeting demands of artistic criteria, was that of author's fairy tales released by the writer and publicist Agneša Gundová-Jergová, *Žoly Was a Fire Dog*. This contribution is illustrated by an extract from the mentioned book. The essay of the professor Zuzana Stanislavová *The Pinch of Joy*, *The Pinch of Sorrow* reminds of 70th birthday of an eminent Slovak epigrammatist and poet Tomáš Janovic whose poetry work features in modern Slovak poetry for children. The readers of Bibiana have a chance to learn about his author's fairy tales *Do not Steal the Three Eggs*, which, despite their origin 40 years ago, did not lose anything of their artistic character. In the next study called *An Evil As a Structural Component of a Cartoon*, the young literary scientist Peter Karpinský of Prešov University characterizes the evolutionary form of a cartoon in the historically – chronological outline. The block of book reviews and the information about the exhibition *Work and Life of Klára Jarunková*, realized by BIBIANA, an International House of Art for Children, on the occasion of her birthday anniversary she did not live to see concludes the issue.

Translation Jana Zlatošová

ISSN 1335-7263

BIBIANA

